

BAAC

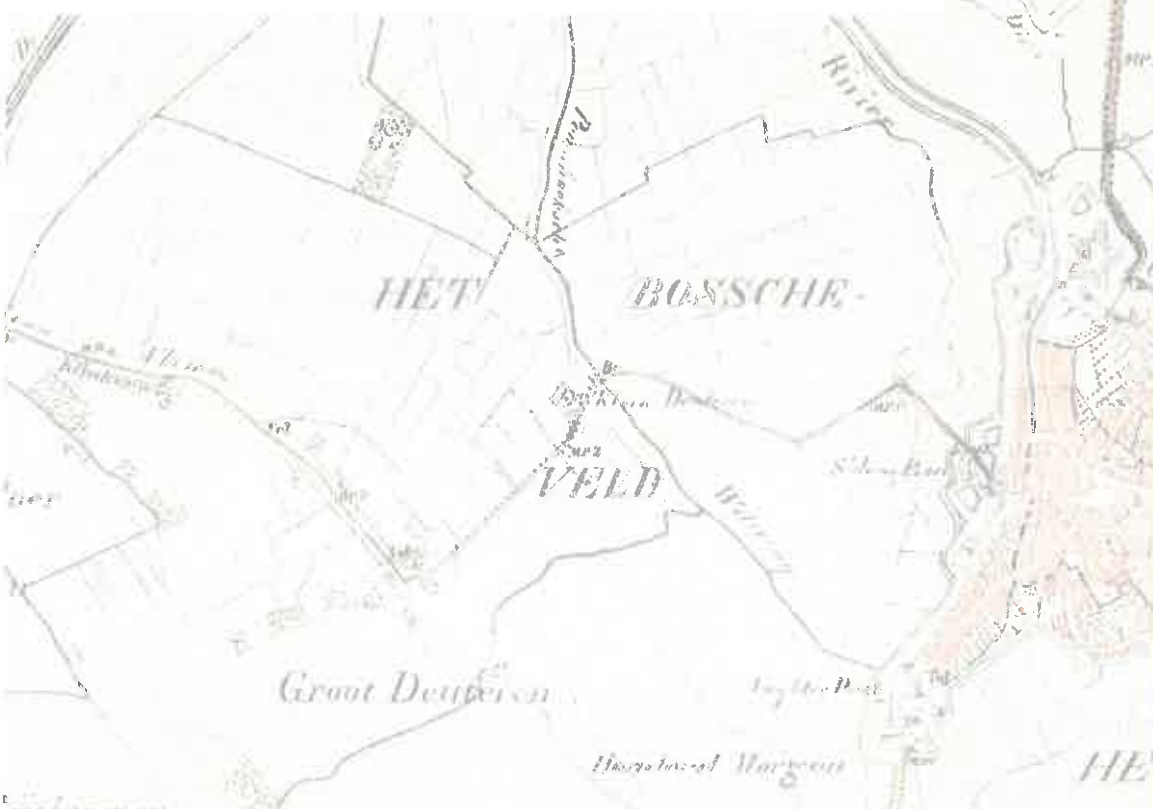
ONDERZOEKS- EN
ADVIESBUREAU

Goirle, locatie Van Besouw

Bouwhistorische verkenning

BAAC Rapport B-14.0285 en B-14.0289

20-05-2015 ontwerpen
van BAAC

ISSN: 1873-9350
Redactie: drs. J.M.J. Willems
Veldwerk: drs. ing. A.G. Oldenmenger
Kadastraal onderzoek: drs. J.M.J. Willems
Fotografie: drs. ing. A.G. Oldenmenger
Teksten: drs. ing. A.G. Oldenmenger
Waardering: ir. R.W.J.M. Gruben
drs. ing. A.G. Oldenmenger
M.C. van Dam

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en/of BAAC bv.

BAAC bv
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en
Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer

1 Inleiding

1.1 Bouwhistorisch onderzoek verklaard

Bouwhistorici analyseren gebouwen vooral aan de hand van het vorm- en materiaalgebruik van structuren, constructies en afwerkingen die alle hun specifieke, vaak tijdsgebonden eigenschappen hebben. Voor de bouwhistoricus vormt het gebouw de primaire bron van informatie omtrent de bouwgeschiedenis. De bouwhistoricus kan tijdens het onderzoek historici inzetten om zo na te gaan of archiefinstellingen beschikken over relevante informatie over het object, te denken aan inboedelbeschrijvingen, notariële akten, bouwtekeningen en kadastrale informatie. De bouwhistoricus wordt in staat geacht om op basis van de primaire bron (het gebouw) en de secundaire bronnen (archiefstukken) inzicht te geven in de wijze waarop het pand in eerste instantie gebouwd is, en welke veranderingen nadien hun sporen hebben nagelaten. Het nut van het bestuderen van constructies, structuren en afwerkingen is primair het vergroten van kennis omtrent het bouwen in het verleden. Het vergroten van deze kennis is in brede zin van belang omdat deze kennis onontbeerlijk is om op verantwoorde wijze met het gebouwde erfgoed om te gaan, in geval van restauraties maar ook verbouwingen. De kennis van het historische bouwen stelt de bouwhistoricus in staat om bij objectgericht onderzoek uitspraken te doen ten aanzien van de monumentale waarde van het object en al haar onderdelen, omdat bij de vaststelling van de waarde volgens de richtlijnen getoetst moet worden op mate van authenticiteit en zeldzaamheid. De door de bouwhistoricus vervaardigde rapportage met waardering en waardestellingen kan gebruikt worden door architecten en planontwikkelaars ter inspiratie voor noodzakelijk geachte ontwikkelingen en door overheden en monumentencommissies om de gemaakte plannen te toetsen en besluiten te nemen.

1.2 Het begrip monumentale waarde

Het besef dat er door de overheid moet worden gestreefd naar het behoud van het gebouwde erfgoed met als doel deze objecten als nalatenschap van voorouders te behouden tegen sloop, is in de tweede helft van de negentiende eeuw ontstaan. Dit besef resulteerde in het oprichten van de afdeling Kunsten en Wetenschappen bij het Departement van Binnenlandse zaken in 1875. Wetgeving met als doel bescherming te bieden aan het gebouwde erfgoed zou nog lang op zich laten wachten. Na de Tweede Wereldoorlog kwam er de Tijdelijke Wet Monumentenzorg waarin stond dat onroerende zaken vermeld in de Voorlopige lijst der Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst (1908-1933), niet mochten worden gesloopt of veranderd zonder toestemming van de minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen. De eerste 'echte' monumentenwet werd pas in 1961 van kracht. Daarin werd een definitie opgenomen voor een (beschermd) monument, namelijk: alle vóór tenminste vijftig jaar vervaardigde zaken welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde. Het zijn vooral objecten die een grote rol van betekenis spelen in de geschiedenis van de architectuur, het bouwen of van belang zijn voor de geschiedenis of de identiteit van de plek waar zij staan. Tegenwoordig zijn er in Nederland zo'n 60.000 gebouwde rijksmonumenten en ongeveer 45.000 gemeentelijke monumenten.

1.3 De waarderingsmethodiek

Een bouwhistorische waardestelling is geen dictaat. Naarmate (bouwhistorische) waarden hoger zijn, zal men wél met meer kracht van argument – mede vanuit andere overwegingen – moeten verdedigen dat men ze wil aantasten. De door BAAC op basis van de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek opgestelde waardering is een zo objectief mogelijke waardering, uitsluitend gebaseerd op de gegevens die in deze rapportage zijn gepresenteerd. Objectiviteit wordt nagestreefd door de waardering niet individueel op te stellen, maar door de drie (senior)bouwhistorici te samen. Verder worden aspecten als bouwtechnische toestand, gebruikersbelangen, ontwerpoverwegingen en economische aspecten buiten beschouwing te laten. In het traject van ontwikkeling dienen de hier genoemde aspecten afgewogen te worden tegen de op bouwhistorische gronden opgestelde waardering in deze rapportage. Het kan dus zo zijn dat bouwtechnische aspecten of een economische situatie er toe leidt dat monumentaal hoog gewaardeerde onderdelen van het object (of een object in het geheel) dienen te verdwijnen. De afweging is te maken door de toetsende instanties. Het advies dat BAAC heeft geschreven ten aanzien van de omgang met de vastgestelde monumentale waarden, kan hierbij richtinggevend zijn.

In de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek (2009) wordt ten aanzien van het bepalen van de monumentale waarde onderscheid gemaakt in drie gradaties, te weten; hoge monumentale waarde, positieve monumentale waarde en indifferente monumentale waarde. De begripsbepalingen in de richtlijnen laten echter veel onduidelijk. Vast staat dat bij alle drie de gradaties sprake is van monumentale waarde.

Indifferente monumentale waarde dient namelijk te worden toegekend aan elementen die van relatief weinig belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van het object. De richtlijnen laten geen ruimte om elementen aan te duiden die volstrekt geen monumentale waarde vertegenwoordigen.

Vanwege de aard van het onderzoek is in het offertetraject besloten om ten aanzien van de waardering van de gebouwen een methodiek toe te passen die gebruikelijk is bij monumenteninventarisaties. Het betreft een zogenaamde puntenwaardering. Hierbij worden punten toegekend aan verschillende aspecten van het gebouw. Het voordeel van dit puntensysteem is onder andere dat het helpt om subjectiviteit in de waardering te verminderen. Daarnaast is het op deze manier eenvoudiger om een schifting te maken tussen gebouwen met een hoge monumentale waarde, gebouwen met een positieve monumentale waarde en panden met een indifferente waarde. Per toetsingsaspect worden punten toegekend volgens onderstaande tabel. Het puntentotaal wordt gedeeld door het aantal deelaspecten waarop is getoetst. Het puntenaantal vermenigvuldigen met een factor twee resulteert in een rapportcijfer. In de meeste gevallen wordt de monumentale waarde bij een score van minder dan 6,0 punten niet hoog genoeg geacht om aan het behoud van het gebouw belang te hechten. Let hierbij wel op dat het hier sec gaat om een bouw- en

architectuurhistorische waardering (hoofdzakelijk substantie, vormgeving en materialisering). Gebouwen die tussen 6,0 en 7,0 punten scoren vertegenwoordigen waarden die in het traject van herontwikkeling een rol zouden moeten spelen. Het behoud van het gebouw moet één van de uitgangspunten zijn voor (her)ontwikkeling. Men dient zich er echter wel bewust van te zijn dat aanpassingen van deze gebouwen vaak direct consequenties hebben voor de vastgestelde waarden. Het kan dus goed zijn, dat een goed bedoelde

aanpassing van een gebouw ertoe resulteert dat bij hertoetsing een puntentotaal van minder dan 6,0 punten moet worden toegekend. Scoort een gebouw hoger dan 7,0 punten, dan wordt het gebouw als monumentwaardig aangemerkt. De waarden zijn zodanig dat besloten kan worden het gebouw voor te dragen als gemeentelijk monument, of het gebouw als zijnde een gemeentelijk monument te behandelen. Behoud van het monumentale gebouw én de vastgestelde waarden zou in geval van herontwikkeling voorop moeten staan. Pas wanneer blijkt dat het voortbestaan van het gebouw als geheel niet mogelijk is zonder waarden aan te tasten, is dat laatste te billijken. Toestemming daarvoor wordt door het college van Goirle gegeven, na advies te hebben ingewonnen bij de monumentencommissie.

De waarderingsmethodiek

	1	2	3	4	5
1. Voorbeeld bouwstijl, bouwtrant of architect	afleidbaar	herkenbaar	kenmerkend	exemplarisch	bijzonder
2. Gaafheid van de bouwmassa	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
3. Gaafheid van de gevelopzet	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
4. Gaafheid van de gevelinvulling	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
5. Gaafheid van de detaillering	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
6. Het materiaalgebruik	oneigelijk	onbeduidend	gangbaar	exemplarisch	bijzonder
7. De typologie	oneigelijk	onbeduidend	kenmerkend	exemplarisch	bijzonder
8. De esthetische waarde van de (zicht)gevels	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
9. Het interieur	verstoord	gewijzigd	gangbaar	exemplarisch	bijzonder
10. De draagconstructies	verstoord	onbeduidend	kenmerkend	exemplarisch	bijzonder
11. De bouwgeschiedenis	onbeduidend	neutraal	kenmerkend	exemplarisch	bijzonder
12. Belang voor de historische structuur van het ensemble	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
13. Historische waarde (bouwheer, gebruiker, bouwfase of gebeurtenis)	zeer klein	klein	gemiddeld	groot	zeer groot
14. Historische waarde in sociaal-economische zin	zeer klein	klein	gemiddeld	groot	zeer groot
Door derden in te vullen					
15. Potentie ten aanzien van herbestemming	zeer laag	laag	gemiddeld	hoog	zeer hoog
16. Bouwtechnische staat	zeer slecht	slecht	gemiddeld	goed	uitstekend
17. Rol binnen de ontwikkelingsvisie voor het terrein	zeer klein	klein	gemiddeld	groot	zeer groot

Aan de deelaspecten genummerd 1 tot en met 14 zijn, indien van toepassing, scores toegekend. In de tabel zijn echter drie extra aspecten toegevoegd (17 tot en met 17). Deze kunnen door planvormers worden ingevuld als hulpmiddel om een afweging te maken welke gebouwen in geval van (her)ontwikkeling een rol kunnen krijgen. De gedachten daarachter is dat een gebouw dat relatief hoog wordt gewaardeerd, totaal ongeschikt kan zijn voor herbestemming. Bijvoorbeeld omdat het niet past in de ontwikkelingsvisie, er veel

Goirle – Van Besouw-terrein

praktische problemen met betrekking tot herbestemming zijn, of in een bouwtechnisch zodanige toestand verkeert dat bij hergebruik vrijwel alle oorspronkelijke substantie verdwijnt. Andersom kan ook. Een gebouw dat een lagere of gemiddelde waarde toegekend heeft gekregen maar dat zich uitstekend leent voor herbestemming en bouwtechnisch in zodanige staat verkeert dat nauwelijks ingrepen noodzakelijk zijn. Let wel: de scores van deelaspecten 15, 16 en 17 hebben niets van doen met de monumentale waarde van het gebouw. De scores hebben dus geen invloed op het 'rapportcijfer' dat is voortgekomen uit de criteria 1 tot en met 14.

	Architectonische, bouw- en kunsthistorische waarde																	Overige factoren			Eindecijfer		Aantal criteria		Gemiddeld aantal punten van het object		Rapportcijfer
	1. Voorbeeld bouwstijl, bouwtraant of architect	2. Gaafheid van de bouwmassa	3. Gaafheid van de gevelopzet	4. Gaafheid van de gevelinvolving	5. Gaafheid van de detaillering	6. Het materiaalgebruik	7. De typologie	8. De esthetische waarde van de (zich)gevels	9. Het interieur	10. De draagconstructies	11. De bouwgeschiedenis	12. Belang voor de historische structuur van het ensemble	13. Sluit aan in historisch en geomorfologisch opzicht bij landschap	14. Historische waarde (bouwheer, gebruiker, bouwfase of gebeurtenis)	15. Potentie ten aanzien van herbestemming	16. Bouwtechnische staat	17. Rol binnen de ontwikkelingsvisie voor het terrein										
VAN BESOUW																											
Gebouwnummers																											
Gebouw 1	3	4	5	4	4	3	4	3		2	2	3							12	3,3	6,7	*Uitgangspunt BH behoud					
Gebouw 2	4	5	5	4	4	3	4	4	3	2	3	2							13	3,6	7,2	Monumentaal					
Gebouw 3	3	3	5	4	4	2	2	3	1	2	3	3							13	2,9	5,8	GEEN					
Gebouw 4	3	4	4	4	3	3	2	2	1	2	2	2							13	2,6	5,2	GEEN					
Gebouw 5	1	1	2	1	2	2	1	1	1	1	3	3							13	1,6	3,2	GEEN					
Gebouw 6	1	2	2	1	2	2	3	2	3	2	2	2							13	2,0	4,0	GEEN					
Gebouw 7	3	4	4	1	4	4	3	2	1	4	4	2							13	3,0	6,0	*Uitgangspunt BH behoud					
Gebouw 8	1	2	3	2	2	2	2	2	1	2	2	2							13	1,9	3,8	GEEN					
Gebouw 9	1	3	2	1	1	2	2	1	1	2	4	4							13	2,2	4,3	GEEN					
Gebouw 10	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1							13	1,2	2,5	GEEN					
Gebouw 11	1	4	3	1	2	2	2	2	1	3	2	1							13	2,0	4,0	GEEN					
Gebouw 12	1	2	2	1	2	3	2	2	1	3	2	1							13	1,8	3,7	GEEN					
Gebouw 13	1	5				4	1		1	4	4	1							9	2,9	5,8	GEEN					
Gebouw 14	3	5			4	3	3	3			2	3							9	3,3	6,7	*Uitgangspunt BH behoud					
Gebouw 15	2	4	2	2	2	3	4	2	3	2	2	3							13	2,6	5,2	GEEN					
Gebouw 16	3	5	4	4	4	2	3	2	3	2	2	2							13	3,0	6,0	*Uitgangspunt BH behoud					
Gebouw 17	3	5	4	3	2	3	2	2	1	2	2	2							13	2,6	5,2	GEEN					

Afbeelding: Waarderingstabel.

1.4 Uitgangspunten bouwhistorische verkenning

Uitgangspunt voor de bouwhistorische verkenning van gebouwen op het Van Besouwterrein vormt de cultuurhistorische verkenning van de zuidrand van Goirle (BAAC-rapport V-14.0156). In dat rapport is middels een reductiekaart aangegeven welke gebouwen op het terrein indicatoren bevatten die wijzen op mogelijke aanwezigheid van monumentale waarden. In totaal gaat het om zeventien gebouwen. Vijftien daarvan zijn eigendom van de Nederlandse Bouw Unie (NBU), twee van Woonstichting Leystromen. Het zijn deze panden die in deze rapportage nader worden verkend.

De verkenning vond aanvang met een bezoek aan het Regionaal Archief Tilburg. Daar werd kennis genomen van de bouw dossiers betrekking hebbend op het Van Besouw-terrein én Hinderwetvergunningen. In het Brabants Historisch Informatiecentrum werd kadastraal onderzoek verricht. Vervolgens zijn de vijftien gebouwen op het terrein verkend. Die verkenning bestond uit het doen van waarnemingen van het in- en exterieur van de gebouwen. De enige beperking die zich tijdens de veldverkenning voordeed, was het besluit om de daken van de gebouwen niet te betreden, dit vanuit veiligheidsoverwegingen (de bouwtechnische staat van veel van de daken is niet in orde).

In deze rapportage wordt aangevangen met een kort historisch overzicht dat zich, meer dan de cultuurhistorische verkenning, toespitst op de ruimtelijke ontwikkeling van het gebouwencomplex. Als eerste worden de gegevens uit het kadastrale onderzoek gepresenteerd, vervolgens wordt de lezer geïnformeerd over Hinderwetvergunningen die vaak te koppelen zijn aan de kadastrale (hulp)kaarten. In aanvulling daarop wordt voor de periode 1907-1948 een overzicht gegeven van de geraadpleegde bouwvergunningen. De

Goirle – Van Besouw-terrein

geraadpleegde bouwtekeningen zijn in het archief gefotografeerd. Ze worden, ter volledigheid, aangeleverd op een separate DVD.

Na het historische overzicht is van ieder gebouw afzonderlijk een beschrijving en waardering opgenomen. Voor de waardering dient de waarderingstabel als uitgangspunt. Het rapport eindigt met een bondige synthese van de bevindingen.

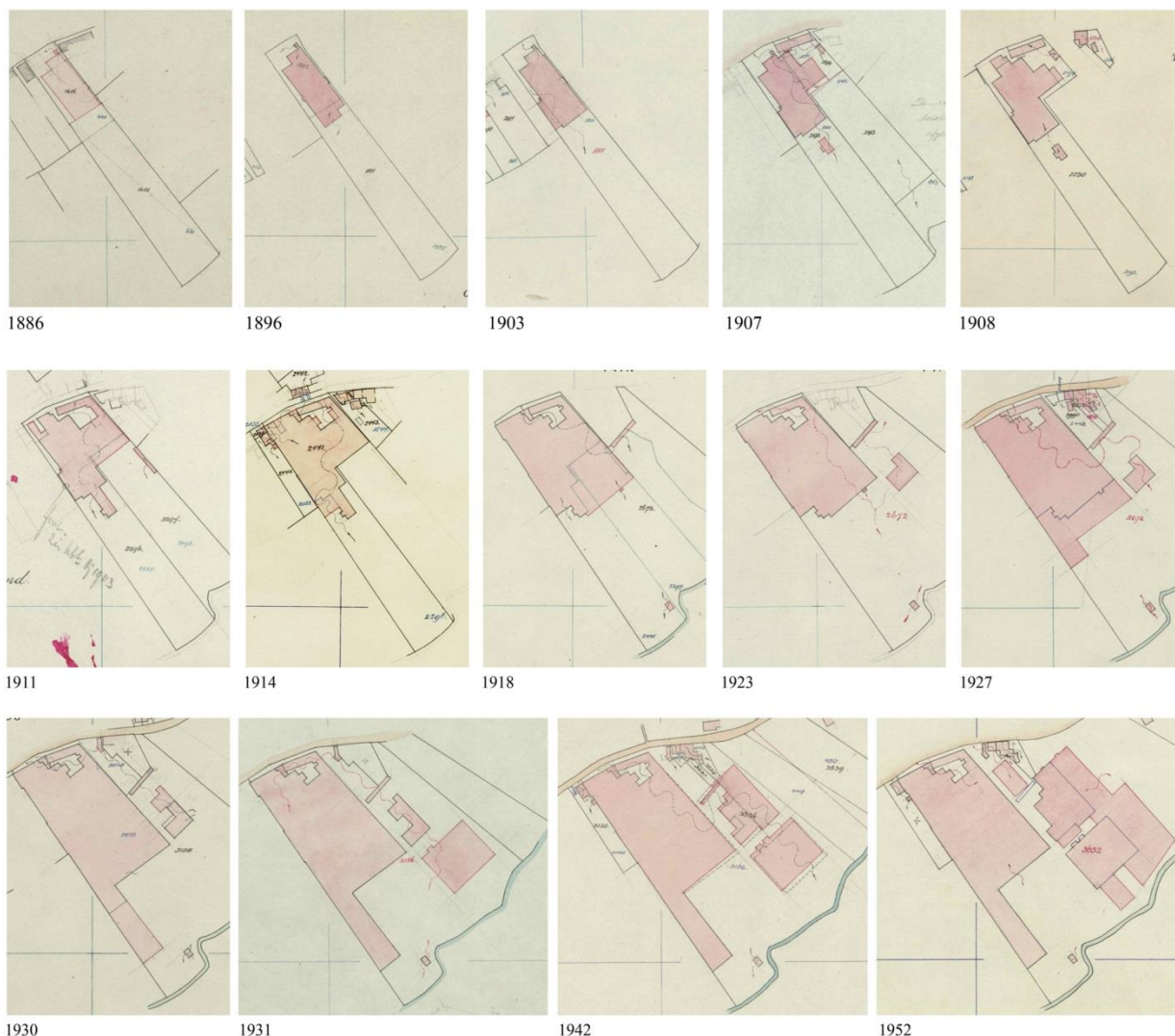

Afbeelding: Kaart van het terrein met daarop aangegeven de in dit rapport gehanteerde gebouwnummers.

2 Historisch overzicht

2.1 Kadastraal onderzoek

In het Brabants Historisch Informatiecentrum te 's-Hertogenbosch is een kadastraal onderzoek verricht. Onderstaande afbeelding is het resultaat van dat onderzoek.¹ Hierop is de ontwikkeling van het complex vanaf de bouw in 1885 tot aan 1952 goed te volgen. De oorspronkelijke fabriek stond op afstand van de Kerkstraat. Aan de straatzijde stond de schoorsteen opgesteld, gevolgd door ververij en de productiehal. Een eerste uitbreiding vond plaats in de richting van de Nieuwe Leij (zuidelijk). In 1907 werd een aangrenzend perceel in gebruik genomen. In 1914 is aan de Kerkstraat een gesloten gevelfront ontstaan. Al spoedig dijt het complex weer uit door aankoop van een aangrenzend perceel. De bebouwing die daar verrijst, is vrij gehouden van het dan bestaande complex, waardoor geleidelijk de huidige fabrieksstraat ontstaat. Het kadasteroverzicht eindigt in 1952. In dat jaar wordt het nieuwe kantoorgebouw aan de Kerkstraat voltooid. De binnenplaats die in 1911 ontstond, komt daarmee te vervallen.

Afbeelding: Resultaat van het kadastrale onderzoek.

¹ In de bijlage is de kadastrale administratie vermeld.

Goirle – Van Besouw-terrein

2.2 Historische foto's

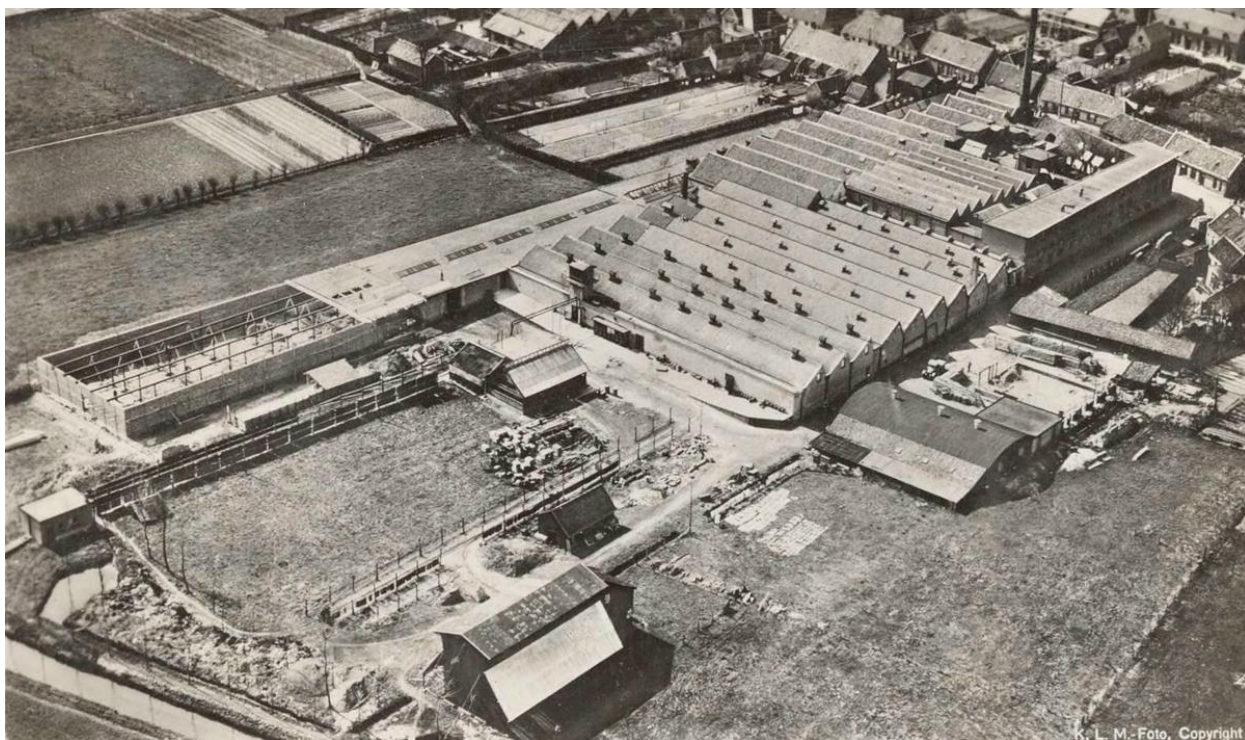
In aanvulling op het kadastrale onderzoek, om de vertaalslag van de grondvorm naar ruimtelijke structuur te maken én om als basis voor de gebouwbeschrijvingen te dienen worden hier enkele historische (lucht)foto's gepresenteerd. Te beginnen met de oudst bekende opname van de fabriek. Deze opname moet – gelet op de kadasterkaarten hiervoor, gemaakt zijn vóór 1896. De foto toont wat in deze rapportage is aangemerkt als gebouw IX én de oorspronkelijke schoorsteen van de fabriek. Die schoorsteen werd in 1907 vervangen door een exemplaar dat op de oudste luchtfoto's is te zien (de opname vanaf de kerktoren, die dus van ná 1907 moet zijn).

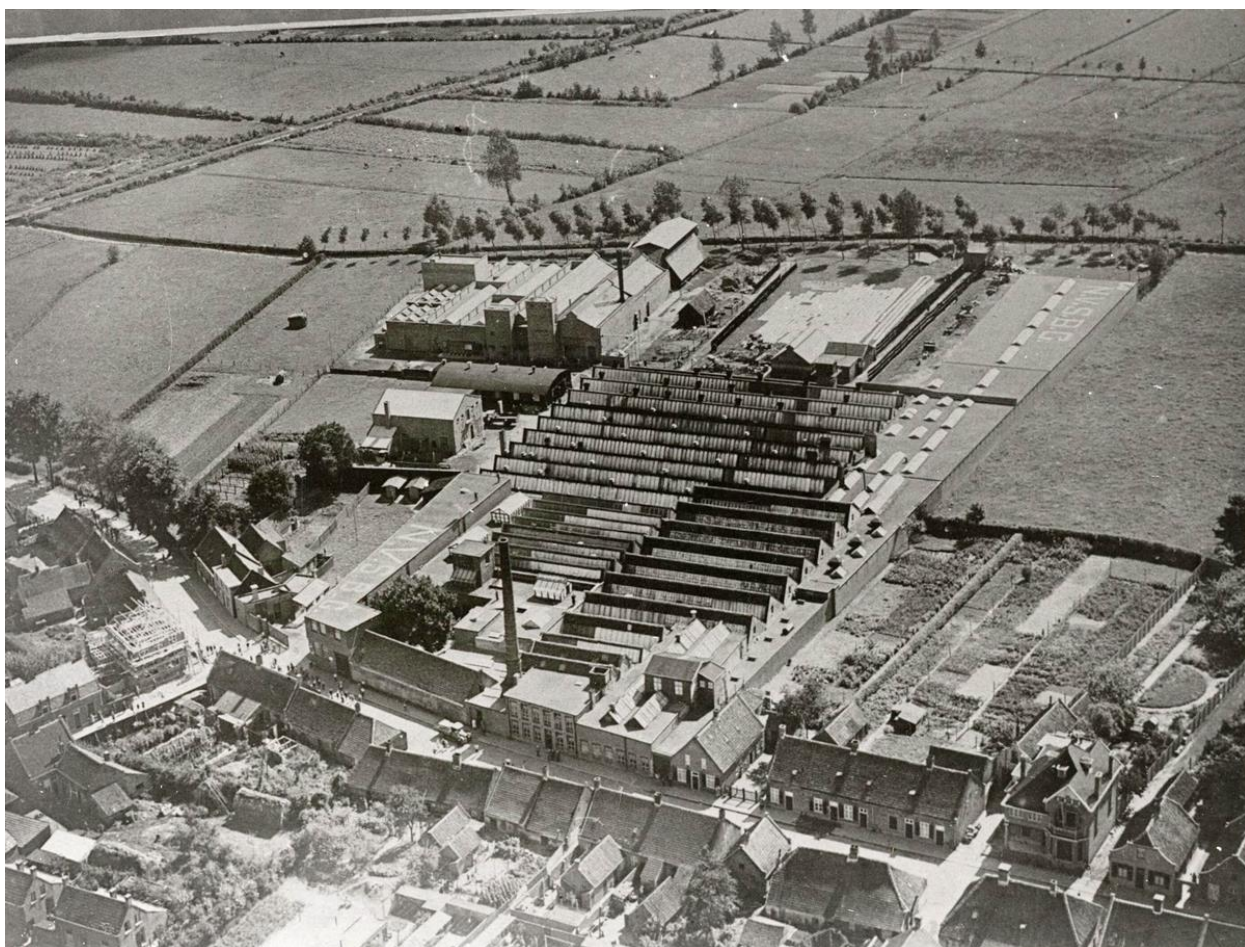
Afbeelding 02: Oudste opname van de fabriek. Van de hal onder sheddaken resteren thans nog muurdelen in gebouw IX en mogelijk gebouw V.

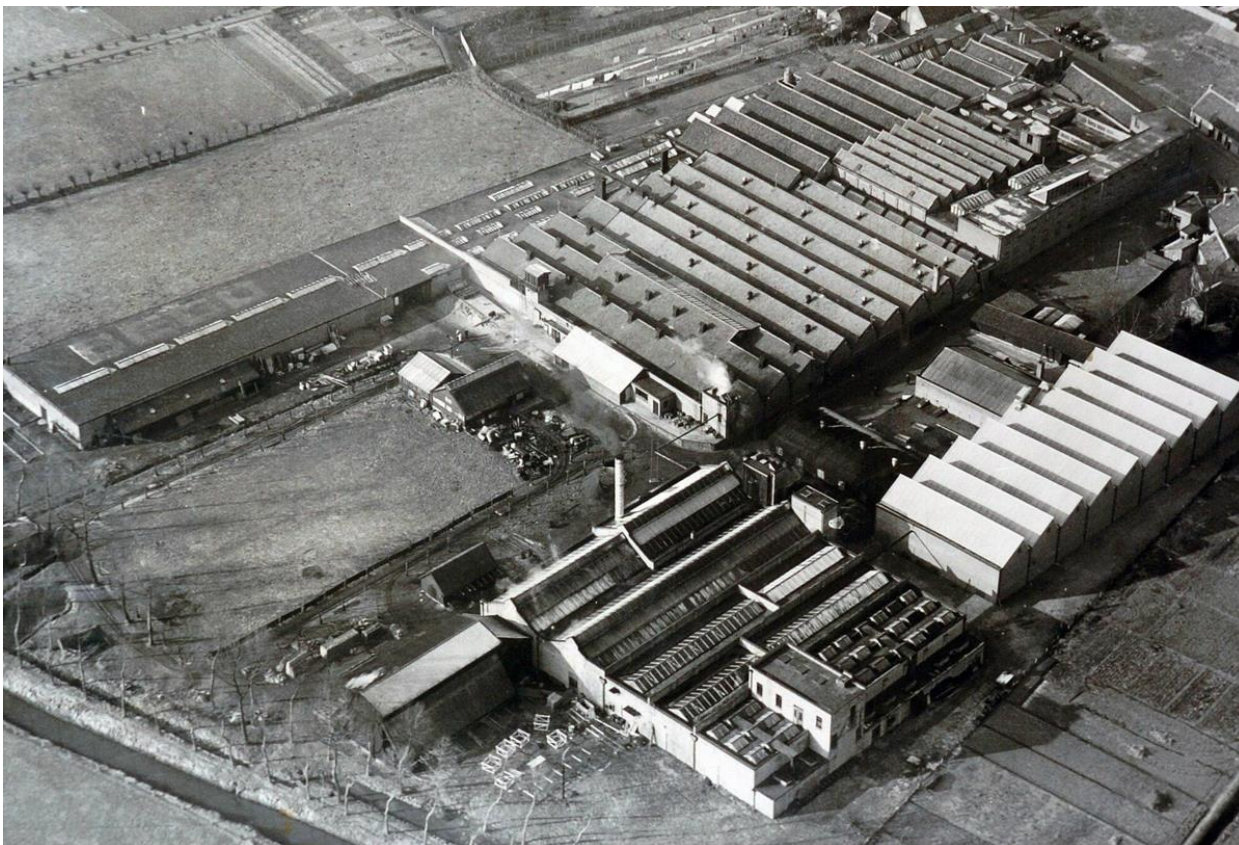
Afbeelding 03: Opname vanaf de kerktoren. De foto is op basis van het kadastrale onderzoek te dateren circa 1910. De tweede schoorsteen maakt deel uit van de Van Besouwfabriek.

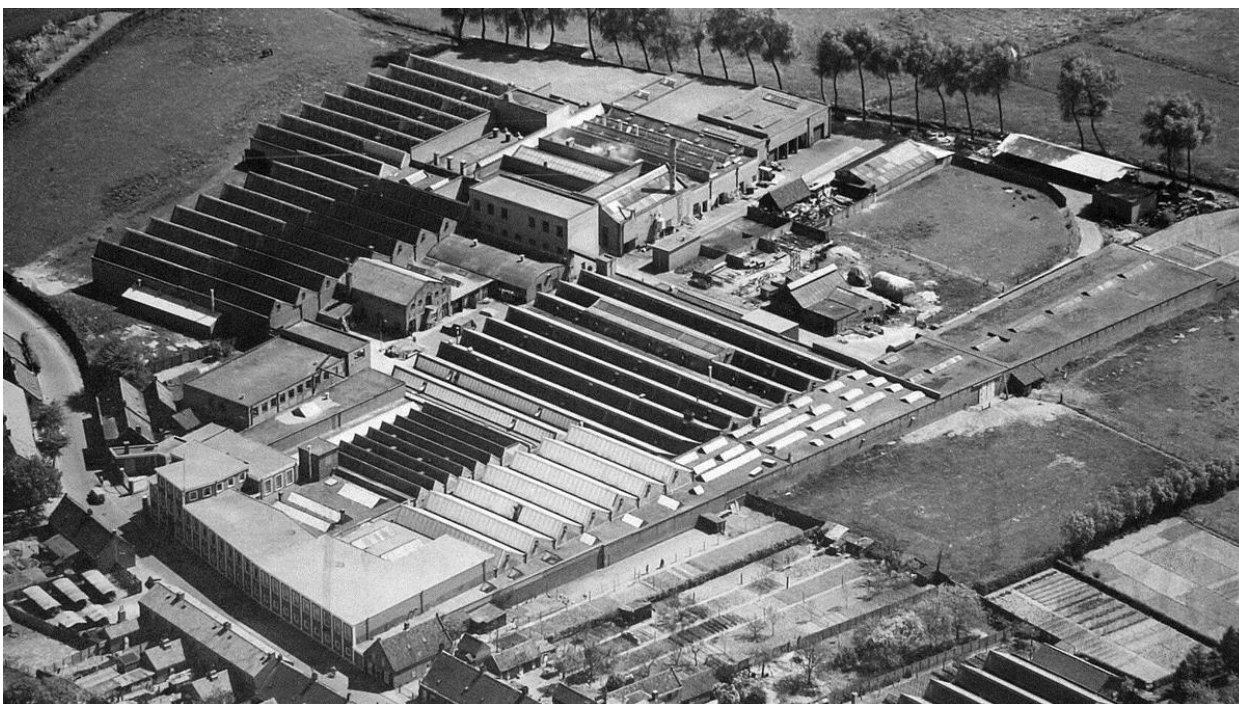
Afbeelding 04: Luchtopname uit omstreeks 1925.

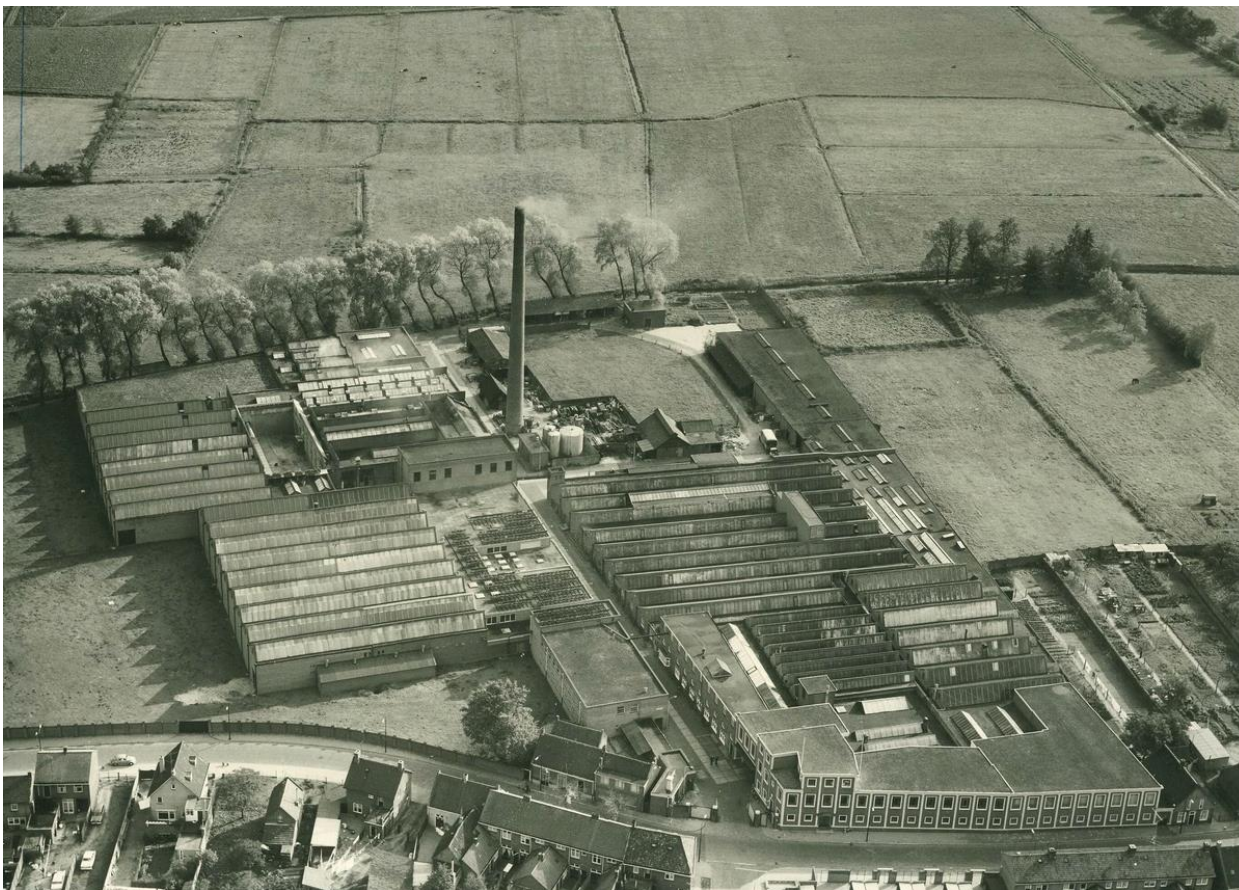
Afbeelding 05: Luchtopname uit omstreeks 1930.

Afbeelding 06: Luchtopname uit 1939.

Afbeelding 07: Luchtopname uit 1954, na de bouw van het nieuwe kantoor.

Afbeelding 08: Luchtopname uit omstreeks 1954 of kort daarna (na de bouw van de huidige schoorsteen).

2.3 Bouwjaren

Het onderstaande overzicht met bouwjaren is gebaseerd op literatuur (l), bouwvergunningen (b) en Hinderwetvergunningen (h). Hiervoor zijn in het Regionaal Archief Tilburg de archieven 1066 bouwvergunningen Goirle 1907-1948), 1070 (Goirle Hinderwetvergunningen) en 1280 (bouwvergunningen Goirle 1948-1981) geraadpleegd. De bouwfasering is ook te herleiden op basis van het kadastrale onderzoek dat heeft plaatsgevonden.

1885-1886 Bouw van de fabriek (l)

1905 Uitbreiding stoomweverij met nieuwe stoommachine en ketel (h)

1906 Uitbreiding stoomlinnenweverij (h)

1907 Bouwen van een magazijn (b)

1908 Oprichting weverij (h)

1909 Uitbreiding fabrieksgebouw (b)

1909 Verbouwen kantoorgebouw (b)

1909 Uitbreiding van de weverij en verbouwing van de fabriek (h)

1909 Uitbreiding fabrieksgebouwen (b)

1911 Uitbreiding fabrieksgebouw en magazijn (b)

1912 Bouwen van een magazijn (b)

1915 Bouwen van een fabrieksgebouw (b)

1916 Bouw nieuwe weverij (mels 2005, p.27) (l)

1916 Uitbreiding fabrieksgebouw (h)

1917 Verbouwen fabrieksgebouw (b)

1917 Bouw linnen- en katoenweverij voor zeil- en filterdoek (Mels 2005, p.41) (l)

1917 Bouwen van een magazijn, wagenhuis met stal en koetsierswoning (b)

1920 Bouwen van een autogarage (b)

1920 Bouwen van een loods (b)

1921 Verbouw magazijn (b)

1923 Uitbreiding afdeling weverijen (h)

1924 Bouwen van een trappenhuis (b)

1924 Bouwen van een garendrogerij (b)

1924 Bouwen van een droogloods voor garen (b)

1925 Uitbreiding fabriek door bouwen garenmagazijn (h)

1925 Bouwen van een garenmagazijn (b)

1927 Bouwen van een garenweverij en bergplaats (b)

1927 Uitbreiding garenweverij en garenmagazijn (h)

1928 Bouwen van een garenmagazijn (b)

1928 Bouwen van een timmerwinkel, garage en gebouw voor centrale verwarming (b)

1928 Bouwen van een transformatorhuisje, portiersloge en gang (b)

1928 Uitbreiding van het garenmagazijn (h)

1928 Uitbreiding van de fabriek met een timmerwinkel, garage en gebouw voor centrale verwarming (h)

1928 Oprichten van een gebouw voor transformatorruimte, portiersloge en gang voor controleklok (h)

1929 Bouwen van een ketelhuis en ververij (b)

1929 Oprichting van een nieuw ketelhuis, ververij, chemicaliënbergplaats, garenmagazijn, meet- en kalanderkamer, droogkamer en inrichting tot het smeren (h)

1931 Verbouwen van kantoren (b)

1931 Verbouwen van de garage (b)

1931 Plaatsen van een benzinepompinstallatie met ondergrondse tank van 6000 liter (h)

1936 Overkappen gedeelte fabrieksterrein (b)

1937 Bouwen van toiletten (b)

1938 Vervanging lichtkokers (b)

1938 Bouwen van een fabrieksgebouw (b)
1938 Bouwen van een afdak voor bergplaats (b)
1938 Uitbreiding van de fabriek (h)

1940 Bijplaatsing van een stoomketel in het bestaande ketelhuis (h)
1941 Plaatsing van een cilinderdroogmachine (h)
1941 Bouwen van een schansmuur (b)
1942 Bouwen van privaten en urinoirs (b)
1943 Oprichting papiersnijderij en spinnerij met diverse elektromotoren (h)
1943 Bouwen van een transformatorhuisje (b)
1943 Bouwen van een brandweerlokaal. (b)
1943 Bouwen van een EHBO lokaal (b)
1946 Verbouw ververij (b)
1948 Bouw weefhal tapijten (Mels 2005, p.56) (l)

1952 Nieuwbouw kantoor (b)
1954 Uitbreiding kantoor (b)
1954-1955 Bouw schoorsteen (b)

2.4 Kadastraal onderzoek

Hoewel, voor zover bekend, van het oorspronkelijke fabriekscomplex geen bouwtekeningen bewaard zijn gebleven, is met enig voorbehoud wel een architectennaam te koppelen aan oorspronkelijke bouw. Meest waarschijnlijk zijn de gebouwen het ontwerp geweest van de architect Edouard Fremau (1836-1892). Aan de basis van dit vermoedelijk ligt het gegeven dat Fremau de architect is geweest die in 1890 het woonhuis voor Jan van Besouw aan de Tilburgseweg (nummer 32) ontwierp. Vijf jaar later tekende hij het ontwerp voor het woonhuis van Piet van Besouw dat in de Kerkstraat nummer 12) zou verrijzen. Fremau was een architect die met name in en om Tilburg aanzien genoot. Gegevens omtrent zijn ontwerp voor de fabriek kunnen nu louter nog worden herleid op basis van verbouwtekeningen en een aantal oude foto's.

Bij de bouw van een magazijn in 1907 staat de naam van architect Jan Baptist Rens (1869-1927) vermeld. Hij ontwierp verschillende gebouwen in Goirle en omgeving. In 1913 schapte hij het tot burgemeester. Het magazijn dat Rens ontwierp, werd ingrijpend verbouwd ten tijde van de realisatie van wat in dit rapport als gebouw III wordt aangeduid.

Van 1909 tot aan de Eerste Wereldoorlog zijn de bouwtekeningen van de hand van de architect Jan van der Valk (1873-1961) die in 1900 in Tilburg neerstreek. De architect heeft een rijk oeuvre nagelaten dat algemeen hoog wordt gewaardeerd. Het is één van de bekendere Tilburgse architecten uit de eerste helft van de twintigste eeuw. Hij heeft de basis gelegd voor de uitbreiding van gebouw VII, de realisatie van gebouw VIII, gebouw XII (grotendeels gesloopt). Veel van de gebouwen die door Van der Valk zijn ontworpen zijn gesloopt of ingrijpend verbouwd. De architectuur is in de regel zo functioneel, dat de architect er niet of nauwelijks een stempel op gedrukt kan hebben.

Gebouwen die in de jaren twintig en vroege jaren dertig werden opgericht, zijn ontworpen door A. van Erven waarover weinig tot geen nadere informatie kon worden verkregen. Op een aantal tekeningen uit die tijd is de signatuur te zien van J. Waegemaekers die de functie bekleedde van gemeente-opzichter en met zijn handtekening goedkeuring verleende. De gebouwen die in deze periode worden gebouwd hebben een doelmatig karakter.

Gebouwen die in de oorlogsjaren worden gebouwd, zijn stevast van de hand van de lokale architect A. van Gool. Gegevens omtrent deze architect zijn nauwelijks voorhanden. Vrijwel al zijn werk, het betreft vooral kleine gebouwen als een brandweerlokaal, een EHB-lokaal, wc's en schansmuren, is door latere verbouwingen gesloopt.

Direct na de oorlog wordt nieuw- en verbouw uitgevoerd naar plannen van civiel ingenieur Johannes Baptist Maria Trimbos. Dat is een vrij onbekende civiel ingenieur. De keuze voor Trimbos als ontwerper is van familiale aard. Trimbos was namelijk gehuwd met Wilhelmina Jacoba Maria van Besouw, de dochter van directeur Jan van Besouw.² De bouwplannen die door Trimbos worden uitgewerkt, hebben geen van alle

² <http://www.genealogieonline.nl/genealogische-data-golse-genen/113281.php>.

Goirle – Van Besouw-terrein

architectonische kwaliteiten. Het gaat veelal om pragmatische wijzigingen van bestaande gebouwen waarbij veel meer de nadruk ligt op een verantwoorde constructie dan op een fraaie esthetiek.

In 1952 wordt een andere architect in de armen genomen. Het betreft de Eindhovense architect Cees Geenen. Deze architect is verantwoordelijk voor het ontwerp van het nieuwe kantoorgebouw dat in dat jaar aan de Kerkstraat wordt opgericht. Voor het eerst sinds lange tijd wordt er bij Van Besouw weer aandacht besteed aan de verschijningsvorm van de fabrieksgebouwen. Geenen is een architect die in zijn carrière in de provincie een behoorlijke naam opbouwde.

3 Gebouwbeschrijvingen

Gebouw I

Functie:	Transformatorhuis en controlegang (personeelsingang)
Bouwjaar:	circa 1950
Architect:	Onbekend
Status:	Geen
Verbouwingen:	

Geschiedenis

In 1928 werd de bouwvergunning verleend voor de realisatie van een transformatorruimte, portiersloge en controlegang met klok. Het gebouw kwam ten oosten van de bestaande fabriek te staan. De controlegang, de gang waardoor het personeel het fabrieksterrein betrad en verliet, werd evenwijdig aan het bestaande complex gebouwd. De portiersloge vormde de schakel tussen deze gang en de transformatorruimte waarvan de verdraaiing van de plattegrond is te verklaren vanuit een oudere kavelsituatie. Bouwtekeningen laten een gebouw zien met vloeren en daken in gewapend beton en gevels in metselwerk. Op een luchtfoto uit 1929/1930 is het gebouw te zien, dat afwijkt van de bouwtekening in het bouwdoos van de gemeente Goirle. De portiersloge is op de foto groter en de controlegang is open in plaats van gesloten, zoals op tekening is weergegeven.

Na de Tweede Wereldoorlog werd het geheel vernieuwd, op een (nagenoeg) identiek grondplan. Bouwtekeningen van de vernieuwing zijn in het bouwarchief van de gemeente Goirle niet aangetroffen.

Bouwworm

De hoofdvorm van het omstreeks 1950 tot stand gebrachte gebouw grijpt terug op zijn voorganger uit 1928 werd opgericht. De grondvorm is in essentie ingegeven door een oudere kavelstructuur. Daarbij zal vermoedelijk een gemeentelijk bouwvoorschrift verplicht hebben om de voorgevel evenwijdig aan de rooilijn te plaatsen. Van oudsher is het gebouw éénlaags en voorzien van een plat dak.

Draagconstructies

De draagconstructies, een combinatie van dragende gevels en daken van gewapend beton, zijn gangbaar in de bouwtijd.

Vormgeving en architectuur

Ten aanzien van de vormgeving kan worden gesteld dat deze typisch is voor de functie en het tijdsbeeld van het gebouw: strak, sober en hoofdzakelijk functioneel. Hierbij kan nog worden opgemerkt dat er in dat opzicht sprake is van enige architectonische samenhang met het kantoorgebouw dat in 1952 aan de Kerkstraat verrees.

Materialisering

De combinatie van baksteen en gewapend beton is zeer gangbaar in de bouwtijd. Dat geldt ook voor de invulling van de gevels met stalen deuren en kozijnen.

Waardering

Op basis van de door BAAC gehanteerde toetsingsmethodiek scoort gebouw I relatief hoog. Dat komt in hoofdzaak omdat het voorkomen en het exterieur van het gebouw behoorlijk gaaf zijn, en in de methodiek een vrij grote nadruk ligt op de mate van authenticiteit. Bouw- en architectuurhistorisch is het gebouw niet van bijzondere betekenis, vormgeving en constructiemethoden zijn in de bouwtijd zeer gangbaar. Het voornaamste belang binnen de context van het huidige fabriekscomplex is vooral in ruimtelijke zin toe te kennen, omdat het in relatie met het kantoorgebouw (gebouw II) vanaf begin jaren vijftig de entree vormt tot het complex.

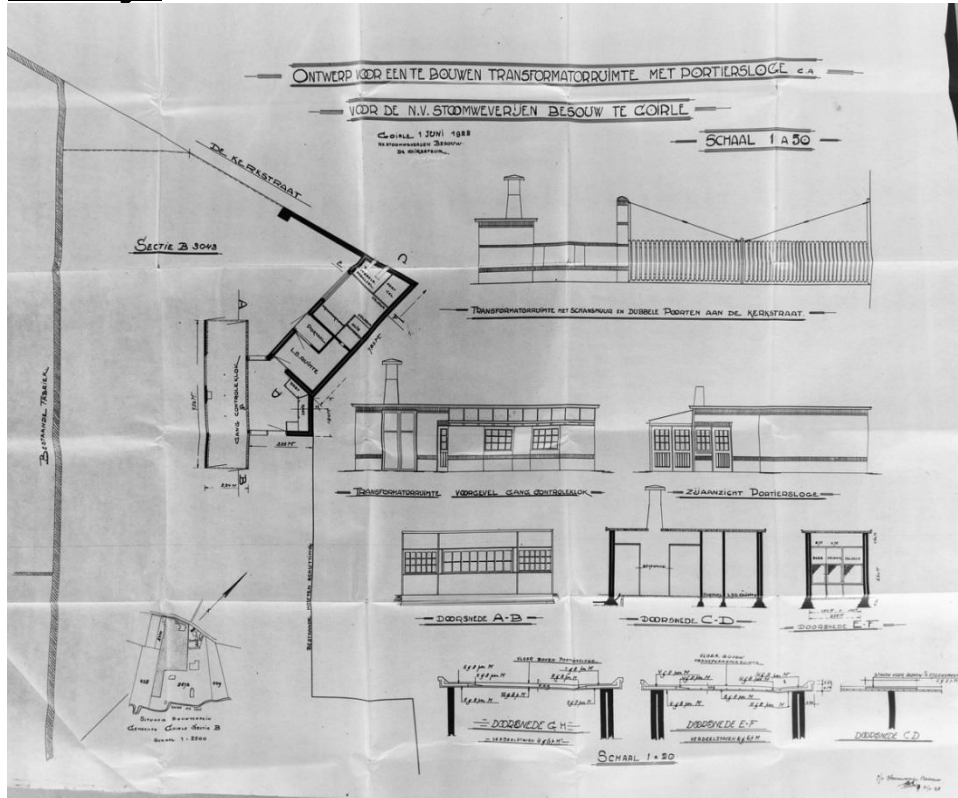
Advies

Een eventueel behoud en hergebruik van gebouw I kan er, in combinatie met gebouw II (of een belangrijk deel daarvan), toe bijdragen dat het Van Besouw terrein haar duidelijk herkenbare entree die door

Goirle – Van Besouw-terrein

nieuwbouw net na de Tweede Wereldoorlog ontstond, behoudt (met eventueel een sterke zichtlijn op de fabrieksschoorsteen (gebouw XIV).

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1928 met daarop een voorganger van het huidige gebouw. In grondvorm en bouwmassa bestaat er een duidelijke gelijkenis.

Afbeelding: Uiterst links een penant van een verdwenen fabriekshek. Midden de toegang tot de transformatorruimte. Geheel rechts een voormalige portiersloge.

Gebouw II

Functie: Kantoor met export- en inpakruimte
Bouwjaar: 1952 (aanvraag 1951)
Architect: Cees Geenen, Eindhoven
Status: Onduidelijk, er loopt een bezwaarprocedure tegen aanwijzing als gemeentelijk monument
Verbouwingen: Onder andere gewijzigde interieurindeling, vernieuwde toiletten en recente interieurafwerkingen.

Geschiedenis

In 1951 worden plannen gemaakt om het kantoor, de expeditie en inpakruimte van de fabriek te verbeteren. Deze verbetering moet waarschijnlijk gezien worden in het kader van een toename van de hoeveelheid administratieve werkzaamheden, verbetering van aan- en afvoer van producten via groter wordende vrachtauto's én de wens om de fabriek (en dan vooral het kantoorgedeelte) een meer representatief voorkomen te geven. Om de nieuwbouw mogelijk te maken, worden twee gebouwen nagenoeg geheel en één gebouw gedeeltelijk afgebroken. Die gebouwen zijn bekend van bouwtekeningen en luchtfoto's.³ De luchtfoto's tonen een éénlaags bouw onder zadeldak (mogelijk nog laat negentiende-eeuws) en een tweelaags gebouw onder een plat dak, dat volgens bouwtekeningen in 1909 werd opgericht als uitbreiding van een dan reeds bestaan, gelijksoortig gebouw (in dit rapport gebouw VIII). De voormalige machinekamer met schoorsteen die op luchtfoto's is te zien, werd in de jaren dertig reeds gesloopt.

Het ontwerp voor het nieuwe kantoorgebouw wordt gemaakt door de Eindhovense architect Cees Geenen.⁴ Deze architect maakte na de Tweede Wereldoorlog, zoals vele architecten, de overstap van het traditionalisme naar een moderne vormgeving en bouwde vooral in Noord Brabant naam op.⁵ Geenen zou naast gebouw II ook tekenen voor het ontwerp van gebouw XVII.

Bouwworm

De hoofdvorm van de plattegrond van het pand vormde voor de architect een vast gegeven. Deze werd aan de noordzijde en de oostzijde bepaald door bestaand straten (respectievelijk de Kerkstraat en de fabrieksstraat), aan de zuid- en westzijde door bestaande gebouwen. De bestaande rooilijn werd aan de Kerkstraat wel rechtgetrokken zodat een vlakke gevel kon worden gerealiseerd.⁶ Het gebouw is in opzet tweelaags onder plat dak, met dien verstande dat één gedeelte voorzien werd van een derde bouwlaag, en wel om twee redenen. Door de derde laag kon de entree worden gemarkeerd én er kon een ruimte worden gecreëerd waarin daglicht in overvloed binnestroomde: de monstercamer waar (half)fabricaten konden worden gecontroleerd.

Draagconstructies

De draagconstructie van het gebouw is samengesteld uit kolommen, balken en vloeren/daken uitgevoerd in gewapend beton. Sporen op balken tonen aan dat er een houten bekisting is gebruikt. Deze constructiemethode werd zo'n vijftig jaar eerder tot ontwikkeling gebracht en was in de bouwtijd van het kantoor zeer gebruikelijk. Aan de zuid- en westzijde werden vloeren en balken van de vloer van de eerste verdieping opgelegd in bestaande muren, zoals uit bouwtekeningen valt af te leiden. Tussen de vloeren en kolommen werden gevels opgetrokken in metselwerk, uiteraard met spouw. De gevels werden gemetseld op een betonnen strokenfundering.

Het exterieur: vormgeving, architectuur en materialisering

De architectuur van de gevels van het kantoorgebouw worden in hoge mate bepaald door de draagconstructie die grotendeels in het zicht is. Alleen de verdiepingsvloeren zijn door metselwerk gemaskerd. Dit heeft als effect dat nadruk is komen te liggen op de verticale belijning door de kolommen en een visuele opdeling van de gevel in traveeën. Qua materialisering heeft de gevel de kenmerken van de periode tussen circa 1930 en 1965 waarin de combinatie van een gewapend betonnen skelet, schoonmetselwerk vlakken met stalen deuren en vensters typerend is. Het zijn met name de detaillering van deze deuren en vensters en het betonnen

³ Archief 1066, inv. Nr. 607-1.

⁴ Archief 1280, inv. Nr. 1358. Het oeuvre van Geenen is niet geïnventariseerd.

⁵ Het architectenbureau van Geenen ligt aan de basis van het huidige GOW Project- en Bouwmanagement te Eindhoven.

⁶ Archief 1280, inv. Nr. 1358.

lijstwerk om vensters en van de dakrand die karakteristiek zijn voor de bouwtijd, begin jaren vijftig. Op enkele plekken hebben de oorspronkelijke stalen vensters plaats moeten maken voor exemplaren in kunststof.

Het interieur

Op de begane grond zijn van oudsher kamers gegroepeerd rondom een forse centrale hal op een nagenoeg vierkant grondplan. De hal met trap en de entreepartij daarnaartoe zijn belangrijke elementen in het interieur. De indeling van het interieur is hier in hoofdlijn ongewijzigd gebleven sinds de bouw.

Oorspronkelijke elementen zijn onder andere de trap, deurkozijnen (de deuren zelf zijn mogelijk ook uit de bouwtijd), reliëfs van directeurs Gerard en Jan van Besouw en een buste van directeur Johannes Mes. De reliëfs zijn door beeldhouwer Jan Custers (1867-1942) gesigineerd. De reliëfs zijn hergebruikt, het gebouw is immers van na het overleiden van Jan Custers.⁷ De buste van Mes is niet zichtbaar gesigineerd. Het zou in 1952 gemaakt en geplaatst kunnen zijn. Historische interieurafwerkingen (denk ook aan kleurstellingen) zullen goeddeels schuilgaan achter recentere afwerkingen. Zo zijn er verlaagde plafonds aangebracht die het zicht ontnemen op de pleisterlaag waarmee de betonvloeren aan de onderzijde zijn afgewerkt en is er op de begane grond vloerbedekking aangebracht over een vermoedelijk nog aanwezige, oudere vloer. De ruimte rechts van de hal vormde oorspronkelijk een ongedeelde inpakruimte. Een gang vormde de verbinding met de centrale laadruimte achter de hal. Later is de inpakruimte opgedeeld in vertrekken en werd de huidige gang gemaakt. Een oorspronkelijk element is een in beton uitgevoerde trap.

Op de verdieping is de oorspronkelijke interieurindeling grotendeels gewijzigd onder andere op het moment dat toiletgroepen werden vernieuwd. Relatief grote ruimten zoals het personeelskantoor en de exportruimte (boven de laadruimte) zijn later opgedeeld middels scheidingswanden. Dit geldt in zekere zin ook voor de tweede verdieping waar de monsterkamer werd opgedeeld. Op de eerste verdieping is nog wel een oorspronkelijke kluis van fabrikant Lips aanwezig.

Waardering

Gebouw II werd tot stand gebracht in de wederopbouwperiode, een tijd die in het teken stond van het traditionalisme van onder andere de Delftse School én een zakelijk modernisme. Het is een duidelijk voorbeeld van de tweede stroming. Het ontwerp is van de hand van de Eindhovense architect Cees Geenen, in de regio een architect van naam. Geenen had tot dan toe nog geen gebouwen voor Van Besouw ontworpen. Vermoedelijk kreeg hij de ontwerpopdracht omdat een architect van naam de kans op een vergunning door het Bureau voor Wederopbouw aanzienlijk vergrootte (een bekwaam architect was voorwaarde).

Met de bouw veranderde het aanzien van het fabriekscomplex, dat door bij- en verbouw een wat ongeordende indruk maakte, aanmerkelijk. Er ontstond, zeker na de voltooiing van gebouw III enkele jaren later, een uniform fabrieksfront met een moderne(re) uitstraling.

De mate van authenticiteit van het gebouw is relatief hoog, ten minste wanneer latere toevoegingen (interieurindeling in het rechter deel) en jongere toplagen worden genegeerd. Met betrekking tot de constructie van het gebouw kan hier worden opgemerkt dat deze in hoge mate van authenticiteit verkeren, maar ook dat ze in de bouwtijd zeer gangbaar zijn. Er is geen sprake van bijzondere constructies of constructieonderdelen. Dat geldt ook voor de gebruikte bouwmaterialen. Een aardig facet in het ontwerp is de monsterkamer. Deze torent boven het gebouw uit. Dit is een bewuste keuze omdat dit te gunste kwam van een goede daglichttoetreding in dit controlevertrek.

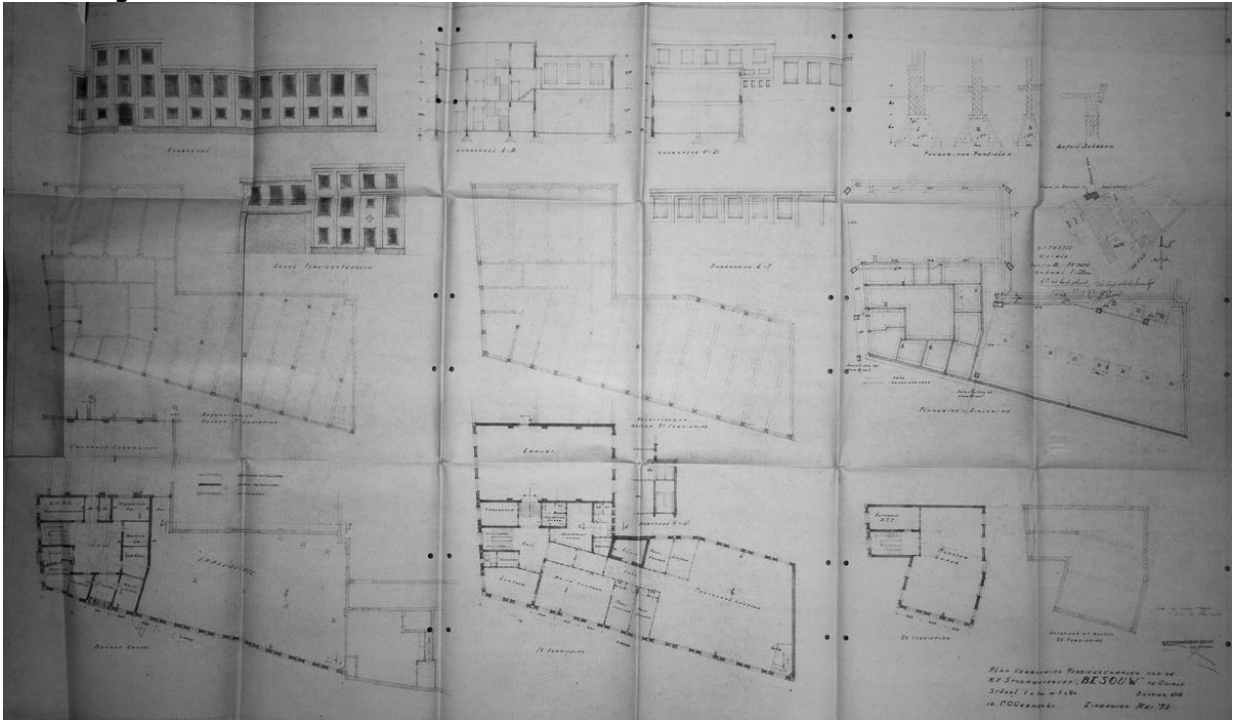
Advies

Gebouw II is sinds de bouw in hoge mate bepalend voor het aanzien van het fabriekscomplex. Op basis van de waardering kan vanuit het oogpunt van het belang van gebouwd erfgoed als uitgangspunt worden gesteld dat getracht moet worden om de waarden van het gebouw zoveel mogelijk te behouden. Dit wil echter niet zeggen dat ontwikkeling van het gebouw per definitie conservatief moet zijn. De kernwaarde ligt hoofdzakelijk op de voorgevel van het gebouw (bepalend voor het aanzien van het fabriekscomplex en exemplarisch voor het bouwen in de vroege jaren vijftig én hoek met hal, trappenhuis en de voormalige monsterkamer (de ruimte zelf en de wijze waarop deze in het ontwerp is gesitueerd).

⁷ Jan Custers was mede eigenaar van het Stratumse *Atelier voor Christelijke Kunst* (circa 1894-1933). Hij verwierf nationale bekendheid en spitste zich vooral toe op kerkelijke kunstwerken, zoals ook is op te maken uit de naam van zijn beeldhouwerij.

Goirle – Van Besouw-terrein

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening.

Afbeelding: Exterieur.

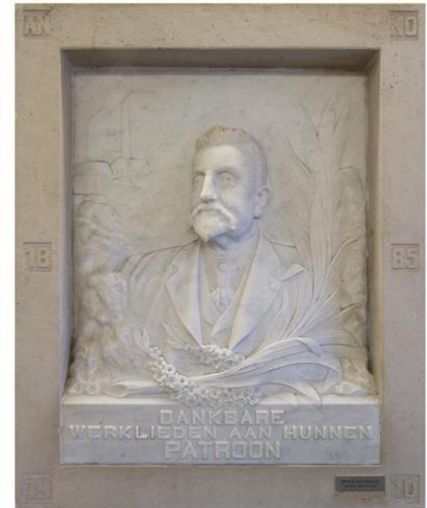
Goirle – Van Besouw-terrein

Afbeelding: De trap en eenvoudige paneeldeuren in de hal.

Afbeelding: Voormalige inpakruimte met betonconstructie en later toegevoegde wanden.

Afbeelding: Reliëfs van de heren Van Besouw (hier hergebruikt) en een portretbuste van directeur Mes.

Goirle – Van Besouw-terrein

Gebouw III

Functie: Kalanderkamer en magazijnen
Bouwjaar: 1953 (aanvraag 1953)
Architect: ir. J.B.M. Trimbos, 's-Hertogenbosch
Status: Geen
Verbouwingen: Een deel van de verdieping is nadien opgedeeld waarbij magazijn als archief- of kantoorruimte werd ingericht.

Geschiedenis

In 1953 worden plannen gemaakt om aan de Kerkstraat nieuwe magazijnen en een kalanderkamer te bouwen (of een bestaande te vergroten), aansluitend op het kort daarvoor naar plannen van architect Cees Geenen voltooide kantoor- en inpakgebouw (gebouw II). De opdracht gaat echter niet naar deze architect, maar naar een relatief onbekende civiel ingenieur Johannes Baptist Maria Trimbos die al eerder ontwerpen voor de Van Besouwfabriek heeft geleverd.⁸ Dit is op het eerste oog opvallend, mede omdat deze Trimbos een voorgevel ontwerpt die geheel in lijn is met het genoemde kantoorgebouw. De keuze voor Trimbos als ontwerper is van familiale aard. Trimbos was namelijk gehuwd met Wilhelmina Jacoba Maria van Besouw, de dochter van directeur Jan van Besouw.⁹

Wanneer luchtfoto's uit circa 1930 worden gecombineerd met plattegronden en doorsneden van de bestaande toestand in 1953, is een goed beeld te vormen van de wijze waarop de magazijnen en de kalanderkamer (zie ook gebouw V) tot stand werden gebracht. De tekeningen tonen aan dat voorgevels van de gebouwen geheel, dus inclusief fundamenten, worden gesloopt alsmede enkele (binnen)muren. De sloop treft twee magazijnen (1907 en 1912) en waarschijnlijk ook de oudste delen van het fabriekscomplex, in doorsnede A-B weergegeven achter het magazijn uit 1907.¹⁰ De muren die blijven bestaan worden opgehoogd en waar nodig beklampt. De meeste vloeren van de bestaande gebouwen worden opgevijseld of juist verlaagd, een enkele blijft behouden. Het wijzigen van vloerniveaus gebeurt waarschijnlijk op de meest pragmatische wijze: sloop en daarna hergebruik van de binten en vloerdelen. Moerbalken worden hierbij vervangen door stalen INP-profielen waarvan de zwaarte op de bouwtekeningen is weergegeven (een indicatie dat deze balken niet zijn hergebruikt). De nieuwbouw krijgt een geheel nieuwe plattendakconstructie. De kalanderkamer krijgt daarbij als enige lichtkappen.

Bouwworm

De hoofdvorm van het nieuwe gebouw vormde voor de ingenieur een vast gegeven. Deze werd bepaald door het grondplan van de bestaande gebouwen, de bouwhoogte voor het kantoor uit 1951 (gebouw II). Achter de nieuwe voorgevel en onder de platte daken gaan restanten van ten miste vier oudere gebouwen schuil. De bijdrage van de ingenieur was niet zozeer ontwerpend als wel bouwkundig van aard.

Draagconstructies

Bouwtekeningen tonen aan dat de nieuwe voorgevel is opgetrokken op een fundament samengesteld uit betonputten en betonbalken. De fundamenten van de oude muren die behouden bleven, werden voldoende geacht. In het gebouw zijn houten verdiepingsvloeren aanwezig. Deze zijn samengesteld uit stalen balken (hoofdzakelijk nieuw) en oude kinderbinten (6,5 bij 16,5 centimeter, door sloop van bestaande vloeren verkregen). Een enkele balklaag is bij de verbouwing in 1953 goeddeels ongewijzigd gebleven. De combinatie van (giet)ijzer/staal en hout, is in de tweede helft van de negentiende eeuw reeds gebruikelijk in Nederland. De hergebruikte materialen zijn op zichzelf niet bijzonder.

Het exterieur: vormgeving, architectuur en materialisering

De architectuur van de gevels van het kantoorgebouw worden in hoge mate bepaald door de draagconstructie die grotendeels in het zicht is. De nadruk is komen te liggen op de verticale belijning door de kolommen en een visuele opdeling van de gevel in traveeën. Qua materialisering heeft de gevel de kenmerken van de

⁸ Civiel ingenieur Trimbos heeft als architect geen naam gemaakt. Gegevens omtrent zijn werkzame leven als civiel ingenieur zijn onbekend. Hij wordt in bronnen vooral genoemd als vader van de sociaal-psychiater Kees Trimbos. <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn4/trimbos>.

⁹ <http://www.genealogieonline.nl/genealogische-data-golse-genen/13281.php>.

¹⁰ Archief 1066, inv. Nr. 015 bouwtekening magazijn (1907). Zie ook (ver)bouwtekening archief 1066, inv. Nr. 607-1 (1912 en 1917). Zie ook de laat negentiende-eeuwse foto die van het complex bestaat. De twee bouwvolumes net achter de schoorsteen van de fabriek zijn op de genoemde bouwtekeningen aan te duiden.

periode tussen circa 1930 en 1965 waarin de combinatie van een gewapend betonnen skelet, schoonmetselwerk vlakken met stalen vensters typerend is. Het zijn met name de detaillering van deze vensters en het betonnen lijstwerk om vensters en van de dakrand die karakteristiek zijn voor de bouwtijd, begin jaren vijftig. Op enkele plekken hebben de oorspronkelijke stalen vensters plaats moeten maken voor exemplaren in kunststof.

Ten aanzien van de voorgevel kan worden opgemerkt dat deze de illusie wekt dat het gebouw is uitgevoerd met een betonskelet, terwijl dit alleen van toepassing is op de voorgevel die als het ware een maskerende werking heeft.

Het interieur

In de indeling van het interieur is op de begane grond in hoofdlijnen nog de situatie van omstreeks 1920 af te leiden. Faseverschillen zijn aan te wijzen op plekken waar muren samenkomen (koude naden) of in verschil in metselverband. Zo zijn er muren in kruisverband gemetseld, maar komt ook Vlaams verband voor. Op diverse plekken zijn gevelopeningen in onbruik geraakt en dichtgezet.

Ook op de verdieping is de oudere situatie, na kennisneming van de bouwtekeningen, in hoofdlijn af te leiden uit metselverbanden, bouwsporen en vreemd ogende knikken in muurvlakken. Enkele van de van oudsher ongedeelde magazijnruimten zijn in een later stadium van een interieurindeling voorzien ten behoeve van kantoor- of archiefruimte. Er zijn nog trappen aanwezig uit de jaren vijftig (onder andere in de voormalige kalenderkamer).

Waardering

Een eenduidige waardering van gebouw III is niet eenvoudig te geven vanwege het ambivalente karakter van het gebouw. Bepalend daarvoor is het feit dat de voorgevel uit de jaren vijftig de oudere structuren daarachter volledig maskeert (van een relatie tussen in- en exterieur is geen sprake). In de door verschillende verbouwingen ontstane structuur zijn delen van contouren van de oorspronkelijke fabriek af te leiden, echter met moeite.

Het toekennen van waarde aan de voorgevel van gebouw III kan niet eenduidig zijn. Enerzijds ligt het ontwerp van de voorgevel in het verlengde van het relatief hoog gewaardeerde exterieur van gebouw II.

Daartegenover staat dat in vergelijking sprake is van een sober ontwerp (dat past bij de historische functie), dat het ontwerp door ingenieur Trimbos (al dan niet schaafteloos) is afgeleid van een oorspronkelijk ontwerp van Cees Geenen en dat er geen relaties bestaan tussen de opzet van het exterieur en het interieur.

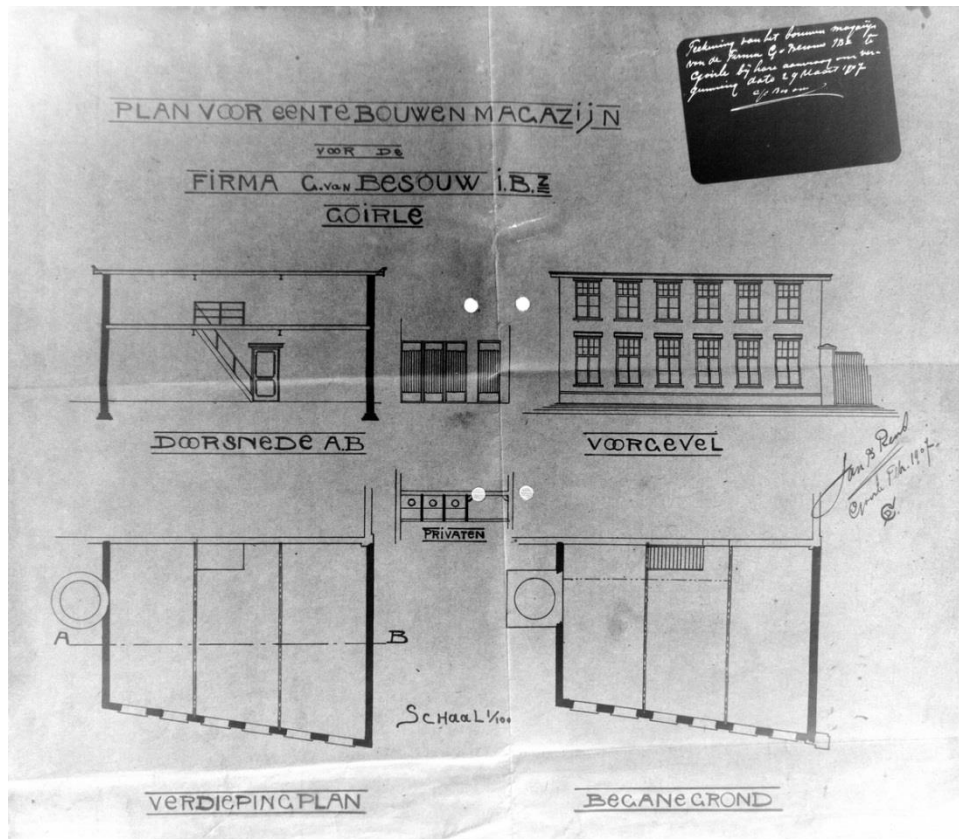
Plat gesteld, voegt de voorgevel van gebouw III architectonisch nauwelijks iets toe aan gebouw II.

In het inwendige van het gebouw zijn geen zaken aangetroffen die omwille van de vormgeving, de detailleringen of het materiaal gebruik als bijzonder kunnen worden aangemerkt.

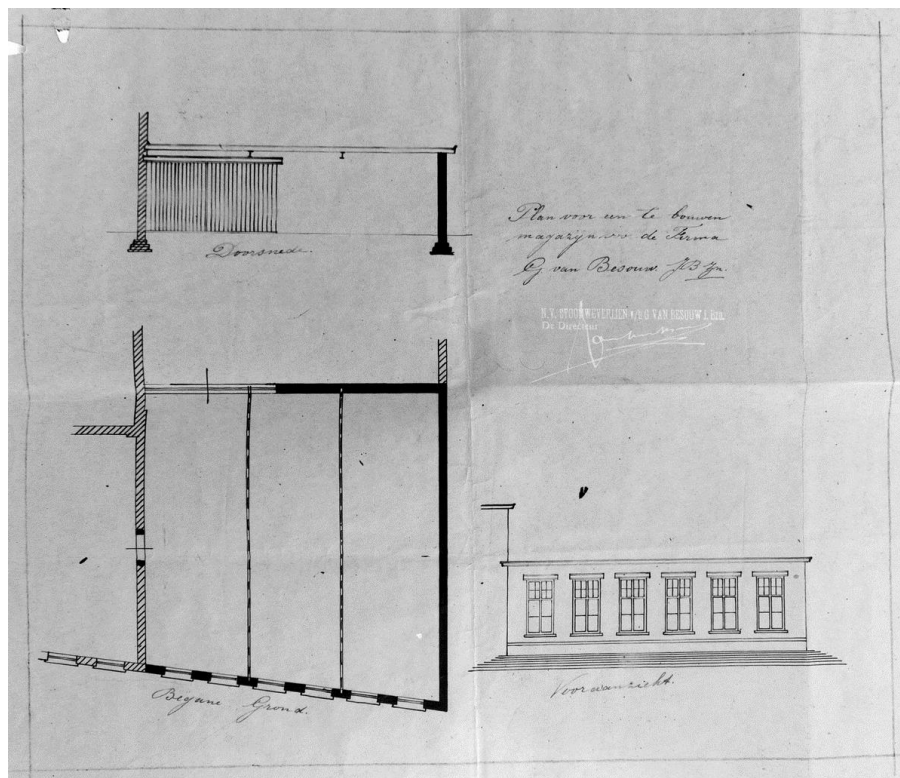
Advies

Een eenduidig advies ten aanzien van de omgang van gebouw III is moeilijk te geven. Wel is vast komen te staan dat de (bouwhistorische/monumentale) waarden het gebouw niet zodanig zijn dat behoud van het gebouw een uitgangspunt dient te zijn in geval van (her)ontwikkeling. In geval van sloop kan overwogen worden om inspiratie te putten uit de deels nog aanwezige contouren van het oorspronkelijke fabrieksgebouw (mogelijk met behoud van de laatste restanten muurwerk uit die periode). De architectuur van de huidige voorgevel óf van het front dat in 1952-1955 verdween (bekend van bouwtekeningen en foto's) kan ook als een invloed op nieuwbouwontwerpen worden aangewend.

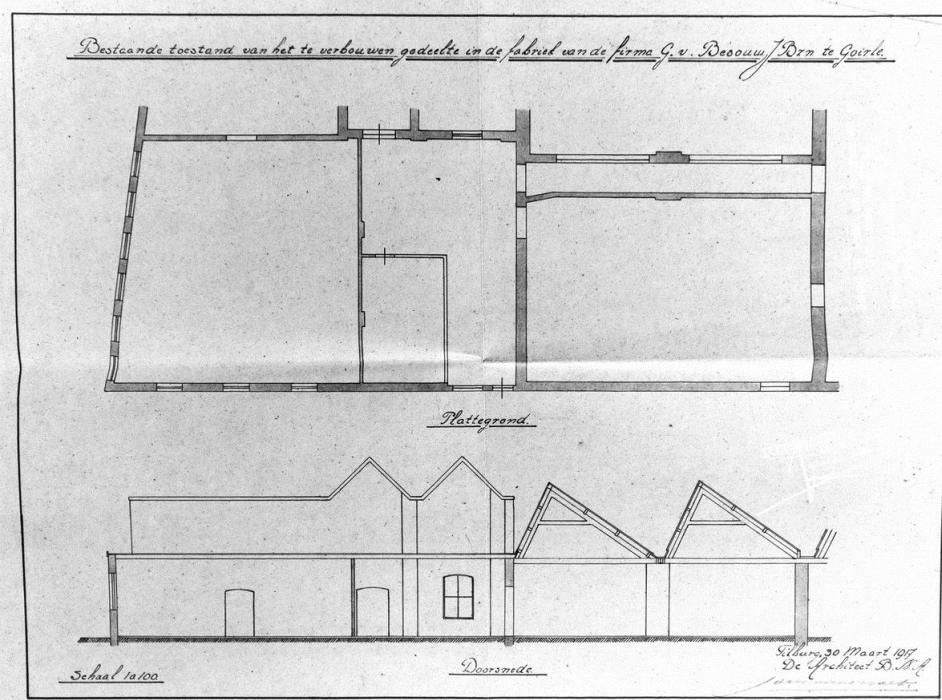
Afbeeldingen

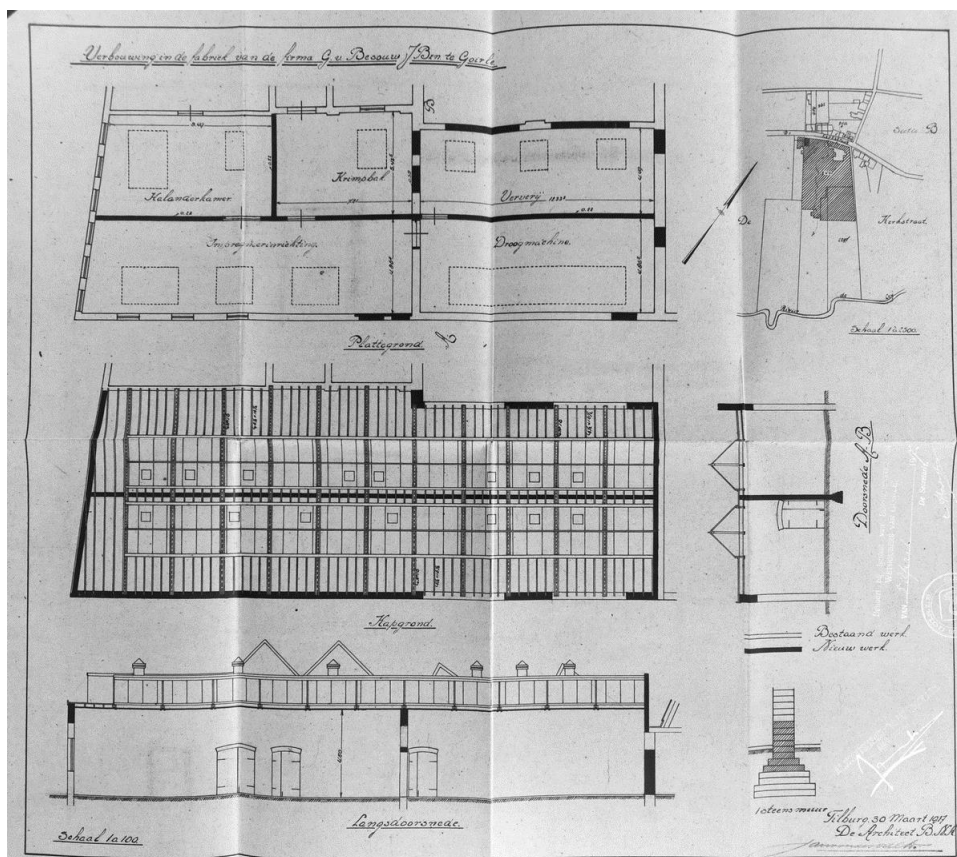
Afbeelding: Bouwtekening uit 1907 voor een te bouwen magazijn. Dit gebouw werd deels gesloopt om de bouw van Kalanderkamer en nieuwe magazijnen (gebouw III) mogelijk te maken.

Afbeelding: Bouwtekening van vóór 1917 voor een te bouwen magazijn. Dit magazijn werd deels gesloopt om de bouw van een nieuw magazijnen (gebouw III) mogelijk te maken.

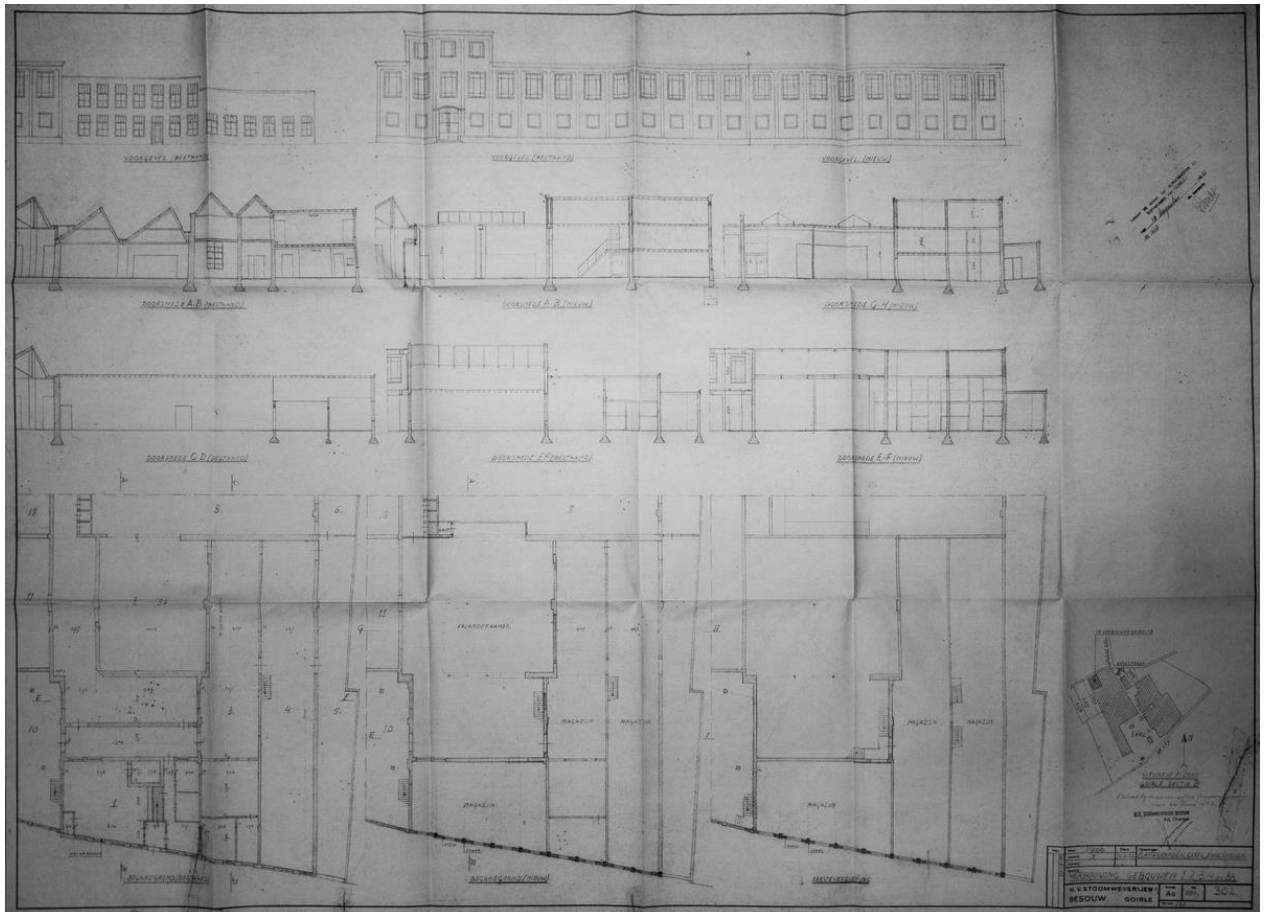

Afbeelding: Bouwtekening uit 1917 met daarop in plattegrond en doorsnede het voorgenoemde magazijn. Interessant in de doorsnede is het aanzicht met de top- en scheddaken. Dit zijn de oudste delen van de fabriek en reeds op de oudste foto van het complex te zien.

Afbeelding: Bouwtekening uit 1917 van de dan te maken toestand. Er wordt een kalenderkamer, een impregneerinstallatie en een vervrij gemaakt. Er komt een kamer voor een droogmachine en een krimpak.

Goirle – Van Besouw-terrein

Afbeelding: Bouwtekening uit 1953 waarop de verbouwing van de magazijnen tot het huidige gebouw III is aangegeven. Bij de verbouwing bleven delen muurwerk intact en werden balklagen waar mogelijk hergebruikt.

Afbeelding: De voorgevel van gebouw III. De knik in de rooilijn markeert de overgang van gebouw III op het iets oudere gebouw II.

Afbeelding: Eenvoudige balklagen en samengesteld uit staal en hout. Rechts de voorgevel van het gebouw. Hier stond oorspronkelijk de schoorsteen van de fabriek. De muur links is vermoedelijk nog een negentiende-eeuws restant.

Afbeelding: Een deel van de voormalige kalenderkamer in gebouw III. De muur rechts is vermoedelijk nog een negentiende-eeuws restant.

Afbeelding: Voormalig magazijn met metselwerk dat van vóór 1953 dateert. De balklagen zijn uit de jaren vijftig. Op enkele plekken is daarbij (her)gebruik gemaakt van ouder hout.

Afbeelding: Balken zijn hier hergebruikt om in de vloer uit de jaren vijftig te dragen.

Afbeelding: De draagconstructie in de magazijnen is eenvoudig te noemen, passend bij de functie.

Goirle – Van Besouw-terrein

Gebouw IV

Functie: Magazijn(inrit)
Bouwjaar: Tussen 1911 en 1914
Architect: onbekend
Status: Geen
Verbouwingen: Een

Geschiedenis

De fabriek die rond 1885 in opdracht van Van Besouw aan de Kerkstraat werd gebouwd, stond aanvankelijk vrij op de kavel. De vrijstaande fabriek lag op een kleine tien meter van de Kerkstraat en aan weerszijden kon men over eigen terrein het terrein daarachter bereiken. Op basis van kadastrale hulpkaarten uit 1911 en 1914 is vast te stellen dat de 'straat' langs de westzijde van de fabriek in die periode werd overkapt. Het lijkt niet waarschijnlijk dat daarbij gebruik is gemaakt van een oude schansmuur.

De oudst aangetroffen tekening die het gebouw weergeeft, dateert uit 1924. Op die tekening is te zien dat er vier privaten in de ruimte aanwezig waren. Een luchtfoto uit omstreeks 1930 toont een bouwdeel met aan de straat een grote ingang en op het dak een opgang naar een in 1924 opgebouwde garenderij.

Bouwworm

De hoofdvorm van het gebouw werd bij de bouw bepaald door de beschikbare ruimte tussen de dan reeds bestaande fabriek en de gerende perceelgrens aan de westzijde. De kadastrale toestand is ook de reden voor de knik in de zijmuur van het gebouw, of beter: de overkapt gang. Het geheel is onder een eenvoudig plat dak gebracht, in een later stadium ontdaan van enkele lichtkapjes.

Draagconstructies

Het gebouw heeft muren die de enkelvoudige balklagen van het platte dak dragen. Negentiende-eeuws metselwerk is hier niet aanwezig. Waar de balklaag is ingekast in ouder metselwerk, is sprake van vroeg twintigste-eeuwse bebouwing.

Het exterieur: vormgeving, architectuur en materialisering

De vormgeving en materialisering van de voorgevel is in overeenstemming gebracht met het gebouw ter linkerkant (gebouw III). De voorgevels vormen samen één geheel, een afgeleide van het ontwerp dat Cees Geenen in 1951 maakte voor het nieuwe kantoorgebouw van Van Besouw. Op de ontwerptekening voor gebouw III uit 1953 is nog geen rekenschap gehouden met de vernieuwing van de voorgevel van gebouw IV. De doorgemetselde plint toont aan dat de voorgevels van gebouwen III en IV wel in één fase tot stand zijn gekomen.

Het interieur

Het interieur van het gebouw kon tijdens de bouwhistorische verkenning niet worden beschouwd.

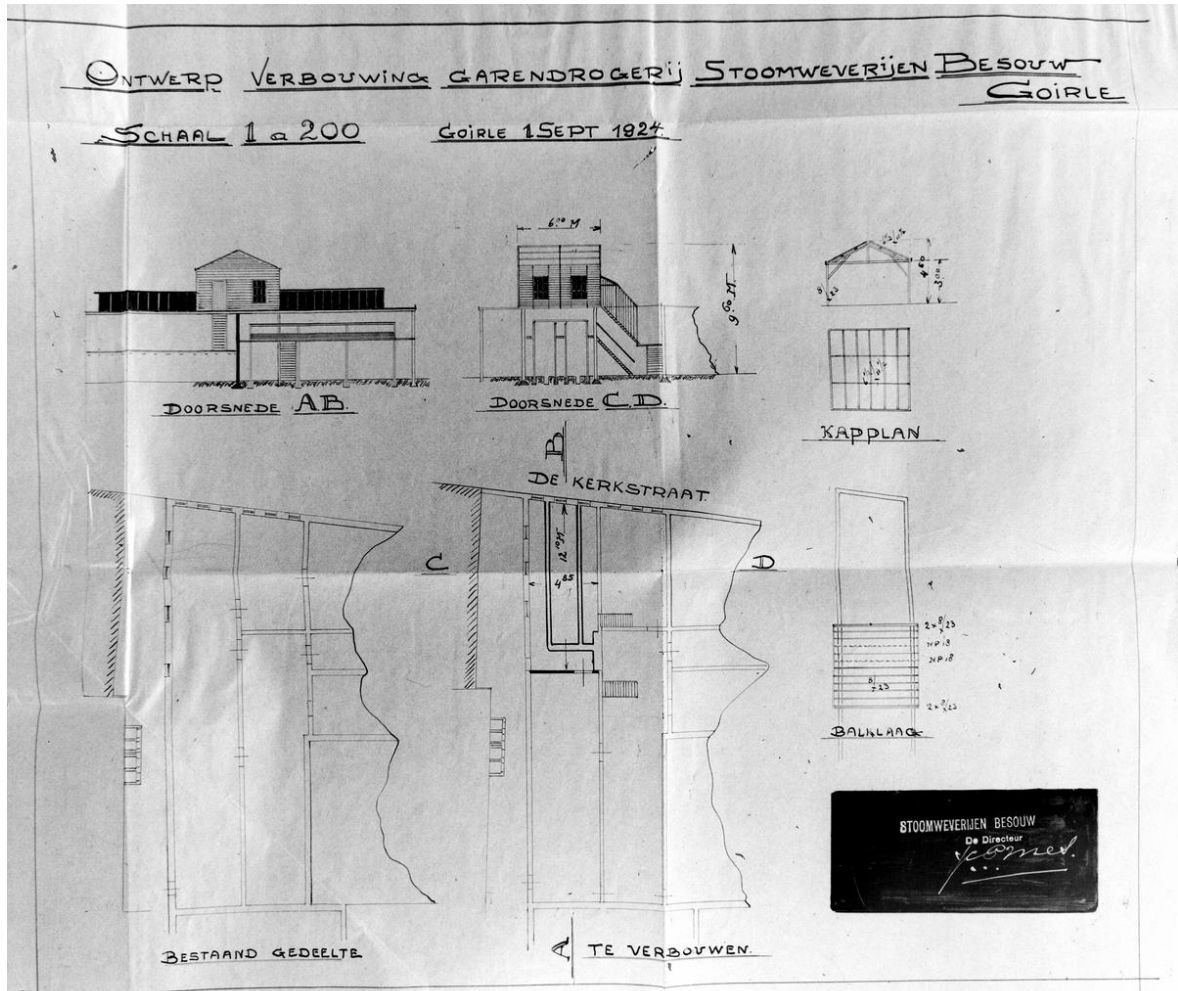
Waardering

Op zichzelf vertegenwoordigt dit eenvoudige gebouw waarvan dak en voorgevel in fasen zijn vernieuwd, geen bijzondere betekenis. Met enige voorkennis omtrent de geschiedenis van het complex als geheel is uit het gebouw af te leiden op welke pragmatische manier de fabriek in het eerste kwart van de twintigste eeuw werd uitgebreid met magazijnen. Aan de voorgevel kan, wanneer deze als onderdeel van het in de jaren vijftig gecreëerde fabrieksfront, enig belang worden toegekend. Men zou zelfs kunnen stellen dat het gebouw, geheel onbedoeld overigens, een geleidelijke overgang vormt van het kolossale fabrieksfront naar de verhoudingsgewijs kleine huizen in dit deel van de Kerkstraat. Vanuit een ander (historisch) perspectief kan worden gesteld dat met het amoveren van het gebouw terug wordt gegrepen op de periode waarin het fabriekscomplex vrij stond van de kavelgrenzen.

Advies

Er zijn geen zwaarwegende bouwhistorische argumenten om het behoud van gebouw IV in het traject van planontwikkeling een uitgangspunt te laten vormen.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1924 waarop de zien is dat in gebouw IV privaten zijn opgesteld.

Afbeelding: Voorgevel van het magazijn, die in de jaren vijftig is vernieuwd in de stijl van gebouwen II en III.

Goirle – Van Besouw-terrein

Gebouw V

Functie: Kalanderkamer
Bouwjaar: 1885, 1953
Architect: Onbekend en ir. J.B.M. Trimbos, 's-Hertogenbosch
Status: Geen
Verbouwingen: Diverse verbouwingen

Geschiedenis

Gebouw V is tijdens een verbouwing in 1953 ontstaan en diende als kalanderkamer (een ruimte waar persen stonden opgesteld). Eigenlijk is er geen sprake van een afzonderlijk gebouw, maar van een ruimte die voortgekomen is uit het plaatsen van een nieuw dak tussen oudere muren. Een deel van deze muren heeft waarschijnlijk nog metselwerk dat teruggaat tot aan de stichtingsdatum van de fabriek (omstreeks 1885) en hoorde naar het zich laat aanzien, de productiehal van de fabriek toe.¹¹ De transformatie van de fabriek zich geleidelijk aan heeft voltrokken, is niet exact na te gaan, ook niet wanneer bouwsporen worden gecombineerd met gegevens uit het bouwarchief van Goirle.

Op een bouwtekening uit 1953 is te zien dat in dat jaar twee sheddaken, vrij laag, worden vervangen door een hoger aangebracht plat dak met lichtkappen. De situatie die dan ontstaat, blijft daarna constructief ongewijzigd.

Bouwworm

In de huidige toestand is gebouw V eenvoudig. Er is sprake van één bouwlaag op een rechthoekig, nagenoeg vierkant grondplan onder een plat dak. De hoofdvorm is ontstaan uit muurwerk dat vóór 1953 reeds aanwezig was.

Draagconstructies

Bouwtekeningen tonen aan dat de dragende muren van het gebouw teruggaan tot vóór 1953. Het is mogelijk dat er nog sprake is van laat negentiende-eeuws metselwerk. Het platte dak is een samenstel van houten balken, in 1953 aangebracht. Om de constructie mogelijk te maken is in de dwarsrichting een stalen moederbalk aangebracht die de houten balklaag ondersteunt, op haar beurt is de overspanning van de moederbalk ingekort door een in staal uitgevoerde kolom, excentrisch geplaatst, vermoedelijk in verband met de thans verdwenen machineopstelling. De constructiemethode is zeer gangbaar in de bouwtijd en weinig duidelijk.

Het exterieur: vormgeving, architectuur en materialisering

Bij het ontstaan van het huidige gebouw, was het volledig ingesloten door oude en nieuw te bouwen volumes. In dat opzicht is er van een duidelijk exterieur geen sprake. Wanneer het oudste metselwerk in ogenschouw wordt genomen, dan zijn (restanten van) daklijnen van verdwenen sheddaken aan te wijzen, alsmede een enkele dichtgezette gevelopening onder een segmentboog. Genoemde elementen zijn in de oostmuur aangetroffen. In de overige muren is onder andere de ophogingsfase 1953 te herleiden. In de westmuur is een deuropening onder segmentboog met metselwerk gedicht.

Het interieur

In het interieur zijn geen historische zaken aangetroffen.

Waardering

Gebouw V als zodanig vertegenwoordigt niet of nauwelijks monumentale waarde. Het gebouw is eenvoudig van opzet en heeft een in de bouwtijd onbeduidende dakconstructie die verre van zeldzaam is. Toch is er een onderdeel van het gebouw aan te wijzen die niet geheel gespeend van waarde zijn. Eén van de zijmuren is namelijk een restant van het oorspronkelijke fabriekscomplex. Het is verleidelijk om hieraan monumentale waarde toe te kennen en het behoud hiervan voorop te stellen. Op basis van bouwhistorische gronden (de mate van authenticiteit en zeldzaamheid) is het beter die verleiding te weerstaan wanneer dit muurgedeelte in de context van het oorspronkelijke gebouw wordt beschouwd. De mate van authenticiteit daarvan is

¹¹ Het kan hier ook goed gaan om een herbouw van een door brand verwoest gedeelte van de fabriek (zie cultuurhistorische verkenning BAAC).

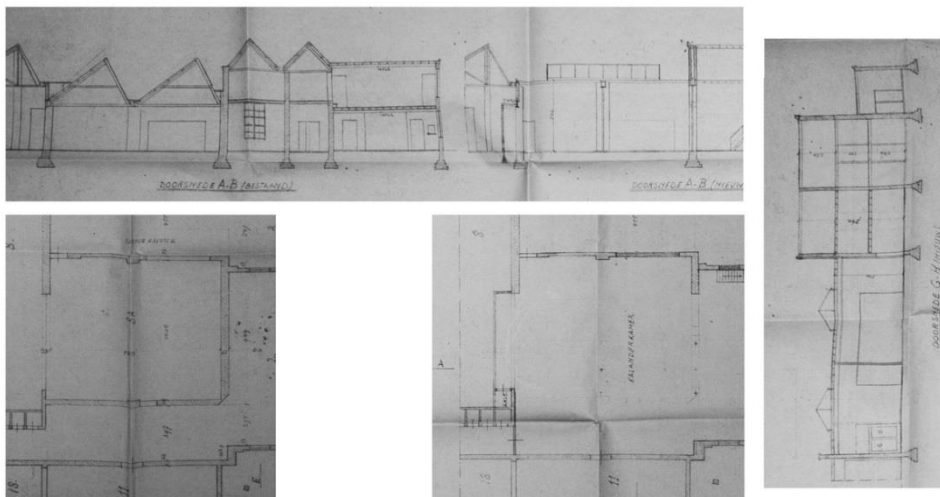
Goirle – Van Besouw-terrein

namelijk zéér gering. Delen van gevels staan nog overeind. Aan de muur zelf is ook nauwelijks iets af te lezen. Een enkele dichtzetting verschaft informatie omtrent de oorspronkelijke detaillering van openingen in het metselwerk (segmentbogen). Men kan stellen dat de materiële waarde hier duidelijk onder doet voor de immateriële waarde (het is een fragment van de oorspronkelijke fabriek).

Advies

In geval van sloop kan overwogen worden om inspiratie te putten uit de deels nog aanwezige contouren van het oorspronkelijke fabrieksgebouw (mogelijk met behoud van de laatste restanten muurwerk uit die periode) en wellicht ten aanzien van nieuwe detailleringen te verwijzen naar de vormentaal van de negentiende-eeuwse fabriek.

Afbeeldingen

Afbeelding: Details van de verbouwtekening uit 1953 met links de dan bestaande situatie met sheddaken en rechts de te maken toestand met een plat dak.

Afbeelding: Overzicht van gebouw V. De draagconstructie is volledig uit de jaren vijftig. De muur links gaat vermoedelijk nog terug tot de late negentiende eeuw.

Afbeelding: Op de foto vrijwel niet te onderscheiden, een oudere daklijn (midden boven de jaren vijftig deur) en een dichtgezette gevelopening onder een segmentboogje (links boven de deur). Deze muur is mogelijk nog laat negentiende-eeuws.

Gebouw VI

Functie: Kantoor, Ververij en kleurstoffenmagazijn.
Bouwjaar: Tussen 1903 en 1907 (kadaster), vrijwel zeker 1905 (Hinderwetvergunning)
Architect: Vermoedelijk Jan van der Valk
Status: Geen
Verbouwingen: Verschillende, de eerste al in 1909

Geschiedenis

Op basis van het historisch onderzoek in het kadaster en de Hinderwetvergunningen is aannemelijk te maken dat er in 1905 na verkrijging van een tweede perceel een L-vormig fabriekscomplex werd gebouwd bestaande uit een machinekamer en een ketelhuis, met daarachter een ververij, kantoor en verfstoffenmagazijn en dáár weer achter een weverij. Het cluster van ververij, kantoor en verfstoffenmagazijn is in dit rapport aangemerkt als gebouw VI, de weverij gebouw VII. Ketelhuis en machinekamer zijn in 1952 gesloopt en blijven verder buiten beschouwing.

Er is in het Regionaal Archief Tilburg een tekening aangetroffen uit 1909. Op deze tekening is een uitbreiding van de weverij met spoelerij en magazijn weergegeven. De tekening geeft in plattegrond een goed beeld van gebouw VI voor wat betreft de opzet en de indeling. In 1909 wordt een deel van het kantoor opgeofferd om de bestaande weverij op die manier direct toegankelijk te maken vanuit de open plaats. Niet lang of mogelijk gelijktijdig, werd het kantoor met twee bouwlagen verhoogd (zich 'kerktorenfoto' uit circa 1910). De huidige trap wordt opgesteld.

In 1936 wordt de open plaats overkapt. Een tekening uit dat jaar geeft globaal de toestand van gebouw VI weer. De gevel op de voormalige plaats is uitgevoerd met een gemetseld fries en heeft gevelopeningen onder segmentbogen. Het kantoor is volgens tekening omgevormd tot een tapijtspoelerij en het verfstoffenmagazijn is een doorgang geworden. Die doorgang wordt later, vermoedelijk in de jaren zestig, omgevormd tot de huidige elektroruimte. In die periode zal ook de huidige dakconstructie zijn aangebracht. Bouwtekeningen van deze verbouwing zijn niet aangetroffen.

Bouwworm

De hoofdstructuur van het gebouw, tot stand gebracht als onderdeel van een groter complex aan bouwdelen, is op hoofdlijnen ongewijzigd gebleven, doch in de huidige toestand nauwelijks als zodanig herkenbaar. In opzet is er sprake van een rechthoekig en éénlaags gebouw waarvan één deel (het kantoor) al zeer snel na de voltooiing van de bouw met twee lagen werd opgehoogd. Het bouwdeel is door sloop van de voormalige voorgevel samengetrokken met de in 1936 overdekte binnenplaats.

Draagconstructies

In het voormalige kantoorgedeelte en de ophogingen daarboven, zijn nog draagconstructies uit omstreeks 1910 aanwezig. Gaten in vloeren en plafonds tonen aan dat het hier gaat om enkelvoudige balklagen die in de bouwtijd meest gebruikelijk zijn. De dakconstructie van het nog immer éénlaags gedeelte van het gebouw heeft haar oorspronkelijke dakconstructie verloren tijdens een vernieuwingsfase ergens in de jaren vijftig of zestig van de vorige eeuw. De huidige constructie met stalen hoofdbalken is weinig zeggend.

Vormgeving en architectuur

Op basis van de bouwtekeningen uit 1909 en vooral de tekening uit 1936 is bekend dat de gevels van het gebouw uitgevoerd zijn (geweest) met een gemetseld fries. In de voormalige oostgevel is een deel van dit fries nog aanwezig. De tekeningen maken ook duidelijk dat gevelopeningen oorspronkelijk uitgespaard zijn geweest onder segmentbogen. Op een enkele plek (bijvoorbeeld de deur tussen magazijn en verfstoffenkamer) is zo'n boog bewaard gebleven. De gevelopening zelf is dichtgemetseld. Er zijn nog twee schuifdeuren die op basis van de vormgeving aangebracht zullen zijn in de tijd waarin de open plaats werd overdekt (1936), of kort daarop.

In het interieur zijn trappen uit circa 1910 aanwezig. Ook de vlakke stucplafonds op riet zijn uit die tijd.

Materialisering

Het gebouw is, voor zover kon worden achterhaald, opgetrokken en verbouwd met voor de tijd gebruikelijke materialen. Muurwerk in baksteen, hout en later staal voor de draagconstructies. In het voormalige kantoor

Goirle – Van Besouw-terrein

zijn eenvoudige stucwerkplafonds op riet aanwezig – hier verwijzend naar de oorspronkelijk functie van dit gebouwdeel.

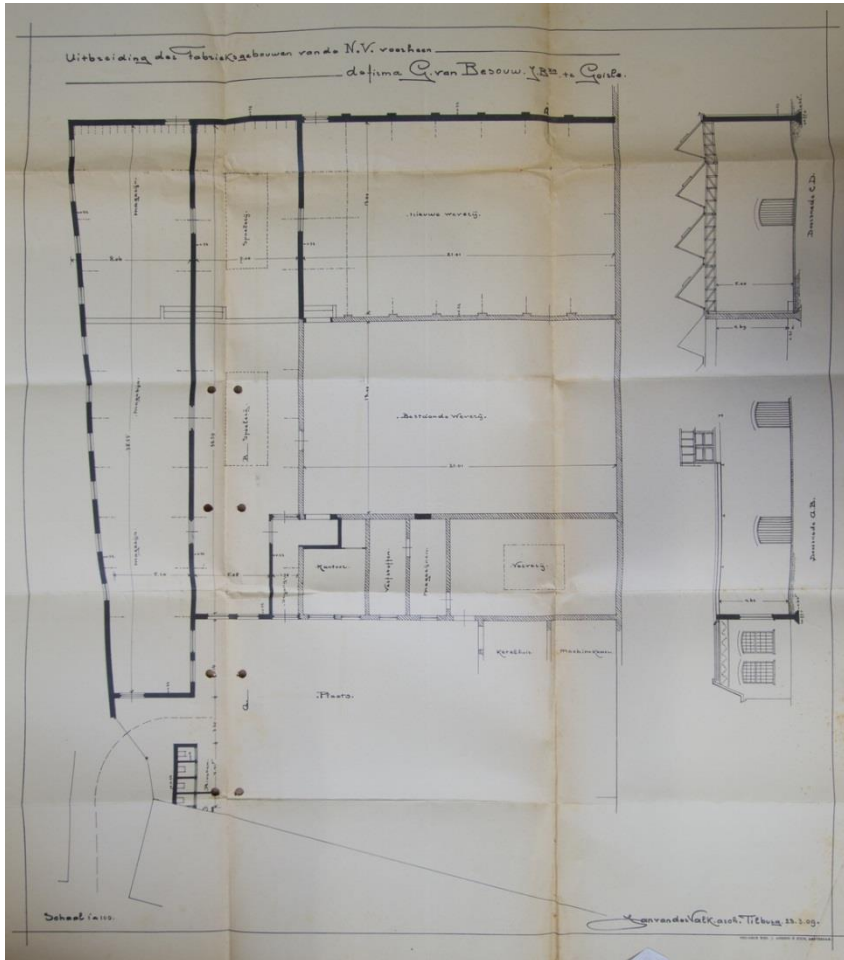
Waardering

Gebouw VI is een gebouw dat door de tijd heen zodanig is verbouwd, dat de oorspronkelijke toestand zelfs met vroeg twintigste-eeuwse tekeningen in handen, een lastig karwei is. Wijzigingen aan het pand hebben nergens geleid tot een toevoeging van kwaliteit.

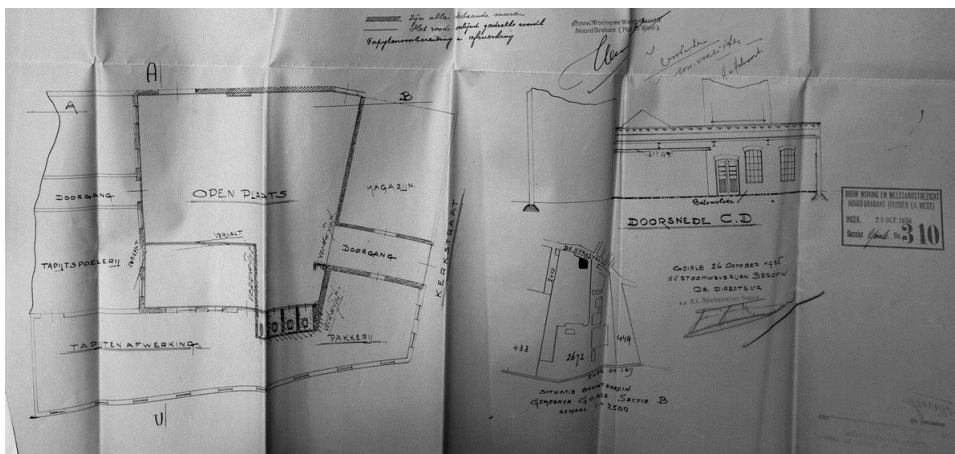
Advies

Er bestaan geen zwaarwegende argumenten om het behoud van gebouw VI als uitgangspunt te nemen in een traject van herontwikkeling van de fabriekslocatie. Een enkel aspect van het gebouw zou ter inspiratie voor nieuwbouw kunnen dienen.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1909 waarop gebouw VI (onder) als bestaand is weergegeven. Historisch onderzoek heeft aangetoond dat gebouw VI hoogstwaarschijnlijk in 1905 werd gebouwd.

Afbeelding: Deel van een bouwtekening uit 1936, toen de openplaats werd overdekt. De tekening geeft in doorsnede een deel van de toenmalige voorgevel van gebouw VI weer. Dit deel van de gevel is in een later stadium volledig weggebroken.

Afbeelding: Gebouw VI met vernieuwd dak en een grote doorbraak in de muur links (voormalige voorgevel).
Afbeelding: Voormalig verfstoffenmagazijn, omgevormd tot elektroruimte.

Afbeelding: Een detail van het gemetselde fries waarmee het gebouw in 1905 werd uitgevoerd.

Afbeelding: Eén van de twee trappen die circa 1910 werden aangebracht toen het kantoor met twee bouwlagen werd opgehoogd. Hier de trap naar de tweede verdieping.

Afbeelding: Op de eerste verdieping een restant van een machine, vermoedelijk geplaatst in de jaren vijftig nadat de kantoorfunctie kwam te vervallen.

Gebouw VII

Functie: Weverij
Bouwjaar: Tussen 1903 en 1907 (kadaster), vrijwel zeker 1905 (Hinderwetvergunning)
Architect: Vermoedelijk Jan van der Valk
Status: Geen
Verbouwingen: Onbekend

Geschiedenis

Op basis van het historisch onderzoek in het kadaster en de Hinderwetvergunningen is aannemelijk te maken dat er in 1905 na aankoop van een tweede perceel een L-vormig fabriekscomplex werd gebouwd bestaande uit een machinekamer en een ketelhuis, met daarachter een ververij, kantoor en verfstoffenmagazijn en dáár weer achter een weverij. Het gebouw dat in deze rapportage wordt aangeduid met gebouw VII is de voormalige weverij inclusief de vergroting uit 1909. Het gebouw werd tot stand gebracht tegen het bestaande fabriekscomplex. Hierbij raakte een voormalige zijgevel van het laat negentiende-eeuwse fabriekscomplex inpandig.

Er is in het Regionaal Archief Tilburg een tekening van de uitbreiding in 1909 aangetroffen. Deze tekening laat niet alleen een vergroting van de weverij zien, maar ook de bouw van een nieuwe spoelery en een magazijn (gebouw VIII).

Op een zeker moment is in de muur tussen beide weverijen een grote doorbraak gerealiseerd. Wanneer is onduidelijk gebleven.

Bouwworm

De weverij uit 1905 en de uitbreiding uit 1909 zijn in opzet soortgelijke gebouwen. Deze gebouwen zijn opgetrokken op een rechthoekig grondplan, éénlaags en voorzien van scheddaken waardoor daglicht op de werkvloer werd gebracht. De hoofdopzet en bouwmassa's zijn sinds de bouw vrijwel ongewijzigd gebleven.

Draagconstructies

Bij de bouw en uitbreiding van de weverij werd tegen het bestaande fabriekscomplex aangebouwd. Er kon gebruik worden gemaakt van een bestaande zijgevel. Die gevel werd opgehoogd. De dakaanzet van de nieuwe weverij kwam namelijk hoger te liggen dan de dakaanzet van de bestaande fabriek. De weverij uit 1905 werd uitgevoerd met een sheddak. De draagconstructie van dit dak werd in de basis gevormd door zogenaamde N-liggers met 'vallende diagonalen', een type dat na 1900 de standaard zou worden voor paralleliggers. Deze N-liggers zijn samengesteld uit vier segmenten die door middel van bouten met elkaar zijn verbonden. De hoekprofielen en strips waaruit de segmenten zelf zijn samengesteld, zijn geklonken. Waarschijnlijk zijn de segmenten geprefabriceerd en op de bouwplaats tot liggers samengevoegd. Een interessant gegeven is dat de liggers in de noordmuur zijn opgelegd in een gemetselde console, terwijl in de zuidmuur gietijzeren kolommen zijn geïntegreerd waarop de liggers rusten. De noordmuur is van oudsher een binnenmuur, de zuidmuur een buitengevel. Dit zou een verklaring voor het verschil in oplegging kunnen zijn. Dat de gietijzeren kolommen oorspronkelijk zijn, is op basis van de productietechniek én de vormgeving aannemelijk te maken.

Over de liggers zijn de zakgoten van de sheddaken aangebracht. De constructie van de daken is grotendeels aan het zicht onttrokken door een afwerklaag (vermoedelijk stuc). Er kon wel worden vastgesteld dat de constructie in hout is uitgevoerd, maar niet of die constructie nog uit de bouwtijd dateert.

De uitbreiding die in 1909 werd gerealiseerd borduurt voort op de dan paar jaar oude weverij. Bij de bouw kan gebruik worden gemaakt van twee bestaande buitengevels, er hoeven slechts twee nieuwe gevels opgetrokken te worden en kapconstructie te worden gemaakt. De gevel van de in 1905 gebouwde weverij is uitgevoerd met lisenen, daar waar de gietijzeren kolommen in de muur zijn geïntegreerd. In deze lisenen worden de dakliggers van de uitbreiding gewerkt. Het gaat wederom om N-liggers met 'vallende diagonalen'. Een interessant gegeven is dat de liggers ook nu zijn samengesteld uit vier segmenten. Echter niet alleen de segmenten zelf zijn door klinknagels geconstrueerd, maar ook de verbindingen tussen de segmenten onderling zijn geklonken. Daarbij valt op dat de verbindingen bij sommige segmenten met dubbele klinknagels zijn uitgevoerd en bij andere enkel. Onduidelijk is gebleven waarom.

Vormgeving en architectuur

Op basis van bouwtekeningen en sporen in het metselwerk wordt duidelijk dat de vormgeving van de voormalige weverij eenvoudig is, zoals de functie van het gebouw betaamd. Gevels zijn oorspronkelijk gesloten, met uitzondering van enkele later dichtgezette deuropeningen. Segmentbogen in het metselwerk markeren de plekken waar oorspronkelijk deuren hebben gezeten. De zuidgevel van de weverij uit 1905 is uitgevoerd met lisenen en een eenvoudig gemetseld fries. De lisenen hebben een constructief doel, de toepassing van het fries moet in dat kader worden gezien. Van een esthetisch doel was hier, aan de achterkant van de fabriek, geen sprake.

Dat geldt ook voor de eindgevel van de uitbreiding van de weverij, met dien verstande dat men hier gekozen heeft voor een fries met bloktand, nauwelijks arbeidsintensiever om te metselen.

Materialisering

De combinatie van bakstenen gevels, gietijzeren kolommen, ijzeren liggers en houten kappen is in de bouwtijd geen bijzonderheid te noemen. De combinatie van materialen is gangbaar voor industriële gebouwen, vooral in het laatste kwart van de negentiende- en het eerste kwart van de twintigste eeuw. De sheddaken zullen oorspronkelijk voorzien zijn geweest van in ijzer gevat draadglas en vermoedelijk van plaatmateriaal. De huidige dakbedekking is waarschijnlijk niet uit de bouwtijd. Zekerheid kon niet worden verkregen, daar de daken vanuit veiligheidsoverwegingen niet konden worden betreden.

Waardering

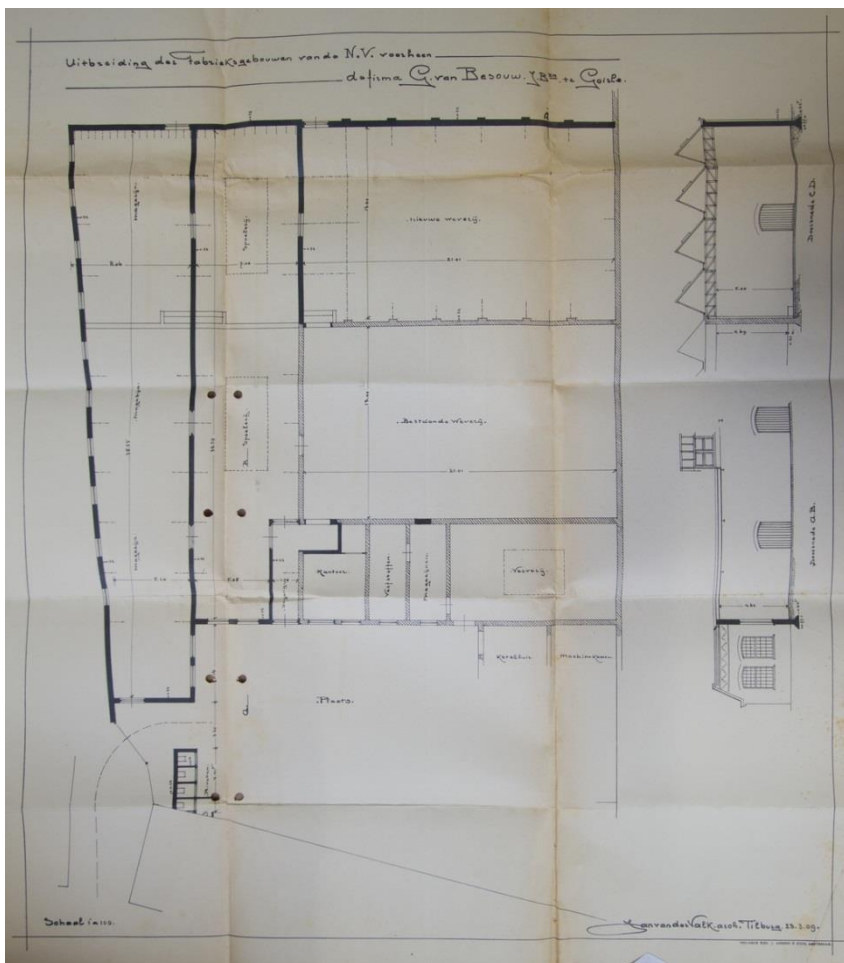
Gebouw VII is één van de weinige vooroorlogse gebouwen van het fabriekscomplex waarvan gesteld kan worden dat de mate van authenticiteit behoorlijk hoog is. Niet alleen de bouwmassa (met sheddaken) is, zo kon op basis van bouwtekeningen worden vastgesteld, ongewijzigd; ook de draagconstructies dateren nog uit de vroeg twintigste-eeuwse bouwtijd. De constructie op zichzelf is niet uitzonderlijk, maar wel degelijk karakteristiek voor de bouwtijd waarin de N-liggers tot een standaard verwerden en de gietijzeren kolom in onbruik geraakte. De muren van het gebouw hebben hun oorspronkelijke gesloten karakter grotendeels behouden met als 'bijzonderheid' de integratie van een substantieel deel van de gevel van de oudste weverij aan de oostzijde.

Wanneer de betekenis van het gebouw door middel van een scoretabel zoveel mogelijk wordt geobjectiveerd, dan resulteert dat in de toekenning van een krappe voldoende. Het verdient aanbeveling om na te gaan of het gebouw kan worden herontwikkeld zonder dat de vastgestelde waarden teveel worden aangetast.

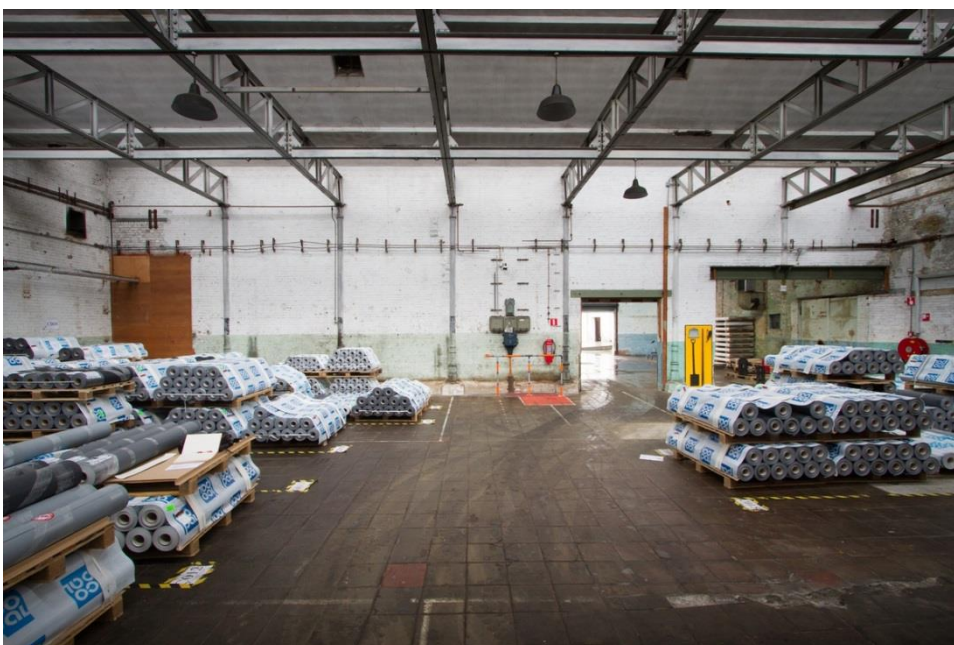
Advies

Geadviseerd wordt op in het traject van planvorming de hierboven beschreven waarden zorgvuldig af te wegen tegen andere belangen: economisch, stedenbouwkundig (visie) en bouwtechnisch van aard.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1909. De bestaande weverij (midden op de tekening) wordt vergroot. Het oppervlak van de weverij wordt exact verdubbeld. De zwart getekende muren zijn nieuw metselwerk.

Afbeelding: Het oudste deel van de weverij, gezien in de richting van de voormalige achtergevel, oorspronkelijke gesloten, in 1909 voorzien van een doorgang links en later van doorbraken onder latei (rechts). In de gevel zijn gietijzeren kolommen aanwezig.

Afbeelding: Het oudste deel van de weverij, gezien in de richting van gebouw IX dat hier nog laat negentiende-eeuws metselwerk heeft. Dat metselwerk is opgehoogd om het dak van de weverij uit 1905 mogelijk te maken.

Afbeelding: Detail van één van de gietijzeren kolommen. Op basis van de detaillering is een datering van de kolommen omstreeks 1900 aannemelijk. Dit is passend voor de bouwtijd van de weverij, 1905.

Afbeelding: De uitbreiding van de weverij, gebouwd in 1909 tegen de achtergevel van de weverij uit 1905. Die gevel is links op de foto te zien. De opname toont ook de ijzeren N-liggers.

Afbeelding: Detail van de vroeg twintigste-eeuwse N-liggers in de uitbreiding van de weverij.

Afbeelding: Achtergevel van de uitbreiding van de weverij met lisenen en een fries met bloktand.

Gebouw VIII

Functie: Magazijn
Bouwjaar: 1909
Architect: Jan van der Valk
Status: Geen
Verbouwingen: verschillende

Geschiedenis

Het kadastrale onderzoek heeft aangetoond, dat het gebouw dat in dit rapport met nummer VIII wordt aangeduid, gebouwd moet zijn tussen 1908 en 1911. De oorspronkelijke functie van het gebouw is niet aan de hand van de kadastrale kaartjes te bepalen. Een Hinderwetvergunning uit 1909 noemt de vergroting van de fabriek, maar zonder duiding van de functie van de nieuwe gebouwen. In het bouwarchief van de gemeente Goirle is een plattegrondtekening van het gebouw bewaard uit 1909. Op de tekening is te zien dat gebouw VIII oorspronkelijk is gebouwd als magazijn. Gelijkzeitig werd een bestaande weverij vergroot (gebouw VII). Tussen beide gebouwen werd een nieuwe spoelierij gerealiseerd. Deze plannen werden door architect Jan van der Valk uitwerkt.

Al enkele maanden na de voltooiing van het magazijn, vindt er al een verbouwing plaats. Het gebouw wordt verlengd tot aan de Kerkstraat waar een pakkamer wordt ingericht en ruimte wordt gereserveerd voor 'pluisters'. Van deze verbouwing zijn in het bouwarchief eveneens tekeningen aangetroffen. Wanneer het magazijn een verdieping heeft gekregen, is niet precies duidelijk geworden. Op de oudste luchtfoto's uit omstreeks 1930 heeft het magazijn reeds haar tweede bouwlaag.

Naar verloop van tijd wordt het magazijn, dat oorspronkelijk een ongedeelde ruimte is, inpandig verbouwd. Daarbij wordt de huidige gangstructuur op de begane grond aangebracht. Uitgaande van de detaillering van binnendeuren zal die verbouwing waarschijnlijk net vóór of net ná de Tweede Wereldoorlog hebben plaatsgevonden. Wellicht geschiedde dit in 1952 toen aan de Kerkstraat een deel van het gebouw moest wijken voor een nieuw kantoorgebouw (gebouw II). Vermoedelijk wordt tijdens die verbouwing de verdieping als archiefruimte in gebruik genomen.

In 1980 vindt een laatste verbouwing plaats. Daarbij wordt het pand nog eens met één bouwlaag opgehoogd.

Bouwworm

In 1909 werd het gebouw ten oosten van de bestaande fabriek gesitueerd en evenwijdig daaraan georiënteerd. Eén van de lange zijden van de plattegrond (oostzijde) is in het grondplan gerend. De richting is bepaald door een perceelsgrens die op de kadastrale kaart van 1832 reeds is weergegeven. In grondvorm is het gebouw sinds de bouw weinig veranderd. De driezijdige erkeruitbouwen aan die zijde zijn latere toevoegingen.

De bouwmassa heeft ondanks het nagenoeg ongewijzigde grondplan een behoorlijke transformatie doorgemaakt. Zoals hierboven reeds beschreven was er oorspronkelijk sprake van een éénlaags pand, vermoedelijk met een plat dak. Vervolgens werden hier in twee bouwfases een bouwlaag, eveneens onder een plat dak, aan toegevoegd.

Draagconstructies

De lange gevels van het gebouw zijn van oudsher dragende muren. Hierin zijn de moederbalken van de vloerconstructies aangebracht. Het is tijdens de verkenning niet vast komen te staan of de moederbalken van wat nu de vloer van de eerste verdieping is, in ijzer zijn uitgevoerd. Binten zijn in ieder geval van hout.

De iets jongere vloer van de tweede verdieping, lange tijd een plat dak, is duidelijk een samenstel van ijzeren profielen waarop houten binten rusten. De profielen zijn in het zicht, de balken weggewerkt achter plafondplaten. Gegevens omtrent het huidige platte dak, een product vermoedelijk uit de jaren zeventig van de vorige eeuw, konden vanwege aanwezige plafonds niet worden verzameld.

Vormgeving en architectuur

In de gevels van het gebouw komt ten dele nog de kenmerkende vormgeving van het industriële bouwen aan het begin van de twintigste eeuw tot uiting, met name in de gevel aan de fabrieksstraat. Herkenbare onderdelen zijn hier de gevelopeningen onder segmentboog en de nog oorspronkelijke ramen op de eerste

verdieping die van een roedenverdeling zijn voorzien. In de overige gevels zijn openingen onder segmentbogen, stelselmatig dichtgezet na verwijdering van deuren of ramen.

De verschillende verbouwingen hebben een sterk stempel gedrukt op de uitstraling van het exterieur. Door het verwijderen van het gemetselde fries, bekend van bouwtekeningen, heeft een verstarring van het exterieur van het oudste deel van het gebouw teweeg gebracht. Dit is versterkt door vernieuwing van vensters op de begane grond.

In het interieur wordt het karakter grotendeels bepaald door de toegevoegde gangmuur met daarin een reeks deuren en vensters. Alle vertrekken op de begane grond zijn afgewerkt met recente materialen.

Materialisering

De combinatie van gemetselde muren en balklagen samengesteld uit ijzer en hout zijn bij het industriële bouwen gangbaar in de bouwtijd. Op afwerkingsniveau zijn nog enkele toepassingen aangetroffen waarvoor dat ook geldt, maar waarvan de zeldzaamheid verhoudingsgewijs groter is. Zo is er op de verdieping nog leidingwerk aan te treffen met koordisolatie en plafonds waarvan het stucwerk met een organisch materiaal (vermoedelijk vlas) is gewapend.

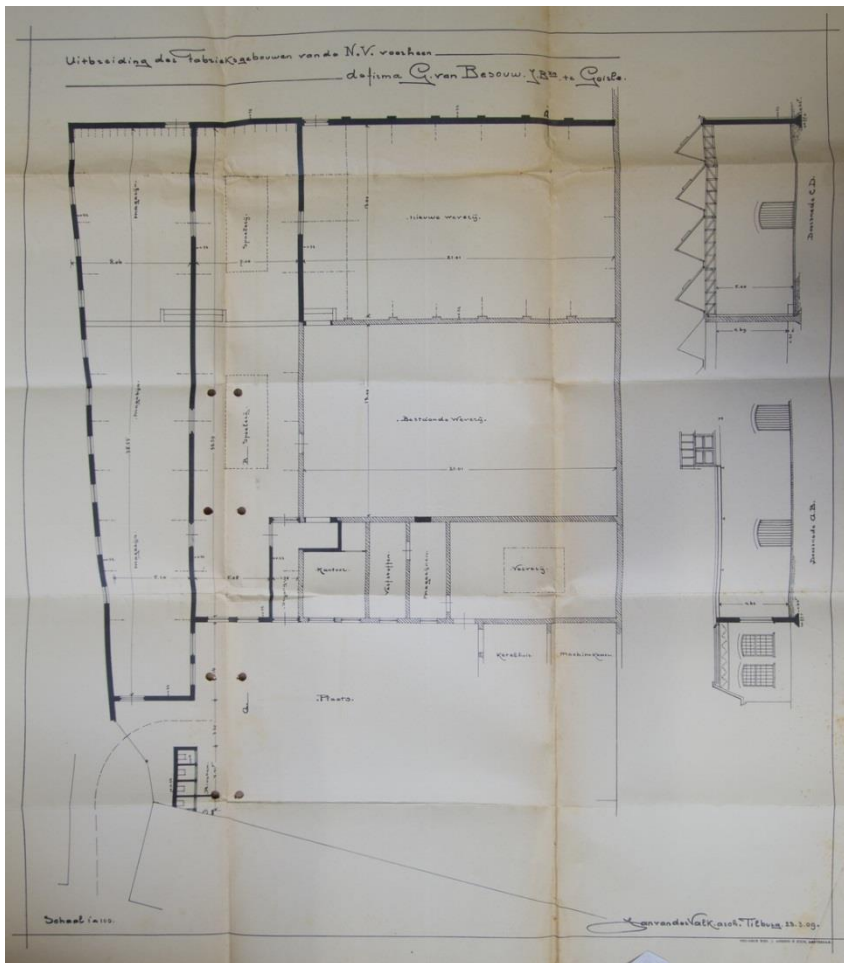
Waardering

Gebouw VIII is door de jaren heen ingrijpend verbouwd. Zowel het karakter van in- als exterieur is daarbij gewijzigd, zodanig dat de oorspronkelijke toestand nauwelijks nog herleidbaar is. Veranderingen en toevoegingen hebben nergens geleid tot een hogere kwaliteit van het gebouw of onderdelen daarvan. Het is vooral daarom dat aan het gebouw, in de huidige toestand, geen hoge waarden worden toegekend.

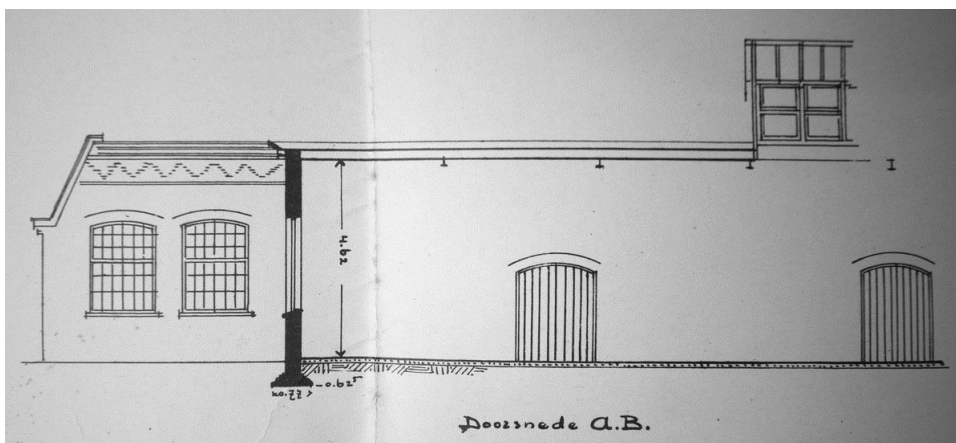
Advies

Wanneer het gebouw op zichzelf wordt beschouwd, bestaan er in de huidige toestand geen zwaarwegende argumenten om behoud van het gebouw als uitgangspunt te nemen in het traject van planvorming. Het gebouw speelt wel een rol van betekenis in relatie tot de fabrieksstraat, die in de cultuurhistorische rapportage als van belang is aangemerkt. Er kan in het stadium van planvorming worden overwogen om het historische karakter van het exterieur van het gebouw te versterken door toevoegingen (de bouwlaag en vensters op de begane grond) weg te nemen.

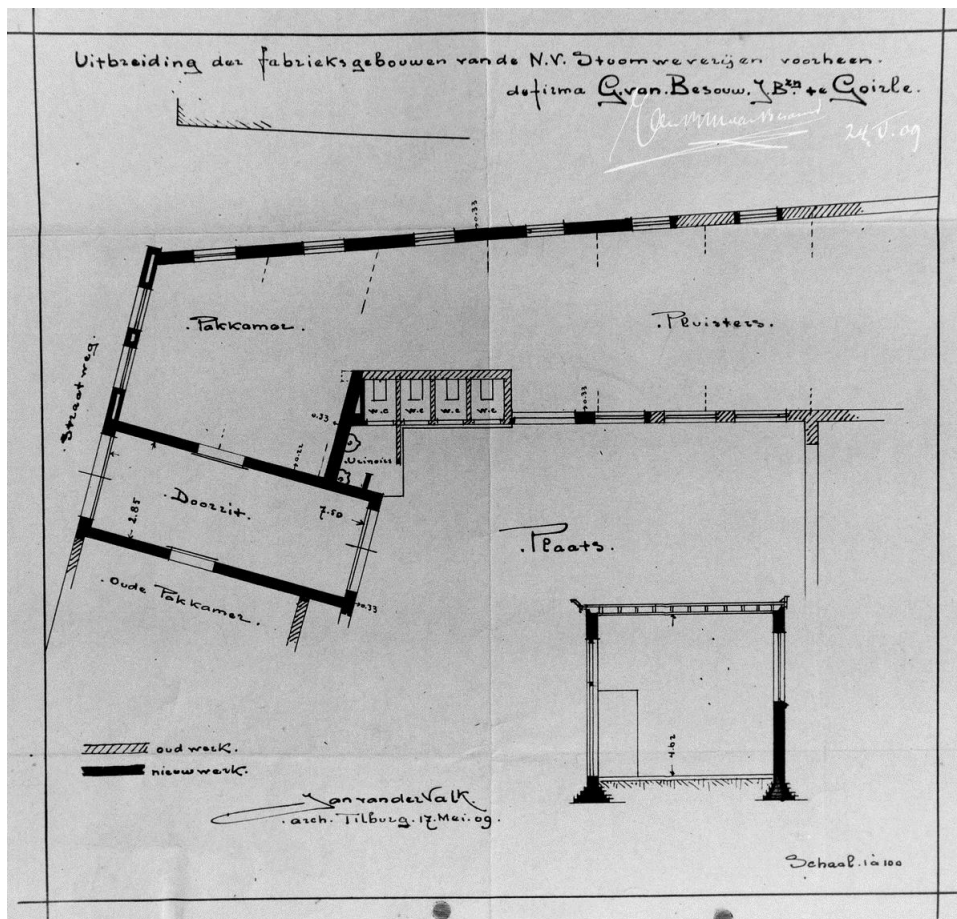
Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1909 van architect Van der Valk. Links op de tekening gebouw VIII, een magazijn met een ongedeeld interieur. Uit een doorsnede valt op te maken dat het magazijn éénlaags is en vermoedelijk stalen vensters heeft.

Afbeelding: Detail van de bouwtekening met in aanzicht gebouw VIII met deuren onder segmentbogen en getoogde vensters.

Afbeelding: Verbouwtkening uit 1909 waarbij het magazijn (gebouw VIII) wordt verlengd tot aan de Kerkstraat. Hier komt een ruimte voor Pluisters, een pakkamer en een doozit naar een open plaats.

Afbeelding: De lange gevel van gebouw VIII. De eerste ophoging is nauwelijks waarneembaar in het metselwerk, temeer omdat gevelopeningen op eenzelfde wijze zijn gedetailleerd. De meest recente ophoging is vrij makkelijk waar te nemen.

Afbeelding: In oorsprong reeds een inpandige gevel. Hierin zijn enkele dichtgezette deuropeningen onder segmentboog weergegeven. De openingen zijn ook te zien op de bouwtekening uit 1907. Opname vanuit de voormalige spoelerij.

Afbeelding: De huidige interieurindeling is vermoedelijk kort na de Tweede Wereldoorlog tot stand gekomen.

Gebouw IX

Functie: Gebouw IX
Bouwjaar: 1885 en 1950
Architect: Onbekend en J.B.M. Trimbos
Status: Geen
Verbouwingen: Verschillende onder andere 1950

Geschiedenis

In de kern is gebouw IX de oorspronkelijke productiehal van de Van Besouwfabriek, daterend uit omstreeks 1885. Hoe het gebouw er aanvankelijk heeft uitgezien, is nu nog nauwelijks aan het gebouw zelf af te leiden. Daarvoor zijn we aangewezen op een oude, laat negentiende-eeuwse foto van de fabriek én een tekening voor de ingrijpende verbouwing van 1950. Beginnend bij de foto. Daarop is een zeven traveeën diepe hal onder sheddaken te zien. Gevels zijn gesloten en sober van vormgeving. De geveltoppen van de sheddaken zijn met een bloktand en tuit uitgevoerd en hebben ventilatieopeningen onder een segmentboog. Daglicht treedt toe middels de op het noorden gerichte dakvlakken. Op basis van de bouwtekening en vergunningaanvraag uit 1950 weten we dat in dat jaar plannen worden gemaakt voor het vervangen van een houten kap op gietijzeren kolommen door een vrijdragende ijzeren kap. Op de bouwtekening zijn gietijzeren kolommen die gesloopt worden, met een plusje gemarkeerd. Het gegeven dat de kolommen van gietijzer zijn, maakt het aannemelijk dat het hier gaat om de oorspronkelijke kolommen. Het gegeven dat ook in de gang aan de oostzijde van het gebouw kolommen staan opgesteld, toont aan dat ook die ruimte tot het oorspronkelijke gebouw behoort. De gang is hoogst waarschijnlijk secundair door het op metselen van een binnenmuur. Op de oude foto is te zien dat tegen de oostgevel een uitbouw aanwezig is, zonder twijfel de privaten (toiletten). Op de tekening uit 1950, vervaardigd door civiel ingenieur Trimbos, zijn twee keer vier privaten vanuit de gang ontsloten.

In 1950 wordt de gangmuur beklampt. De gang krijgt een plat dak en wordt daarmee duidelijk afgescheiden van de hal, die een nieuw sheddak krijgt.

De gietijzeren kolommen van de hal worden vermoedelijk kort na de sloop hergebruikt, wanneer achter op het terrein een bergloods wordt gebouwd (gebouw XIII). Op een bouwtekening uit 1937 staan in doorsnede enkele kolommen van de negentiende-eeuwse productiehal.¹²

Bouwworm

De bouwworm, zijnde een rechthoekige hal onder zeven sheds, grijpt terug op de oorspronkelijke fabriekshal die hier omstreeks 1885 werd gebouwd, met dien verstande dat het sheddak in 1950 ongeveer twee meter is versmald. Deze bouwworm is lange tijd gebruikelijk geweest voor fabrieksgebouwen.

Draagconstructies

De huidige draagconstructie van het gebouw is uitgevoerd in staal. Er zijn in 1950 in de dwarsrichting van het gebouw zeven vakwerkliggers aangebracht, die rusten op de muren die voor dit doel in dat jaar van penanten zijn voorzien. De liggers zijn samengesteld uit hoekprofielen en schotten die door middel van klinknagels met elkaar in verbinding zijn gebracht. Het gaat om zogenaamde N-liggers met knikverkorters. De N-ligger wordt in Nederland al vanaf begin twintigste eeuw toegepast. De bovenrand van de liggers dienden als nok voor de sheds, tussen de onderranden van de liggers werden profielen aangebracht waarop de dakgoten kwamen te liggen. Voor voldoende stabiliteit en ter ondersteuning van de gesloten dakvlakken werden tussen de genoemde profielen en de bovenrand van de liggers, schoren (wederom hoekprofielen) aangebracht. Deze draagconstructie is in de bouwtijd niet als bijzonder aan te merken. Niet omwille van de vorm, niet vanwege de constructietechniek en ook niet om het materiaalgebruik.

Vormgeving en architectuur

De bouwmasa van dit gebouw mag dan wel laat negentiende-eeuws zijn, dat geldt niet, of in ieder geval in veel mindere mate voor de vormgeving en de architectuur die in de loop der tijd ingrijpend werd gewijzigd. Debet hieraan zijn het in pandig raken van het gebouw, het pleisteren van muren, het maken van veel forse doorbraken, het dichtzetten van oorspronkelijke gevelopeningen en natuurlijk de sloop van de

¹² 1066, inv. Nr. 607-4 datum 24-3-1937.

Goirle – Van Besouw-terrein

oorspronkelijke draagconstructie uitgevoerd in gietijzer en hout. Tijdens geen van deze verbouwingen is sprake van een toevoeging (of zelfs maar behoud) van architectonische kwaliteit.

Materialisering

Van de oorspronkelijke materiaalsoorten resteert thans eigenlijk alleen nog baksteen (gevels) en glas (daken). De baksteen is toegepast in muren (oorspronkelijk ook op de vloer), het glas is uiteraard vernieuwd. Gietijzer, hout en de bedekking van de op het zuiden gerichte dakvlakken zijn in de loop der tijd (vooral 1950) verdwenen. Toegevoegd werden staal en vloertegels.

Waardering

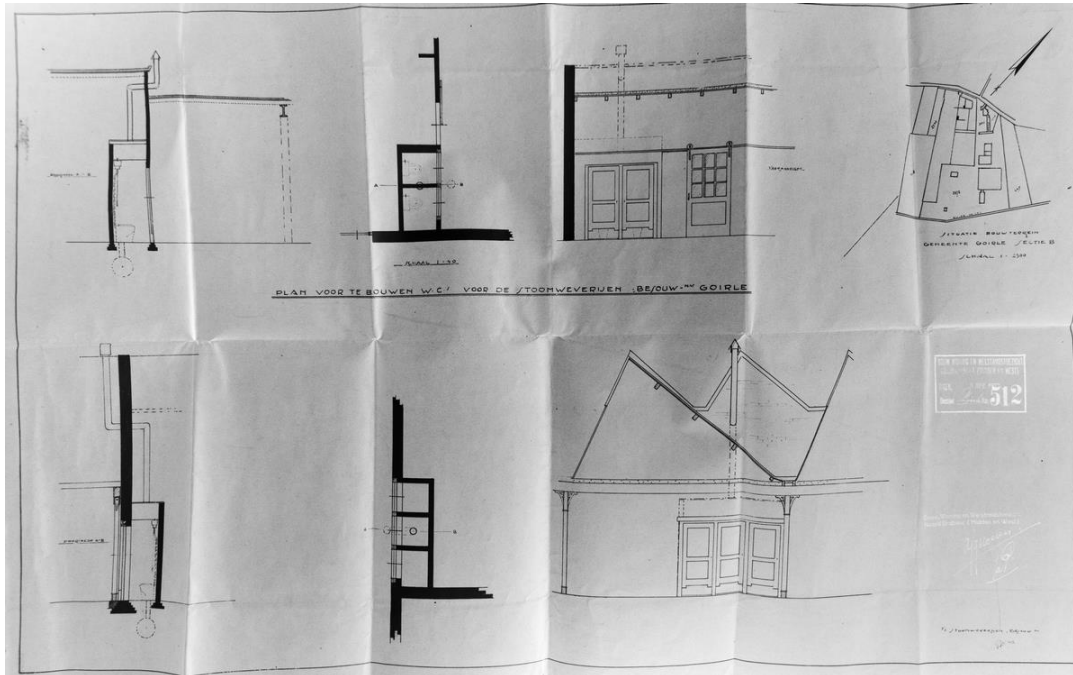
Het toekennen van een waarde aan gebouw IX is geen eenvoudige kwestie. Wanneer de belangrijkste toetsingscriteria uit de richtlijnen voor bouwhistorie worden gehanteerd, het gaat om de mate van authenticiteit en zeldzaamheid, dan schiet gebouw IX op beide tekort. Verbouwingen hebben ertoe geleid dat alleen nog met behulp van (ver)bouwtekeningen een beeld is te vormen van de oorspronkelijke situatie. De draag- en kapconstructie is volledig vernieuwd zonder dat daarbij sprake is van een toevoeging van kwaliteit. De oorspronkelijke gietijzeren kolommen van het gebouw zijn in de jaren vijftig op het terrein hergebruikt op het moment dat de bergloods (gebouw XIII) werd opgericht.

Geheel zonder betekenis is het gebouw zeker niet. Het blijkt in essentie namelijk de oudste productiehal van de Van Besouwfabriek te zijn, de basis van het fabriekscomplex. Gelet op de eerder genoemde wijzigingen, is die waarde thans vooral vertegenwoordigd in de structuur én de oostelijke gevel van het gebouw.

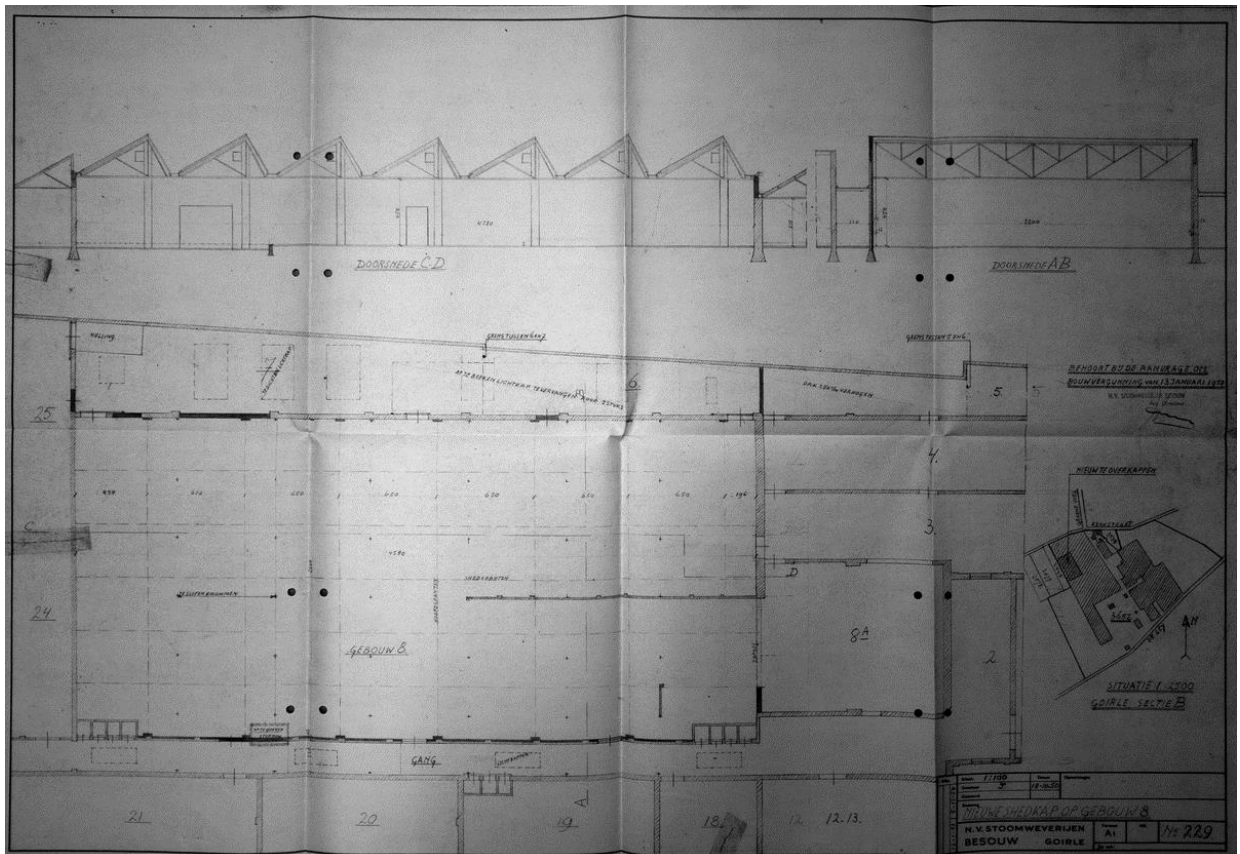
Advies

Het verdient aanbeveling om bij het opstellen van nieuwbouwplannen te onderzoeken of het mogelijk is om de structuur van het gebouw herkenbaar te houden, bij voorkeur met behoud van (een deel van) de oostmuur. Hergebruik van de kolommen van gebouw XIII op deze plek zou van betekenis kunnen zijn.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1937 (niet uitgevoerd) met rechtsonder in doorsnede/laanzicht twee kolommen van gebouw IX.

Afbeelding: Bouwtekening uit 1950. In dat jaar krijgt gebouw IX een nieuwe kapconstructie. In zwart is aangegeven waar nieuw metselwerk komt. Het gaat hierbij onder andere om een beklamping van een secundaire gangmuur die hiermee een dragende functie krijgt. Het gebouw wordt daarmee iets minder breed. Op de tekening staan te verwijderen kolommen aangegeven met een kruisje.

Afbeelding: Gebouw IX met zicht op de draagconstructie uit de jaren vijftig en de ingrijpend gewijzigde, laat negentiende-eeuwse gevel waarin doorbraken zijn gemaakt en waarop nieuwe toppen zijn gemetseld.

Afbeelding: Opname waaruit de ijzeren dakconstructie inzichtelijk wordt.

Afbeelding: Mogelijk een negentiende-eeuws restant muurwerk (de toppen zijn deels uit de tijd van de bouw van gebouw VII). Oorspronkelijk sloot de kapconstructie van gebouw IX lager op deze muur aan. Bij de verbouwing in 1950 kreeg de gang een plat dak en werd de gangmuur (rechts op de foto) hoger opgetrokken ten behoeve van de huidige kapconstructie.

Gebouw X

Functie: Magazijn (vermoedelijk)
Bouwjaar: 1896-1903
Architect: Onbekend
Status: Geen
Verbouwingen: Verschillende

Geschiedenis

Op basis van het kadastraal onderzoek is gebleken dat gebouw X tussen 1896 en 1903 werd gebouwd. Het leidt vrijwel geen twijfel dat het van oudsher een magazijn is. Het magazijn werd aan de westzijde tegen de bestaande fabriek aangebouwd. De balken van de draagconstructie van het platte dak van het magazijn zullen in de bestaande gevel van de fabriek zijn ingewerkt. Omstreeks 1913 werd de bestaande fabriek in de richting van de Kerkstraat vergroot. Een knikje in de westgevel (bepaald door een oudere kadastrale situatie) vormt nu nog een markering van de vergrotingsfase.

Bouwworm

Het gebouw verrees aan de westzijde van de bestaande fabriek. De ruimte tussen het gebouw en de kavelgrens werd ten volste benut. De bouwworm is eenvoudig: éénlaags onder een plat dak. Wijzigingen in de structuur zijn het gevolg van de hierboven genoemde vergrotingsfase. De ervaring van de structuur wordt verminderd door grote doorbraken in de oostmuur.

Draagconstructies

Het platte dak van het gebouw is een product uit de jaren dertig van de vorige eeuw. Dit is onder meer vast te stellen op basis van luchtfoto's. De huidige indeling met (inmiddels dichtgezette) dwarse lichtkappen is voor het eerst te zien op een luchtfoto uit 1939. Een foto uit omstreeks 1930 laat een andere dakindeling zien. De huidige constructie is eenvoudig. Het betreft een enkelvoudige balklaag uitgevoerd in hout. Ter plaatse van de voormalige daklichten zijn de balken verdubbeld, waarbij een verbinding door middel van bouten is gerealiseerd.

De daklichten zijn nog niet zo lang geleden dichtgezet en er zijn stalen balken aangebracht.

Vormgeving en architectuur

De vormgeving van het gebouw is volledig utilitair. Er is geen sprake van architectonische details. De gesloten gevels en het verkrijgen van daglicht via het dak (zoals oorspronkelijk het geval), vormt een verwijzing naar de vermoedelijke oorspronkelijke functie van magazijn.

Materialisering

De toegepaste materialen zijn weinig duidend. Muurwerk is goeddeels oorspronkelijk. De vloerafwerking is niet historisch, de dakconstructie jaren dertig en weinig belangwekkend.

Waardering

De waarden van gebouw X zijn gering, voornamelijk als gevolg van vernieuwing van de dakconstructie en de enorme doorbraken die zijn gemaakt in één van de muren (in oorsprong een laat negentiende-eeuws zijgevel van gebouw IX).

Advies

Er zijn op bouwhistorische gronden geen wezenlijke aspecten die pleiten voor het behoud van gebouw X.

Afbeeldingen

Afbeelding: Opname van het inwendige van gebouw X, gezien in de richting van de Kerkstraat.

Gebouw XI

Functie: Garenmagazijn
Bouwjaar: 1925
Architect: A.J. van Erven (opzichter)
Status: Geen
Verbouwingen: ...

Geschiedenis

In 1925 werd een nieuw garenmagazijn gebouwd. Het gebouw werd ten dele opgericht tegen kort daarvoor tot stand gebrachte fabriekspanden, in dit rapport de gebouwen X en XII (convectieafdeling). Van die gebouwen konden gevels worden benut voor het inkassen van balken voor het te realiseren dak van de nieuwbouw. De bijbehorende bouwtekening uit 1925 is voorzien van de signatuur van de toenmalige directeur van Van Besouw én van opzichter A. van Erven.¹³ Het is goed mogelijk dat Van Erven de ontwerper/aannemer van het werk was.

Bouwworm

De bouwworm is eenvoudig. Er is sprake van één bouwlaag onder een plat dak. De plattegrond heeft één gerende zijde omdat deze de lijn van een oude kavelgrens volgt.

Draagconstructies

Het gebouw heeft nog de oorspronkelijke draagconstructie. De gevels uit de bouwtijd zijn uitgevoerd als spouwmuren op een gemetselde strokenfundering (aanlegbreedte 66 centimeter), kolommen zijn op gemetselde poeren gesteld waarbij aan de voet eenzelfde aanlegbreedte is gehanteerd. De zogenaamde open kolommen zijn uitgevoerd in ijzer. De dubbele UNP 12 profielen zijn met de flenzen naar elkaar toe gericht en onderling met schotjes tot een kolom gemaakt. De verbindingen zijn daarbij, zoals gebruikelijk, geklonken. De kolommen staan in de lengterichting van het gebouw opgesteld. Over de kolomkoppen zijn NP30 balken gelegd. Die dragen op hun beurt de enkelvoudige balklaag van het platte dak. In dit dak zijn vlakken uitgespaard waar oorspronkelijk lichtkappen hebben gezeten. In de loop der tijd zijn enkele kolommen vernieuwd. De nieuwe kolommen zijn eenvoudige HE-profielen in staal. De vernieuwing zal toe te schrijven zijn aan schade ontstaan door botsing van heftrucks met de kolommen die omwille van hun constructievorm niet goed bestand zijn tegen zijwaartse krachten.

Vormgeving en architectuur

Zoals het een magazijn betaamd, is de vormgeving en architectuur zeer sober. Metselwerk is zonder ornamentiek, gevelopeningen zijn tot een minimum beperkt, vooral ook omdat daglicht door lichtkappen in het dak naar binnen werd gebracht. Thans zijn de lichtkappen verdwenen en zijn openingen voor de kappen gedicht. In het oorspronkelijke metselwerk waren louter twee deuropeningen uitgespaard. Twee dichtgezette openingen onder segmentboog vormen een onderdeel van het aanpalende gebouw (XII).

Materialisering

In het gebouw zijn voor de bouwtijd gangbare materialen toegepast. Bakstenen gevels, ijzeren kolommen en een houten balklaag voor het platte dak.

Het interieur

In het interieur zijn geen historische zaken aangetroffen. De vloerafwerking dateert uit het laatste kwart van de twintigste eeuw. Mogelijk gaat daaronder nog een oudere bakstenen vloer schuil.

Waardering

Hoewel het gebouw nog goeddeels in oorspronkelijke staat verkeert, is de constructiemethode, de materiaaltoepassing en het vormgebruik niet zeldzaam te noemen. Als kanttekening dient hierbij opgemerkt te worden dat dit, gelet op de oorspronkelijke magazijnfunctie, niet verwacht mag worden. Met andere woorden: gebouw XI is verre van bijzonder, maar juist daarin ligt de essentie. De betekenis van het gebouw

¹³ Archief 1066, inv. Nr. 607-02, datum 9-4-1925.

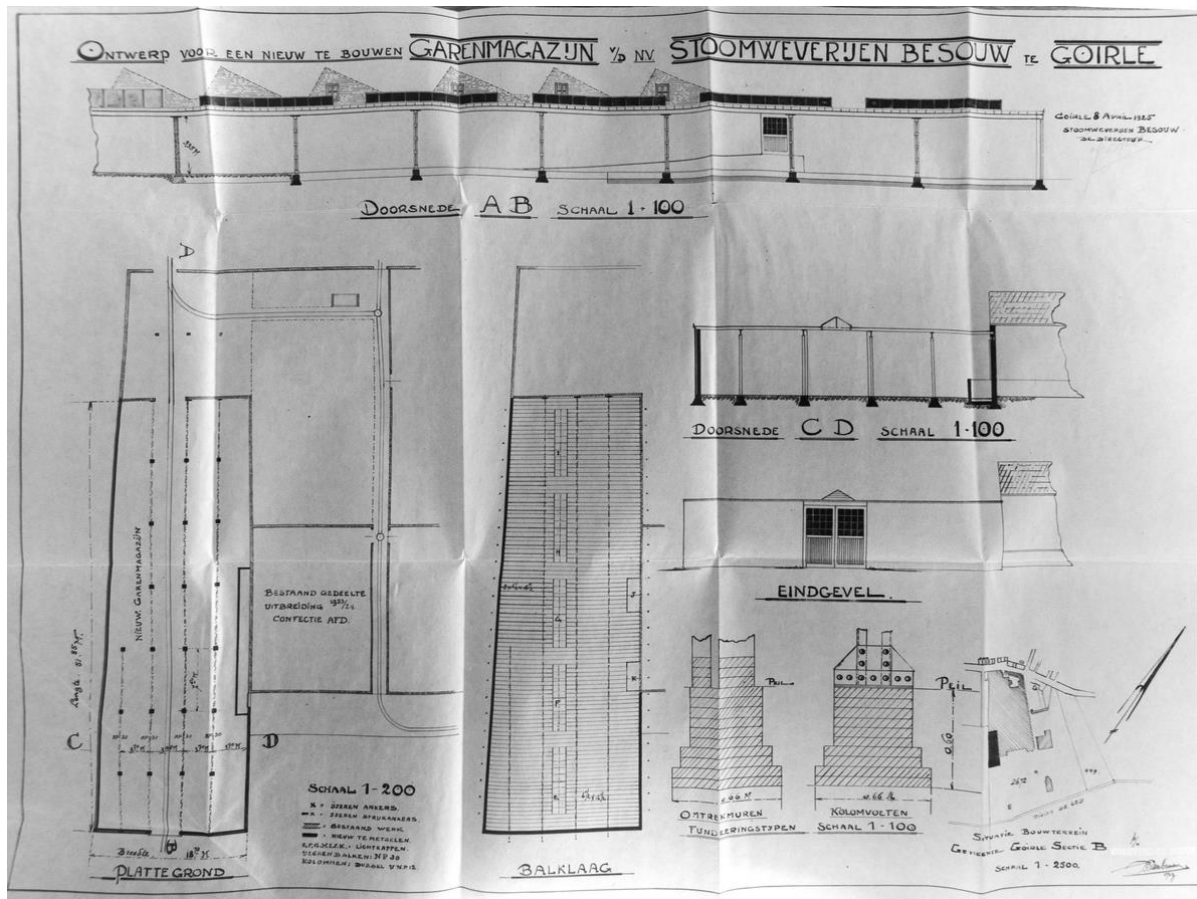
Goirle – Van Besouw-terrein

voor komende generaties is laag. Het is dan ook vooral daarom dat aan het gebouw geen monumentale waarde wordt toegekend.

Advies

Op bouwhistorische gronden zijn er geen redenen aan te dragen waarom behoud van het gebouw in het traject van planontwikkelingen nagestreefd moet worden.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening voor het garenmagazijn uit 1925. Het magazijn werd deels opgericht tegen bestaande bebouwing (noord- en oostzijde).

Afbeelding: Interieur van het magazijn. Dichtgezette gevelopeningen rechts maken deel uit van een ouder (thans gesloopt) gebouw, waartegen het magazijn werd opgericht. Daglicht kwam oorspronkelijk binnen via lichtkoven in het dak.

Gebouw XII

Functie: Onbekend
Bouwjaar: 1907, (1908-1911), 1915 en 1960
Architect: Onbekend. Vermoedelijk Jan van der Valk. 1960 door gebroeders A. en J. Gool.
Status: Geen
Verbouwingen: Verschillende

Geschiedenis

Gebouw XII kent een complexe bouwgeschiedenis die niet tot in de finesse is te ontrafelen. Op basis van kadastraal onderzoek is vast te stellen dat zich in 1907 op de plaats van wat thans gebouw XII is, al een klein T-vormig gebouw bevindt, vrij van het hoofdcomplex van de fabriek. Tussen 1908 en 1911 wordt dat bouwsel door middel van een tussenlid aan het hoofdcomplex gekoppeld. In 1915 worden vermoedelijk delen van de dan bestaande gebouwen geïntegreerd in een nieuw gebouwde weverij. Van deze weverij zijn bouwtekeningen (architect Jan van der Valk) aantreffen waarin bestaand en nieuw metselwerk is aangegeven. Op basis van tekeningen en luchtfoto's is te zien dat dit geheel onder een sheddak is gebracht, thans nog gedeeltelijk aanwezig. In 1960 vindt er een ingrijpende verbouwing van gebouw XII plaats. Er verrijst inpandig een drielaags bouwdeel onder een plat dak. Dit gebouw (ontwerp gebroeders Gool) wordt opgetrokken ten behoeve van een luchtbehandelingssysteem.

Bouwworm

De hoofdstructuur van het huidige gebouw is in de basis in 1915 ontstaan. De grondvorm en de dakvorm zijn uit die tijd voortgekomen en werden in 1960 aangepast door toevoeging van een drielaags, blokvormig volume dat het oorspronkelijke sheddak doorbreekt.

Draagconstructies

De draagconstructie van het gebouw oogt op zichzelf niet bijzonder. Toch is de constructie met uit profielen samengestelde kolommen niet geheel zonder betekenis. Ze markeren de overgang van het gebruik van gietijzeren kolommen (op locatie tot eind negentiende eeuw toegepast) naar samenstelsel van gewalste profielen zoals dat in het eerste kwart van de twintigste eeuw gebruikelijk werd. Van een innovatieve constructie is echter geen sprake. De constructiemethode komt ook in de late negentiende eeuw al veelvuldig in Nederland voor.

Vormgeving en architectuur

In het exterieur wordt het aanzien bepaald door ingrepen die gedaan zijn in de tweede helft van de twintigste eeuw. Specifiek betreft het hier de massief ogende opbouw ten behoeve van het luchtbehandelingssysteem en het maken van brede(re) gevelopeningen onder lateien. Op een enkele plek is nog een segmentboog van een vermaakte of dichtgezette gevelopening te onderscheiden. Inpandig is een aantal geveltopjes behouden van wat oorspronkelijk een ouder gebouw moet zijn geweest. Hier zijn nog enkele details te onderscheiden waaronder rosetankers, ventilatieopeningen en een dichtgezette rondopening, vermoedelijk ten behoeve van aandrijving of leidingen.

Materialisering

In het gebouw zijn voor de bouwtijd gangbare materialen toegepast. Bakstenen gevels en een in ijzer uitgevoerde draagconstructie. Bij de bouw in de jaren zestig heeft de toepassing van ijzer plaats gemaakt voor gebruik van beton.

Waardering

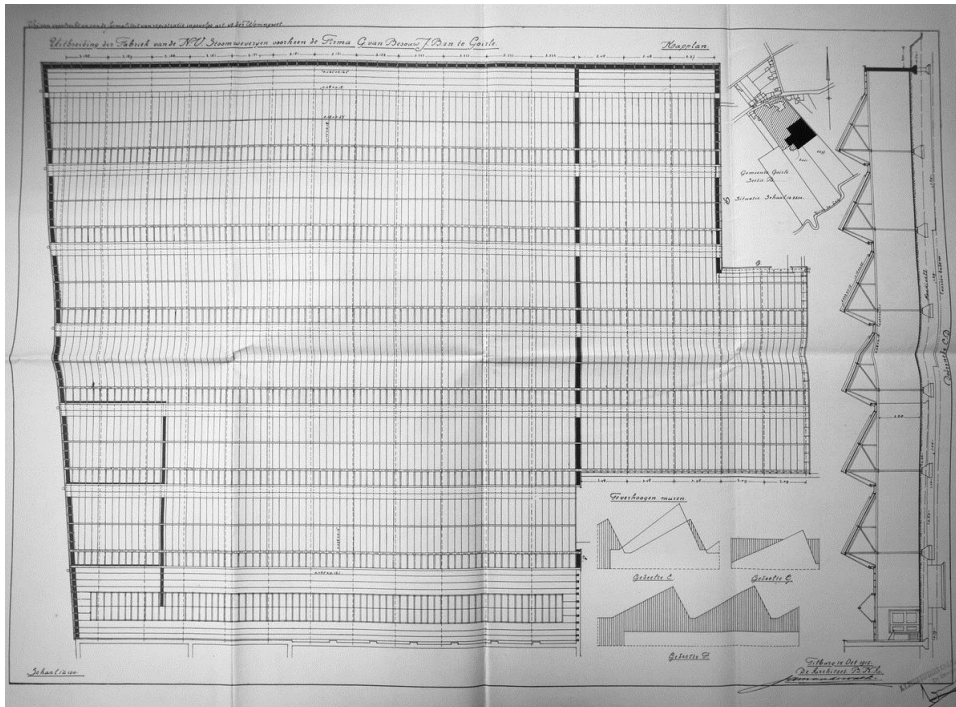
Voorals als gevolg van verbouwingen, de verbouwing in 1960 voorop, zijn er in de huidige toestand nauwelijks deelaspecten aan te wijzen waaraan een gemiddelde, laat staan bovengemiddelde waarde aan toe kan worden gekend. De waarden die, hetzij het in beperkte mate, onderschreven worden, hebben betrekking op de draagconstructie en het materiaalgebruik als zijnde kenmerkend voor het bouwtype en de bouwtijd.

Goirle – Van Besouw-terrein

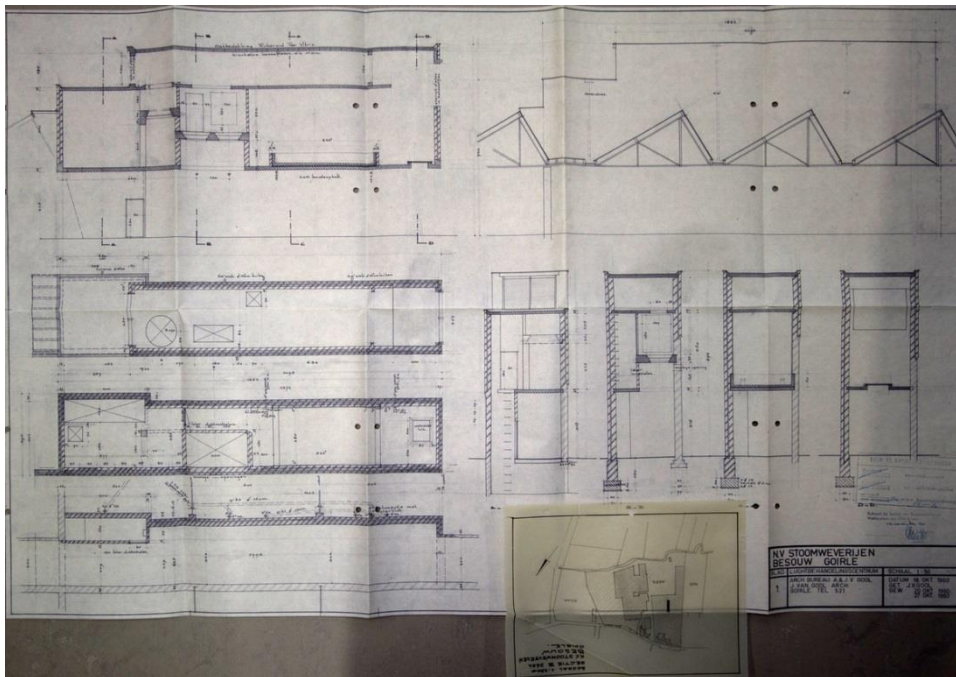
Advies

Er zijn geen aanleidingen om in het traject van (her)ontwikkeling van de locatie een zwaarwegend belang toe te kennen aan behoud van gebouw XII.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening van Jan van der Valk uit 1915. Rechts onder de te verhogen muren weergegeven op plaatsen waar het gebouw tegen bestaande bebouwing werd aangezet. Het linkerdeel van het gebouw op de tekening bestaat thans niet meer. Dit deel sloot aan op de gebouwen VII en VIII.

Afbeelding: Bouwtekening uit 1960 ten behoeve van een huis voor de luchtbehandelingsinstallatie.

Goirle – Van Besouw-terrein

Afbeelding: Door gedeeltelijke sloop is een voormalige binnenmuur verworden tot gevel. Doorgangen daarin zijn alle vermaakt of dichtgezet.

Afbeelding: Deel van de draagconstructie uit 1915 die nog aanwezig is.

Gebouw XIII

Functie: Bergloods
Bouwjaar: Kort na 1950
Architect: niet van toepassing
Status: Geen
Verbouwingen: gevelbekleding

Geschiedenis

Deze bergloods werd gebouwd achter op het fabrieksterrein, nabij de Nieuwe Ley. De bouw vond waarschijnlijk plaats kort na 1950 (op een kadastrale kaart van 1952 is de loods nog niet weergegeven). Bij de bouw van de loods is gebruik gemaakt van gietijzeren kolommen die op basis van het materiaal en stilistische gronden gedateerd kunnen worden aan het einde van de negentiende eeuw. Het is aan de kolommen zelf natuurlijk niet te zien wat hun herkomst. Het bouwarchief van de gemeente Goirle biedt hier vermoedelijk uitkomst. Hierin is namelijk een tekening uit 1937 aangetroffen waarop de kolommen getekend lijken te zijn.¹⁴ De kolommen vormen op de tekening een onderdeel van de draagconstructie van de negentiende-eeuwse productiehal van de fabriek (zie gebouw IX). Het is meer dan aannemelijk te maken dat de gietijzeren kolommen die ten tijde van de verbouwing van gebouw IX in 1950 werden verwijderd, bij de bouw van de bergloods werden hergebruikt.

Bouwworm

De hoofdstructuur van het gebouw is eenvoudig. Er is sprake van een rechthoekig gebouw onder een symmetrisch zadeldak.

Draagconstructies

De draagconstructie bestaat uit drie rijen van tien gietijzeren kolommen. Bij de beschrijving van de geschiedenis van de bergloods hierboven, is aannemelijk gemaakt dat deze kolommen afkomstig zijn uit een fabriekshal die deel uit maakt van het oorspronkelijke fabriekscomplex. De kolommen hebben een achthoekig voet, een ronde schacht en een klassiek gevormde kop. Er zijn twee aangegoten, opengewerkte consoles toegepast. Deze dienen ter verankering van de kolom met de daarop rustende houten balk. De kolommen ondersteunen thans eenvoudige, in hout uitgevoerde kaspanten. De spanten dateren uit het derde kwart van de vorige eeuw.

Vormgeving en architectuur

Het is goed mogelijk dat de loods oorspronkelijk aan alle zijden open is geweest. Thans zijn drie wanden opgetrokken met plaatmateriaal in aluminium. Het dak is gedekt met golfplaten.

Materialisering

Bij de bouw van de loods is gebruik gemaakt van gietijzeren elementen uit het laatste kwart van de negentiende eeuw. Overige materialen, hout, wand- en golfplaten zijn uit de tweede helft van de vorige eeuw.

Waardering

Op zichzelf vertegenwoordigt gebouw XIII geen bijzondere betekenis, ware het niet dat bij de oprichting ervan gietijzeren kolommen zijn hergebruikt die vrijwel zeker afkomstig zijn uit de oorspronkelijke, in 1885-1886 gebouwde weverij (gebouw IX). Aan deze kolommen kan om die reden hoge waarde worden toegekend.

Advies

De gebruikte kolommen kunnen een argument zijn om het behoud van het gebouw als geheel na te streven. De waarde van het gebouw is echter alléén in dit hergebruik gelegen. De functie, plaats en de overige constructies zijn weinig duidend en derhalve onbelangrijk. In dat licht kan een gesteld worden dat de kolommen op de fabriekslocatie ook aangewend kunnen worden voor een nieuw hergebruik.

¹⁴ 1066, inv. Nr. 607-4 datum 24-3-1937.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bergloods, vermoedelijk opgericht in de jaren vijftig van de vorige eeuw. De loods is te zien op een luchtfoto uit omstreeks 1954.

Afbeelding: Een bouwtekening uit 1937 laat vermoedelijk de gietijzeren kolommen zien die bij de bouw van de bergloods zijn gebruikt. De kolommen hebben in dat geval gestaan in het gebouw dat in dit rapport gebouw IX genummerd is. De kolommen zouden daarmee te dateren zijn in 1885-1886 (het bouwjaar van de fabriek).

Afbeelding: Eén van de kolommen van de loods. Rechts in het gebouw, waar de eenvoudige dakconstructie uit de jaren vijftig van de vorige eeuw zichtbaar is.

Gebouw XIV

Functie: Schoorsteen
Bouwjaar: 1954-1955
Architect: Ouderzorg – De Ridder en J.B.M. Trimbos (civiel ingenieur)
Status: Onduidelijk, er loopt een bezwaarprocedure tegen aanwijzing als gemeentelijk monument
Verbouwingen: Geen

Geschiedenis

Het fabriekskomplex heeft uiteraard van meet af aan een fabrieksschoorsteen gehad. Deze diende de stoommachine die de machinerie in de fabriek aandreef. Aanvankelijk stond de schoorsteen aan de Kerkstraat opgesteld. Dit blijkt uit de laat negentiende-eeuwse foto die van de fabriek bestaat. De schoorsteen is zeer rijk van vormgeving.

In 1905 wordt volgens een hinderwetvergunning een nieuwe stoommachine geplaatst.¹⁵ Hoewel niet vermeld, zal dit gepaard zijn gegaan met de bouw van een nieuwe schoorsteen. Dit is aannemelijk te maken op basis van (lucht)foto's uit het begin van de twintigste eeuw waarop een schoorsteen is te zien die hoger en soberder van detail is. In 1929 wordt er achter de fabriek een nieuw complex van fabrieksgebouwen tot stand gebracht. Daaronder een nieuwe machinekamer, mét een nieuwe schoorsteen. Deze schoorsteen is vrij laag, vermoedelijk omdat de schoorsteen zich op grote afstand van woonhuizen bevond. De noodzaak op afvalstoffen hoog in de lucht af te voeren zodat omwonenden hier geen last van hadden, bestond hier dus niet.

De huidige schoorsteen (de vierde), werd in 1954-1955 vrijstaand bij het ketelhuis uit 1929 gebouwd. De constructietekening van de schoorsteen is gemaakt door de firma *Ouderzorg – De Ridder*. Deze firma was in 1942 ontstaan door samenvoeging van de aanvankelijk in Oegstgeest gevestigde *Eerste Nederlandsche Schoorsteenfabriek "De Ridder"* met de Leidse *Steen-, Pannen- en Tegelfabriek "Ouderzorg"*.¹⁶ De Ridder was met Canoy-Herfkens aan het einde van de negentiende eeuw één van de eerste fabrieken die zich in Nederland specialiseerden in de bouw van bakstenen fabrieksschoorstenen.

Bouwworm en vormgeving

De fabrieksschoorsteen heeft geen opvallende vorm. De schoorsteen is boven maaiveld geheel rond van doorsnede. De vormgeving is sober, zoals gebruikelijk in de bouwtijd (de periode van wederopbouw). Profielstenen zijn alleen te vinden op de overgang van de voet naar de schacht en de kop is licht uitgemetseld. Het uitmetselen van de kop heeft overigens vooral een constructief doel. Hier bevinden zich namelijk enkele ingemetselde ijzeren banden.

Draagconstructies

De schoorsteen is volgens bouwtekening opgetrokken op een fundament van gewapend beton. Dit fundament heeft een achthoekige vorm met een aanlegbreedte van 7 meter en aanlegdiepte van 3 meter onder maaiveld. De onderste twintig meter is de schoorsteen dubbelwandig uitgevoerd. Dit schoorsteensegment wordt beëindigd met een ingemetselde band. Daarboven is enkelwandig gemetseld. Het metselwerk van de schoorsteen heeft op maaiveld een dikte van meer dan een meter. In de top, op vijftig meter hoogte, is dit teruggebracht tot 21 centimeter.

Materialisering

De schoorsteen is gemetseld met radiaalstenen. Door kleurnuances tussen de rode stenen, oogt het geheel niet steriel. Naast de baksteen is reeds het gewapende beton van het fundament genoemd en het ijzer van de banden.

Waardering

Bij het toekennen van waarden is het van het grootste belang om de schoorsteen in zijn tijd te plaatsen, de periode van wederopbouw. In deze periode werden vrijwel uitsluitend sobere en eenvoudig ogende schoorstenen opgericht. De fabrieksschoorsteen van Van Besouw is hiervan een duidelijke component. In de bouwtijd zal de schoorsteen zeker niet als een bijzonderheid hebben gegolden. Van dit soort schoorstenen

¹⁵ Archief 1070, inv. Nr. 645/26.

¹⁶ De fabriek sloot in 1962 haar deuren. De bouw van fabrieksschoorstenen in baksteen liep ten einde door nieuwe aandrijvingsmethoden (andere brandstoffen) en het gebruik van beton voor de bouw van schoorstenen.

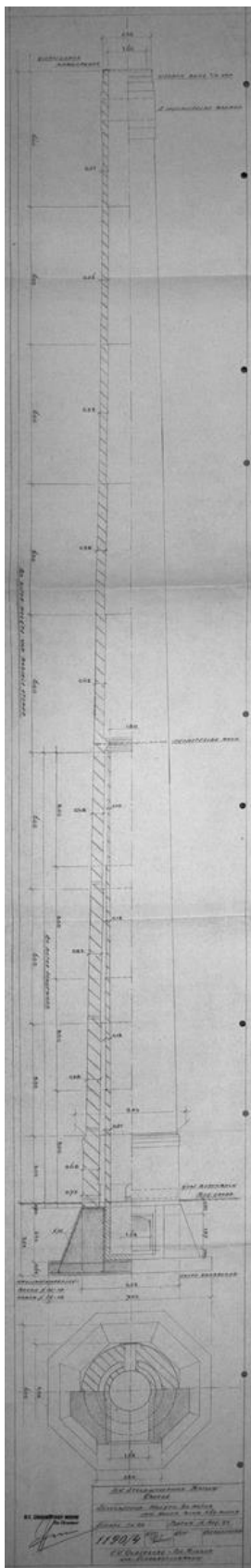
Goirle – Van Besouw-terrein

verrezen er in de eerste decennia vele. Dat geldt overigens ook voor de hoogte van de schoorsteen, in de bouwtijd verre van uitzonderlijk, eerder gangbaar. Dit neemt niet weg dat dit een steekhoudend argument is om te stellen dat de schoorsteen geen monumentale waarde vertegenwoordigt. Wanneer wordt getoetst op de mate van authenticiteit en zeldzaamheid (in Nederland bestaan nog circa 600 (fabrieks)schoorstenen, veel schoorstenen zijn tegen de vlakte gegaan), dan scoort de schoorsteen hoog.

Advies

De schoorsteen vertegenwoordigt niet alleen als landmark waarde, maar ook vanwege de voor de bouwtijd karakteristieke vormtaal - niet bijzonder, maar juist daarom bepalend voor een tijdsspanne (de periode van wederopbouw). Het verdient aanbeveling om in het stadium van planvorming het behoud en hergebruik van de schoorsteen te onderzoeken.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening van de schoorsteen.

Afbeelding: De schoorsteen in een voor de bouwtijd (wederopbouw) karakteristieke, zakelijke vormgeving.

Gebouw XV

Functie: Ketelhuis
Bouwjaar: 1929
Architect: A. van Erven
Status: Onduidelijk, er loopt een bezwaarprocedure tegen aanwijzing als gemeentelijk monument
Verbouwingen: 1940 (nieuwe voorgevel na bijzetten tweede ketel) en 1954-1955 (sloop schoorsteen)

Geschiedenis

In 1929 wordt de fabriek uitgebreid. Achter op het fabrieksterrein wordt een geheel vrijstaand fabriekscomplex opgericht dat ruimte biedt aan een nieuw ketelhuis, een ververij, een chemicaliënbergplaats, garenmagazijn, meet- en kalenderkamer, droogkamers en een zwartsmeerinrichting. Van het gebouw zijn bouwtekeningen uit 1929 bewaard gebleven. In 1940 wordt in het ketelhuis een tweede ketel bijgeplaatst. Om deze ketel in het gebouw te brengen, werd de bestaande kopgevel gesloopt en in gewijzigde opzet herbouwd. Vermoedelijk worden de ketels in 1954-1955 vervangen. In dat jaar wordt namelijk de bestaande schoorsteen vervangen door een nieuwe met een lengte van 50 meter.

Bouwworm

Het ketelhuis is eenvoudig van opzet. Het gebouw is éénlaags, ontworpen op een rechthoekig grondplan (circa 10 bij 20 meter) en onder een flauwhellend zadeldak tussen topgevels gebracht. Het dak is uitgevoerd met een luchtkap waarmee geventileerd kon worden en een doorgang voor de schoorsteen, die aanvankelijk inpandig was opgesteld. De huidige, veel hogere, schoorsteen uit 1954-1955 werd rechts van het gebouw tot stand gebracht.

Draagconstructies

Het ketelhuis heeft massieve bakstenen gevels. In de lange gevels zijn, volgens bouwtekeningen, stalen INP 34 profielen opgelegd. Op de stalen balken zijn in hout uitgevoerde kopsantten opgesteld. De draagconstructie is thans in het gebouw niet zichtbaar. Dat komt omdat het geheel is afgewerkt met plaat- en pleisterwerk, vermoedelijk een ingreep die het geheel beter bestand maakte tegen brandgevaar. Dit is vermoedelijk in een latere bouwfase gedaan.

Vormgeving en architectuur

De architectuur van het ketelhuis is, gelet op het (ver)bouwjaar, vrij eenvoudig te noemen, of misschien beter: functioneel. De gevels zijn sober en gesloten. De meeste aandacht is bij het ontwerp uitgegaan naar de kopgevel van het gebouw waarin stalen vensters onder betonnen lateien bepalend zijn voor het gevelbeeld. Deze gevel is opgetrokken ter vervanging van een voorganger.¹⁷ De oorspronkelijke voorgevel is gesloopt om op die manier de ketel te kunnen vervangen. Oog voor detail is in de nieuwe gevel aan te treffen bij de keramische onderdorpels. Daar zijn de lekdorpelstenen tussen hoekblokken gezet.¹⁸

De rechter zijgevel dateert uit 1929 en is niet met kwalitatief inferieure baksteen gemetseld. Twee deuropeningen onder stalen lateien zijn niet weergegeven op de tekening uit 1929 en ook niet op een luchtfoto van omstreeks 1930 te zien. Het zijn toevoegingen, vermoedelijk uit 1940.

Het interieur

Inwendig is het ketelhuis van oudsher een ongedeelde ruimte. De bouwtekening uit 1929 laat zien dat het ketelhuis alleen van buitenaf toegankelijk was. Dat houdt in dat de stalen deuren die het gebouw thans rijk is, latere toevoegingen zijn. Dit is ook relevant voor de duiding van de ouderdom van de gele wandtegels die zijn toegepast. Deze houden namelijk rekening met de genoemde, toegevoegde deuren. Met andere woorden: de wandtegels zijn niet oorspronkelijk, maar toevoegingen.

Centraal in het gebouw staat een ketel opgesteld. De ketel werd in 1954-1955 geplaatst ter vervanging van twee oudere ketels. Ter bediening van de ketel is een stalen trap met bordes aangebracht. De trap is tegen de gele wandtegels gezet en kan dus niet uit 1929 dateren.

¹⁷ Dit kan ook worden opgemaakt uit een luchtfoto van kort na de bouw van het ketelhuis in 1929.

¹⁸ Hinderwetvergunning 973/231.

Materialisering

De combinatie van stalen balken en houten spanten is te duiden als een kenmerk van de bouwtijd. Het was mogelijk geworden om met stalen profielen aanmerkelijke overspanningen te creëren, waardoor relatief complexe vakwerken in ijzer niet langer noodzakelijk waren. In dat perspectief moet ook de pragmatische uitvoering van de spanten in hout worden beschouwd. Met de spanten werd de dakvorm bepaald en het gewicht van de dakbedekking afgedragen op de gevels.

In de bouwtijd waren de daken voorzien van draadglas en eternietplaten. Het draadglas heeft plaatsgemaakt voor transparante golfplaten. Vermoedelijk zijn de asbestplaten ook vervangen.

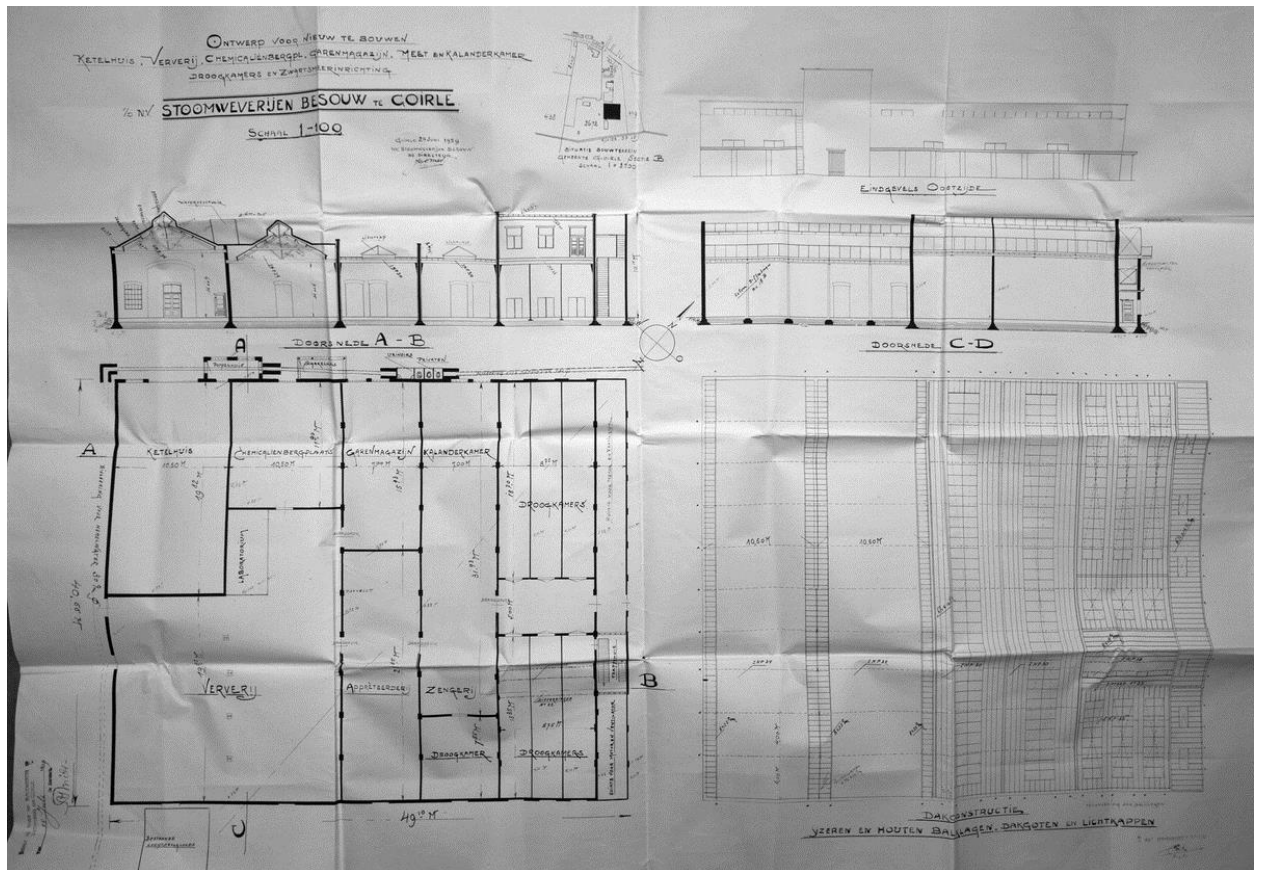
Waardering

Het toekennen van waarde is in geval van het ketelhuis niet eenvoudig als gevolg van de vernieuwing van de voorgevel in 1954-1955. Beschouwd vanuit de oorspronkelijke toestand, kan aan de voorgevel geen waarde worden toegekend op basis van authenticatie, terwijl de gevel wel degelijk in de staat verkeert waarin deze gebouwd werd. Feit is wel dat het ketelhuis als gevolg van de verschillende verbouwingen niet van grote betekenis is vanwege de bouwstijl, gaafheid, de esthetische kwaliteit en de bouwgeschiedenis (hoewel interessant niet van grote betekenis voor de fabriek). De bouwmassa is nog wel grotendeels gaaf en omwille van de typologie kan ook een zekere waarde worden toegekend.

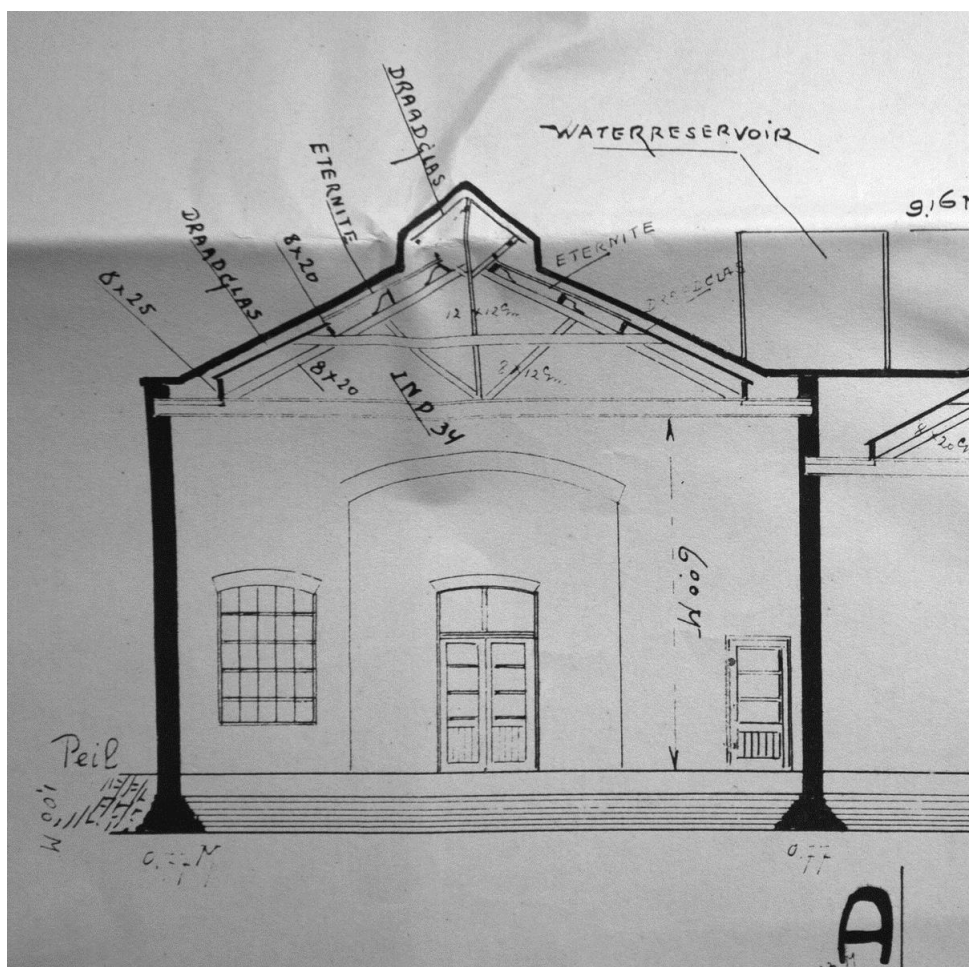
Advies

Op bouwhistorische en architectonische gronden kon niet overtuigend worden vastgesteld dat het ketelhuis zodanige waarden vertegenwoordigt, dat het behoud van het gebouw een essentieel uitgangspunt vormt voor herontwikkeling van de fabriekslocatie. De onderlinge samenhang tussen ketelhuis en schoorsteen zou een reden kunnen zijn om tot behoud van het ketelhuis over te gaan. Daarbij dient als kanttekening te worden geplaatst dat het ketelhuis meer bij de schoorsteen hoort dan omgekeerd, dit omdat het ketelhuis oorspronkelijk een andere, aanmerkelijk lagere, schoorsteen heeft gehad.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1929 voor een nieuw te maken ververij met ketelhuis, magazijn en bijbehorende gebouwen. Linksboven in plattgrond het ketelhuis.

Afbeelding: Detail van de bouwtekening uit 1929 met in doorsnede het ketelhuis weergegeven.

Circa 1930

Circa 1955

Afbeelding: Vergelijking van de situatie in 1930 met de toestand omstreeks 1955 toont aan dat de voorgevel in de tussenliggende periode is vernieuwd. Dat geldt ook voor het merendeel van de daken van het ververijcomplex waarvan het ketelhuis deel uitmaakt.

Afbeelding: De vernieuwde gevel van het ketelhuis. Vernieuwing van de gevel moet vermoedelijk worden gezien in het licht van het vervangen of bijplaatsen van ketels.

Afbeelding: Het interieur van het ketelhuis heeft een jaren vijftig uitstraling, een gevolg van modernisatie in die tijd.

Gebouw XVI

Functie: Accu- en pompgebouw
Bouwjaar: 1950
Architect: ir. J.B.M. Trimbos
Status: Geen
Verbouwingen: Onbekend

Geschiedenis

In 1950 wordt vergunning aangevraagd voor de bouw van een accu- en pompgebouw. Dit gebouw is bestemd voor het onderbrengen van warmwater accumulatoren en pompen. In de vergunningsaanvraag wordt ir. J.B.M. Trimbos vermeld als de technische leider van de bouw. Op de bouwtekening is de eerste initiaal bij wijze van signatuur geplaatst, wat het aannemelijk maakt dat Trimbos verantwoordelijk is voor het ontwerp. Het accu- en pompgebouw komt te staan tussen een loods uit 1920 en het ketelhuis uit 1929. Op een luchtfoto uit 1939 zijn op die plaats twee blokvormige gebouwen te zien die op een luchtopname uit omstreeks 1930 nog ontbreken. Bouwtekeningen van die gebouwen zijn in het bouwarchief van de gemeente Goirle niet aangetroffen. Vermoedelijk gaat het hier om een separaat accugebouw en pompgebouw.

Bouwworm

Het ontwerp voor het gebouw is vrij eenvoudig van opzet. Er is sprake van een rijzige, blokvormige bouwmassa op een rechthoekig grondplan en met een plat dak.

Draagconstructies

Het gebouw heeft een draagconstructie die is uitgevoerd in gewapend beton, een materiaal waarmee vooral in het eerste kwart van de twintigste eeuw innovaties teweeg werden gebracht. De constructiemethode die voor het accu- en pompgebouw is gebruikt, is in de bouwtijd traditioneel te noemen. Wapening werd gevlochten, bekisting getimmerd. Daarna werd het beton gestort. Eén en ander blijkt uit de afdrukken die het bekistingshout heeft achtergelaten op de kolommen en de onderkant van de vloer. De kolommen zijn gefundeerd op poeren die deel uitmaken van de gewapend beton constructie. In het exterieur zijn de kolommen verborgen achter bakstenen gevels.

Vormgeving en architectuur

De vormgeving is sober te noemen. Dat is niet vreemd gelet op de bouwtijd (de periode van wederopbouw) en de technische functie van het gebouw. De ontwerper zal als opdracht hebben gekregen een economisch gebouw op te richten waarin een goede daglichttoetreding een vereiste was. De gevels van het gebouw zijn in kruisverband gemetseld. Oorspronkelijke gevelopeningen zijn daarbij uitgespaard onder licht uitkragende betonlateien. Details zijn eenvoudig, met uitzondering van de keramische onderdorpels, die tussen hoekblokken zijn gezet (dit zal ook zeker een praktisch doel hebben gehad, daar de blokken de dorpelstenen bescherming boden). De openingen voor de vensters zijn aan de zuidzijde het hoogst. Dat is verklaarbaar omdat dit de zonzijde is én omdat bij de bouw rekening moest worden gehouden met een bestaande loods aan de noordzijde. De openingen vatten stalen ramen. Het staal is groen geverfd. Op basis van de vergunningaanvraag uit 1950 kan worden vastgesteld dat de kleur groen oorspronkelijk is. Eén van de vensteropeningen is vermaakt om de plaatsing van deuren voor een transformatorruimte mogelijk te maken.

Het interieur

Het inwendige van het gebouw heeft een duidelijk industrieel karakter, ten dele vanwege de gewapend betonnen draagconstructie maar vooral vanwege de technische installaties. Veel van die installaties zijn van recentere datum. Uit de bouwtijd is weinig techniek overgebleven. Toch zijn er enkele oorspronkelijke elementen aan te wijzen. Zo is er een stalen trap uit de bouwtijd en ook de gele tegellambrisering zal vermoedelijk authentiek zijn.

Waardering

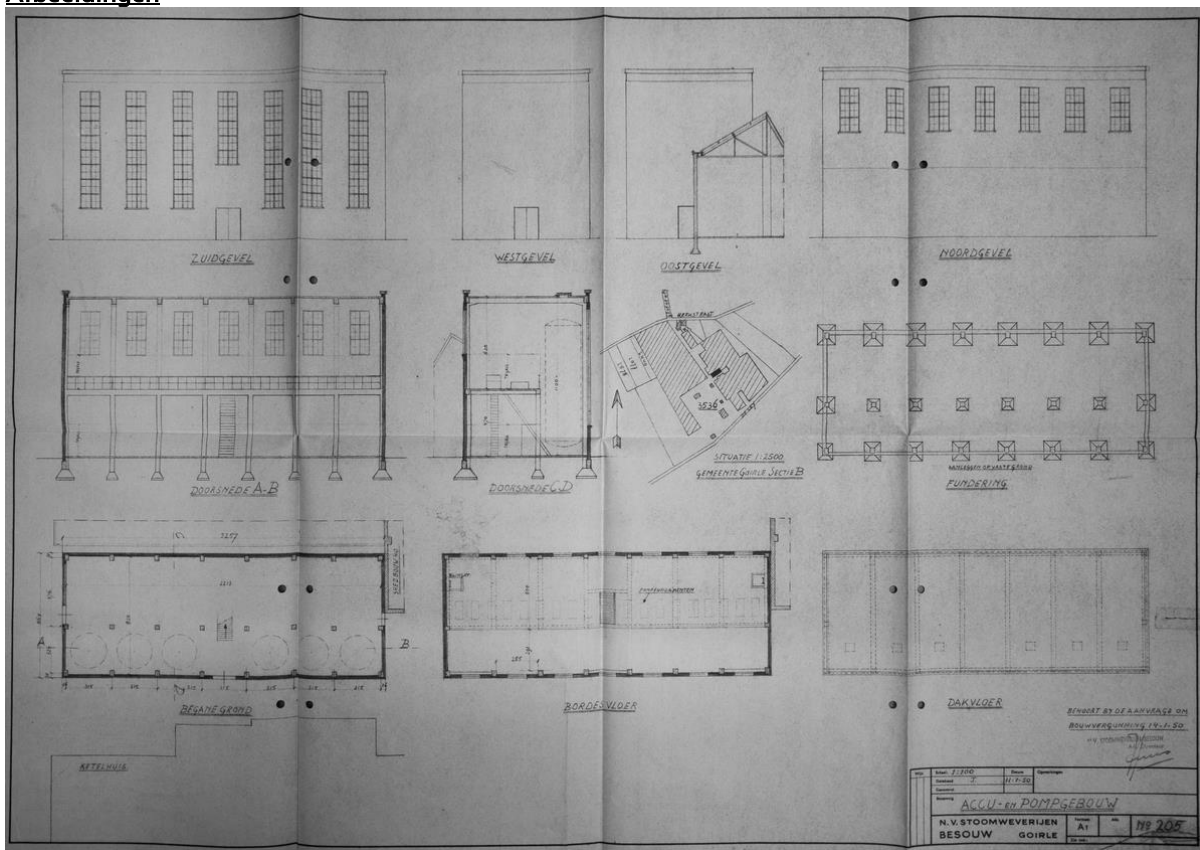
Het accu- en pompgebouw verkeert voor wat bouwmassa, exterieur en de draagconstructies betreft, nog vrijwel in oorspronkelijke staat. De vormgeving kan als karakteristiek voor de bouwtijd worden bestempeld, waarbij soberheid het uitgangspunt vormt voor doelmatige (techniek)gebouwen. Genoemde aspecten

Goirle – Van Besouw-terrein

vertegenwoordigen een zekere waarde omdat ze bepalend zijn voor de tijd waarin het gebouw werd opgericht. Dat geldt in mindere mate voor het materiaalgebruik, de esthetische kwaliteit en de techniek van de draagconstructie. Er is geen sprake van bijzondere materialen, van innovatieve constructiemethoden of een uitgesproken esthetica. Wanneer de betekenis van het gebouw door middel van een scoretabel zoveel mogelijk wordt geobjectiveerd, dan resulteert dat in de toekenning van een krappe voldoende. Het verdient aanbeveling om na te gaan of het gebouw kan worden herontwikkeld zonder dat de vastgestelde waarden teveel worden aangetast.

Goirle – Van Besouw-terrein

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1950 van de hand van J. Trimbos.

Afbeelding: Interieur van het gebouw op de verdieping. Draagconstructie van gewapend beton en vermoedelijk de oorspronkelijk wand- en vloerbetegeling.

Gebouw XVII

Functie: Timmerwinkel, onderhoudsdienst, administratie en magazijn
Bouwjaar: 1957
Architect: Cees Geenen en Leo Oskam
Status: Geen
Verbouwingen: Verschillende

Geschiedenis

In 1957 wordt op het fabrieksterrein een nieuw gebouw opgetrokken. Het gebouw moet ruimte bieden aan een timmerwinkel, een onderhoudsdienst, administratieruimten en een magazijn. Voorafgaande aan de bouw worden enkele bestaande panden gesloopt. Van sommige van die gebouwen blijven delen van muren behouden. Deze worden opnieuw gebruikt in de nieuwbouw.

Een loods uit 1920 wordt volledig gesloopt, evenals de timmerwinkel die in 1928 was gebouwd. Deze gebouwen zijn bekend van bouwtekeningen en luchtfoto's. Van een in fase tot stand gebrachte garage worden delen in het nieuwe ontwerp geïncorporeerd. Tijdens de uitvoer van het cultuurhistorische onderzoek werd door een voormalige medewerker van Van Besouw gemeld dat het hier om een gebouw voor de bedrijfsbrandweer ging. Dat blijkt bij nader onderzoek niet zo te zijn. Met dat gewijzigde inzicht is het de vraag of het gebouw als potentieel interessant zou zijn aangemerkt op de zogenaamde reductiekaart in de cultuurhistorische rapportage.

De nieuwbouw is ontworpen door het architectenbureau van Cees Geenen en Leo Oskam. Dit bureau verwierf enige naam in de provincie.

In de loop der tijd zijn verschillende verbouwingen doorgevoerd. Daarbij zijn op plekken muren doorbroken of deuropeningen verplaatst. Verder vonden er verschillende vernieuwingen plaats van interieurafwerkingen. Nog aanwezige oorspronkelijke afwerkingen gaan verborgen achter latere afwerkklagen.

Bouwworm

Het gebouw heeft een blokvormige hoofdvorm. Er is sprake van een rechthoekige plattegrond, met dien verstande dat de entreepartij en enkele kantoortjes iets naar voren zijn gebracht. Het ontwerp van de structuur van het gebouw heeft als basis de voormalige garage. Die onderscheidt zich thans in een geringere bouwhoogte. Bij de bouw werd de garage aan weerszijden ingesloten door nieuwe bouwdelen die enkele meters hoger werden uitgevoerd. Ter linkerzijde de werkplaats voor de onderhoudsdienst en de timmerwinkel, rechts de smederij en magazijnruimten.

Draagconstructies

De draagconstructies zijn gangbaar voor de bouwtijd te noemen. Er is sprake van een fundamant van stampbeton. Stroken onder de muren en onder de kolommen een voet. De gevels zijn opgetrokken in baksteen waarbij een spouw is toegepast. De gevels en een deel van de binnenmuren is dragend. Ze dragen zogenaamde Cusvellervloeren, een systeemvloer die omstreeks 1950 in Nederland op de markt werd gebracht door de firma J. Cusveller in Katwijk aan Zee. De vloeren vallen onder de categorie ribvloeren en zijn tussen 1950 en circa 1970 vrij veel toegepast.

Het exterieur: vormgeving, architectuur en materialisering

Ten aanzien van de opzet van het gebouw en de behandeling van de voorgevel kan worden opgemerkt dat deze in de oorspronkelijke toestand uitdrukking gaf aan de combinatie van verschillende functies onder één dak. Ieder bouwdeel heeft een eigen karakter, passend bij de oorspronkelijke functie. Dat functieonderscheid is in de huidige toestand minder sprekend, door het verlies van het oorspronkelijk gebruik en daarmee samenhangende verbouwingen.

De architectuur van het exterieur is, gangbaar in de tijd, strak en sober. Gevels zijn in halfsteensverband gemetseld waarbij gevelopeningen onder ranke betonlateien zijn uitgevoerd. De entree is als enige architectonisch gemarkeerd, door middel van lijstwerk uitgevoerd in schokbeton. Combinatie van schoonmetselwerk, betonlateien, lijstwerk van schokbeton en vensters met stalen kozijnen is gebruikelijk in de bouwtijd.

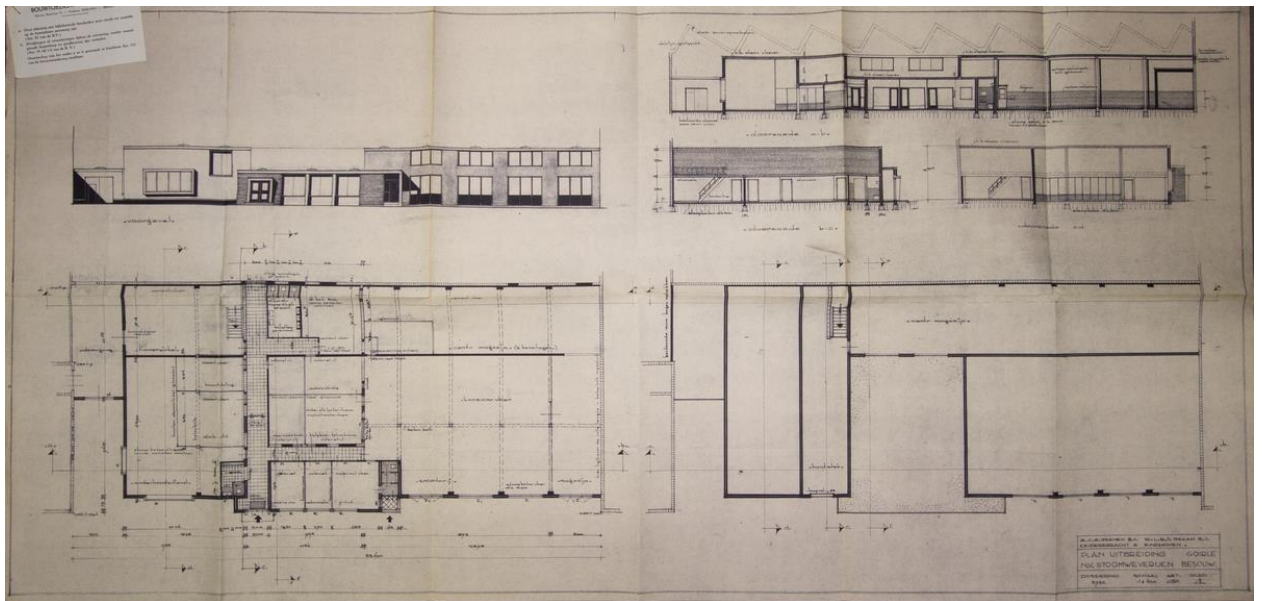
Het interieur

Het interieur is in de loop der tijd gewijzigd. In het interieur zijn geen elementen of afwerkingen aangetroffen die karakteristiek of bijzonder in de bouwtijd zijn.

Waardering

Het gebouw verkeert voor wat bouwmassa, exterieur en de draagconstructies betreft, nog vrijwel in oorspronkelijke staat. De vormgeving kan als kenmerkend voor de bouwtijd worden aangemerkt, eenvoud en strakke belijning vormden een belangrijk uitgangspunt. Genoemde aspecten vertegenwoordigen een zekere waarde omdat ze bepalend zijn voor de tijd waarin het gebouw werd opgericht. Dat geldt in mindere mate voor het materiaalgebruik, de esthetische kwaliteit en de techniek van de draagconstructie. Er is geen sprake van bijzondere materialen, van innovatieve constructiemethoden of een uitgesproken esthetica. Wanneer de betekenis van het gebouw door middel van een scoretabel zoveel mogelijk wordt geobjectiveerd, dan resulteert dat niet in de toekenning van een voldoende. Dat wil zeggen dat er bij herontwikkelen van de fabriekslocatie vanuit bouwhistorische oogpunt geen groot belang aan het gebouw toegekend hoeft te worden.

Afbeeldingen

Afbeelding: Bouwtekening uit 1957.

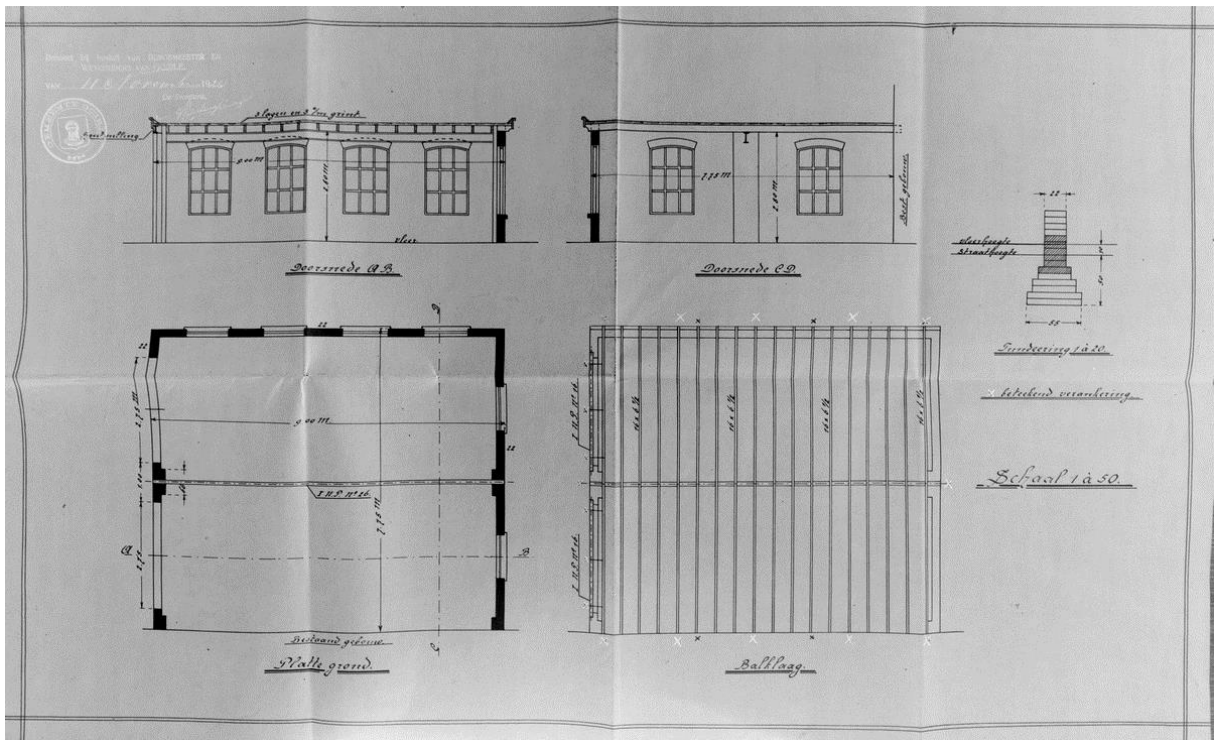

Afbeelding: Deel van de voorgevel van het gebouw met rechts het voormalige accu- en pompgebouw (XVI).

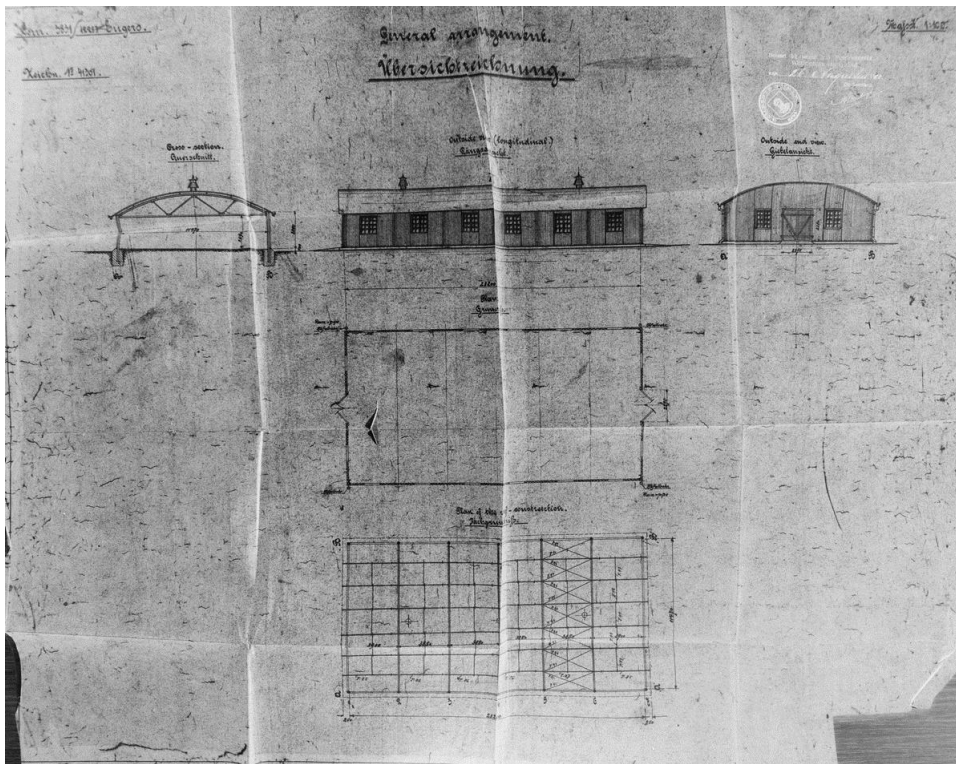

Afbeelding: Tijdens een eerdere rondgang op het terrein werd dit bouwdeel aangeduid als een voormalige garage voor de bedrijfsbrandweer. Op basis daarvan werd het gebouw als potentieel interessant aangemerkt. Nader onderzoek heeft aangetoond dat voorgaande informatie niet correct is. Deze ruimte diende oorspronkelijk als werkplaats voor de onderhoudsdienst.

4 Oudere bebouwing terrein Leystromen

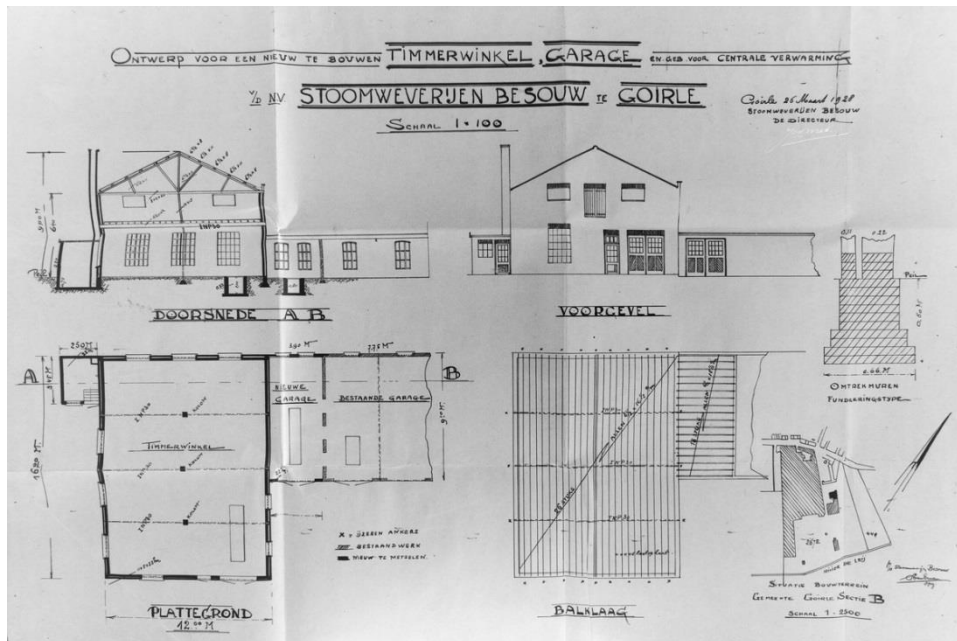

Bouwtekening uit 1920 betreffende de oprichting van een garage op het terrein. Dit gebouw zou in 1931 worden vergroot. In 1957 werd muurwerk geïntegreerd in de nieuwbouw (gebouw XVII).

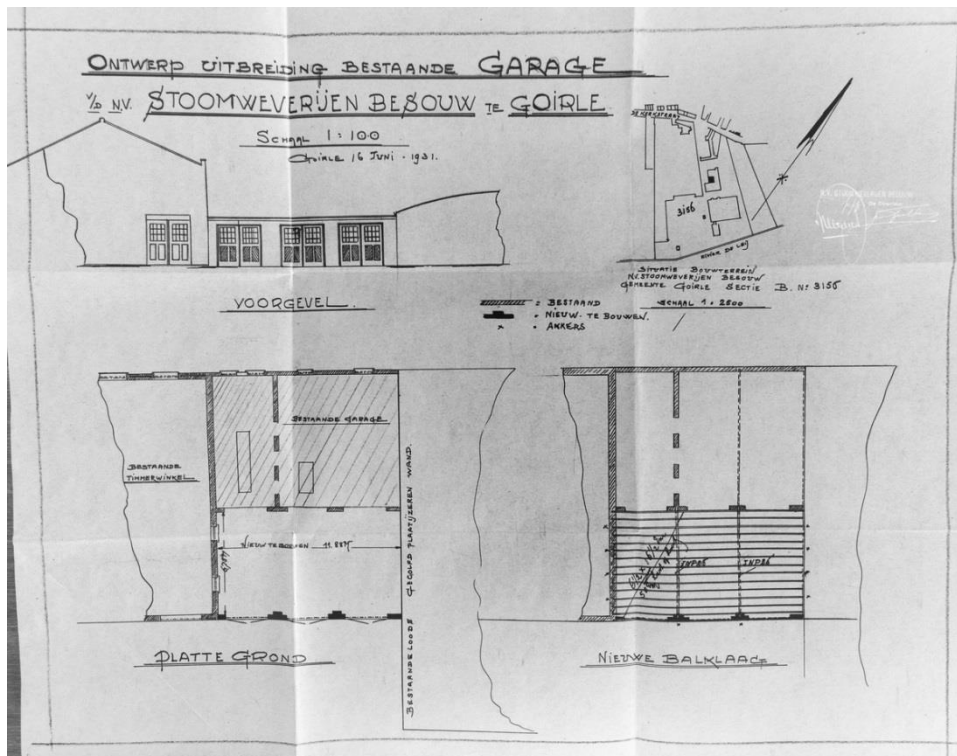

Bouwtekening uit 1920 voor een nieuwe loods. Deze loods werd in 1957 gesloopt om de realisatie van gebouw XVII mogelijk te maken.

Goirle – Van Besouw-terrein

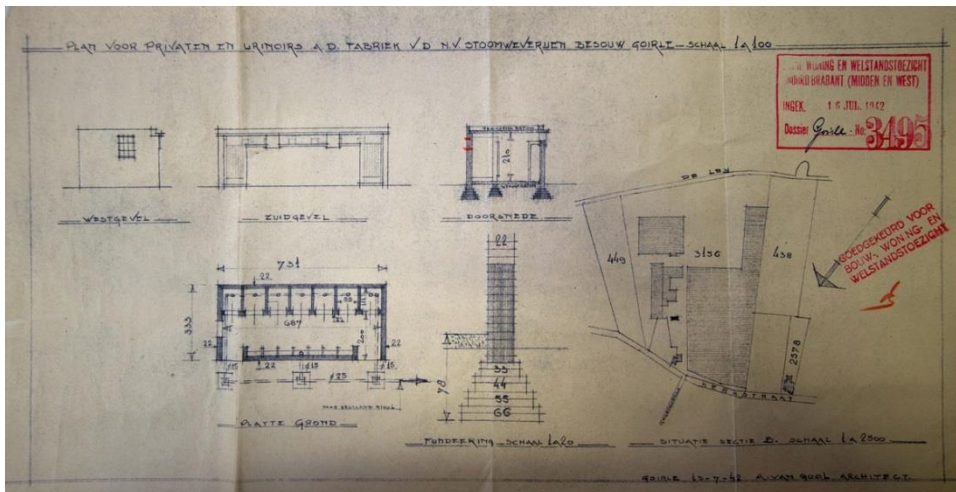

Bouwtekening uit 1928. Ontwerp voor een timmerwinkel en een uitbreiding van de garage uit 1920. De rechter zijgevel van het gebouw bleef in 1957 deels behouden. De rest werd gesloopt.

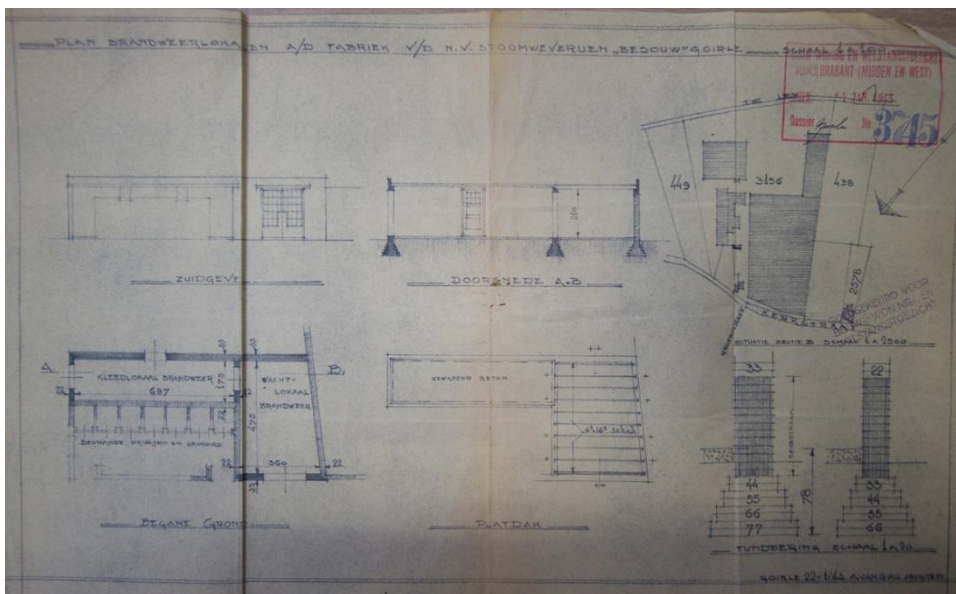

Bouwtekening uit 1931 betreffende de vergroting van de bestaande garage.

Goirle – Van Besouw-terrein

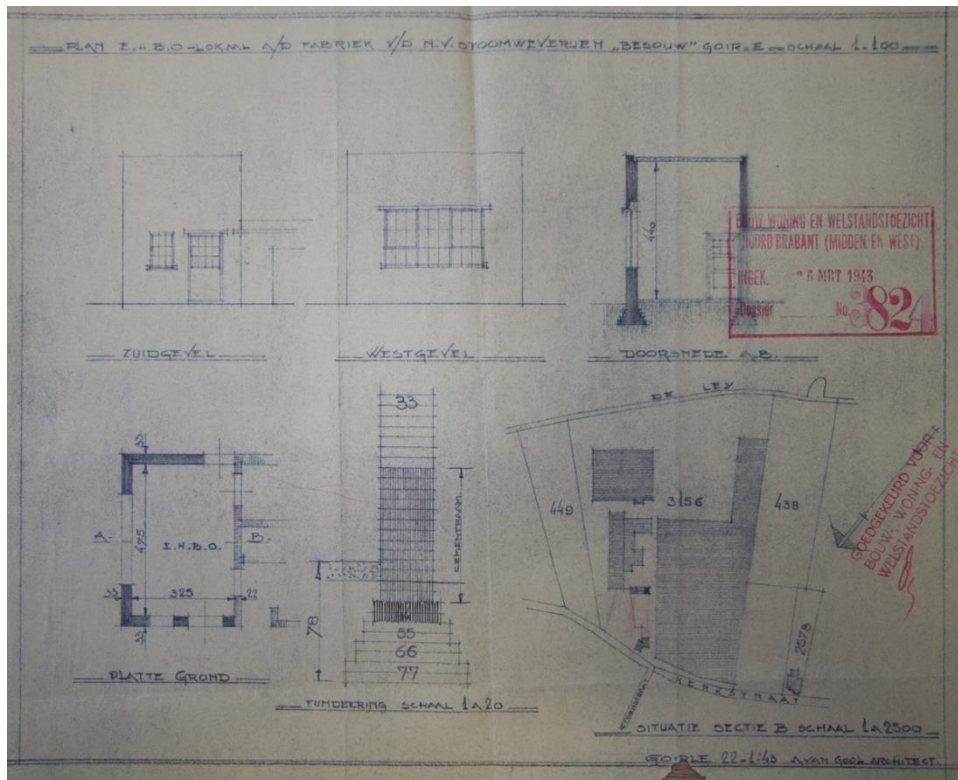

Bouwtekening uit 1942 voor te bouwen urinoirs op de plek waar in 1957 gebouw XVII werd opgericht.

Bouwtekening uit 1943 voor een te bouwen brandweerlokaal tegen kort daarvoor gerealiseerde urinoirs. Op de plek waar in 1957 gebouw XVII werd opgericht.

Goirle – Van Besouw-terrein

Bouwtekening uit 1943 voor een te bouwen EHBO-lokaal tegen kort daarvoor gerealiseerde urinoirs en brandweerlokaal. Op de plek waar in 1957 gebouw XVII werd opgericht.

Gemeente Goirle

Sectienummerregister 71 naar artikelnummers

B440	134, 995, 1310; later 1455, 1456
B441	134, 995, 1310; later 1455
B442	118, 864, 1873, 1910; later 2193
B443	118, 864, 1873, 1910; later 2193
B444	415, 856, 1107; later 1100 tot 1104
B445	73, 557
B446	256
B447	256
B448	118, 864, 1871, 1992, 1891, 1961; later 2672
B449	339, 557, 1079, 1323, 1961
B450	184 (of 134?), 508, 980, 991, 1147, 613, 1599, 2819
B451	448, 1662